

ใจ

คู่มือ

การจัดทำโครงการ ชุมชนสุขภาวะ

ประจำปี
2557

พศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สสส

คู่มือการจัดทำโครงการชุมชนสุขภาพ: ประจำปี 2557

ผู้เขียน	ผศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ
บรรณาธิการ	ปรีดารัตน์ ศรีทธานนท์กุล วินิจ ชุมนุรักษ์
จัดพิมพ์โดย	สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้และอาคารบริหารวิชาการ (อาคาร LRC) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์ 074-282900-2 http://hsmi.psu.ac.th
ISBN	978-616-271-156-5
พิมพ์ครั้งแรก	ธันวาคม 2556
จำนวน	800 เล่ม

คำนำ

แผนงานสนับสนุนโครงการเปิดรับทั่วไปและนวัตกรรม (สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้จัดทำชุดโครงการ ร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ เพื่อสนับสนุนทุนให้ชุมชนในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่น สามารถพัฒนากระบวนการจัดการในชุมชนนำไปสู่การแก้ปัญหาสำคัญในชุมชนได้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้โครงการบรรลุผลสำเร็จ จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถเขียนโครงการและบริหารจัดการโครงการได้

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.มอ.) จึงได้ร่วมดำเนินงานกับ สสส. โดยทำหน้าที่ในการสร้างกลไกการพัฒนาศักยภาพชุมชน ให้ได้รับเรียนรู้เรื่องการดำเนินงานเพื่อทำให้ชุมชนน่าอยู่ การฝึกทักษะการเขียนโครงการและบริหารจัดการโครงการ

หนังสือ “คู่มือการจัดทำโครงการชุมชนสุขภาวะ” เล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับชุมชนที่ต้องการทำกระบวนการจัดการในชุมชนนำไปสู่การแก้ปัญหาสำคัญในชุมชนและเป็นแนวทางในการเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุน โดยเฉพาะจากแผนงานสนับสนุนโครงการเปิดรับทั่วไปและนวัตกรรม (สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยภายในเล่มบรรจุเนื้อหาสาระหลัก เช่น ระบบการจัดการสุขภาพ การจัดการข้อมูลชุมชน การทำแผนสุขภาวะ การเขียนโครงการ เป็นต้น

ผู้เขียนขอขอบคุณอย่างสูงต่อคณะทำงานและเครือข่ายสุขภาวะภาคใต้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันและสนับสนุนให้เกิดการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง

ผศ.ดร.ภก. พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สารบัญ

บทที่ 1	ความเป็นชุมชน	4
	• กรณีศึกษา บ้านหนองกลางดง ต.คิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ...	9
	• กรณีศึกษา ชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช	11
	• กรณีศึกษา บ้านโป่งศรีนคร ต.โรงช้าง อ.ป่าแดด จ.เชียงราย	14
	• กรณีศึกษา ชุมชนตลาดเทศบาลวิวัฒน์ 1 เทศบาลเมืองปัตตานี	16
	• กรณีศึกษา บ้านรณะ ต.ท่าตุม อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ	17
บทที่ 2	ระบบสุขภาพ และการจัดการระบบสุขภาพ	19
บทที่ 3	การจัดการระบบสุขภาพชุมชน	22
บทที่ 4	การทำแผนสุขภาพ	31
บทที่ 5	การเขียนโครงการ	35
ภาคผนวก ก	ตัวอย่างแผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา	40
ภาคผนวก ข	แบบฟอร์มการขอรับการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่	64
ภาคผนวก ค	ตัวอย่างโครงการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรชุมชน ลุ่มน้ำตรัง	82

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1	ขั้นตอนการจัดการ	4
แผนภูมิที่ 2	แสดงความสัมพันธ์ในระบบสุขภาพ	19
แผนภูมิที่ 3	แสดงความหมายของสุขภาพ	20
แผนภูมิที่ 4	แสดงปัจจัยกำหนดสุขภาพ	20
แผนภูมิที่ 5	แสดงแผนที่สุขภาพของตำบลท่าข้าม	27
แผนภูมิที่ 6	แสดงการกำหนดตัวชี้วัด ในกรณีการจัดการสุขภาพโรคเรื้อรัง	30
แผนภูมิที่ 7	ภาพรวมของกระบวนการและขั้นตอนการสร้างสุขภาพในระดับชุมชน	34
แผนภูมิที่ 8	แสดงความสัมพันธ์ของแต่ละหัวข้อในโครงการ	38

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	แสดงวิธีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา	27
ตารางที่ 2	แสดงการเขียนแผนชุมชน	33

บทที่ 1

ความเป็นชุมชน

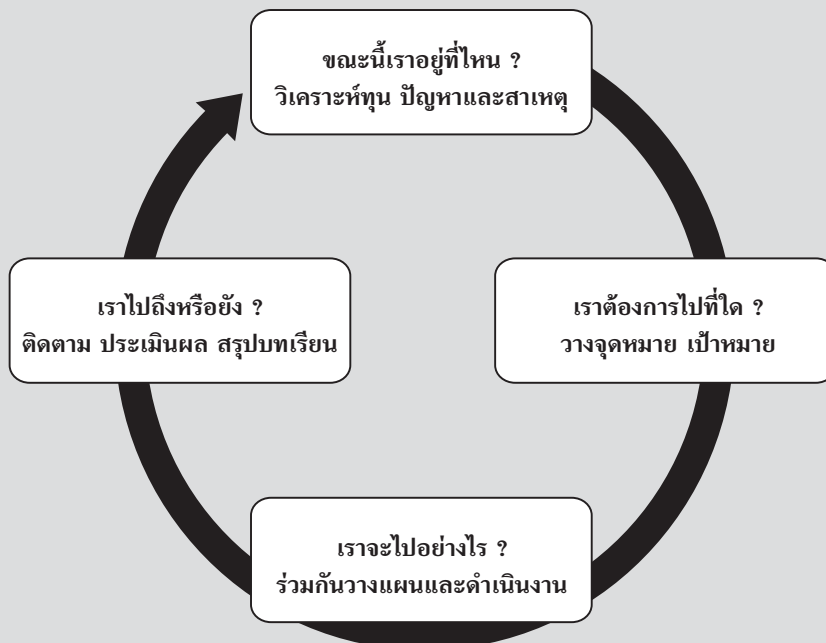
ความนำ

ทิศทางการปฏิรูปประเทศไทย

ท่ามกลางวิกฤตในหลายด้านของประเทศและเชื่อมโยงกับวิกฤตของโลก ทำให้ปัญหาสังคมไทยมีความซับซ้อน รุนแรง และมีความขัดแย้งกันมากขึ้น สาเหตุหลักคือมีความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในทุกระดับของสังคม ด้วยโครงสร้างการจัดการที่รวมศูนย์อำนาจ และวางบทบาทการจัดการอยู่ที่รัฐ ทำให้ชุมชนตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงตลอดเวลา ไม่สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาและแก้ปัญหาด้วยตนเอง และโดยโครงสร้างดังกล่าวบุคลากรของรัฐไม่สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น และมีขนาดความรุนแรงมากขึ้นได้หากไม่เปลี่ยนวิธีคิดและวิธีจัดการ

ทิศทางการปฏิรูปประเทศ จึงเป็นไปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมของสังคม โดยต้องเพิ่มอำนาจให้ชุมชนจัดการตนเอง ชุมชนต้องสามารถกำหนดทิศทางอันเป็นอนาคตของตนเอง และต้องสามารถกำหนดแนวทาง กระบวนการ กลไก เพื่อการจัดการตนเองตามบริบทและความต้องการที่เหมาะสมกับชุมชน

การสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในทันทีทันใด จำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความพร้อมในการจัดการตนเอง รูปธรรมอย่างหนึ่ง que แสดงถึงความสามารถในการจัดการตนเองได้ คือ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถตอบคำถาม 4 ข้อ ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการจัดการ

1. ขณะนี้เราอยู่ที่ไหน?

เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของปัญหา ปัจจัยที่มีอิทธิพลและเป็นสาเหตุของปัญหา รวมถึงการวิเคราะห์ให้เห็นทุนต่างๆ ของชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการเพื่อการแก้ปัญหา รูปธรรมจากคำถามข้อนี้มักจะเป็นการอธิบายสาเหตุของปัญหา และปัจจัยสู่ความสำเร็จ

2. เราต้องการไปที่ใด?

เป็นการวางจุดหมาย หรือร่วมกันวางภาพที่พึงประสงค์ของชุมชนในระยะเวลาที่กำหนด ทำให้คนในชุมชนกำหนดจุดหมายร่วมกันและมีแรงจูงใจที่จะก้าวไปให้ถึงจุดหมายที่วางไว้ รูปธรรมจากคำถามข้อนี้มักจะเป็นการอธิบายถึงจุดหมาย เป้าประสงค์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จที่สำคัญ

3. เราจะไปอย่างไร?

เป็นการคิดหาวิธีการสำคัญที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ วิธีการสำคัญสามารถอธิบายด้วยคำว่า ยุทธศาสตร์ วิธีการสำคัญนี้จะนำไปสู่การจัดทำแผนเพื่อให้รู้ว่า ใคร ต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง

4. เราไปถึงหรือยัง?

เป็นการติดตาม ประเมินผลว่า การดำเนินงานตามแผนต่างๆ นั้น บรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้เราได้ทบทวน ปรับปรุง การดำเนินงานในครั้งต่อไป โดยมากวิธีที่ใช้ในการติดตาม ประเมินผลในระดับชุมชน เรามักจะใช้การเวทีสรุปผลและการถอดบทเรียนตามตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดไว้

การจัดการเพื่อตอบคำถาม 4 ข้อดังกล่าวข้างต้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วนในชุมชน บนฐานของความรู้ความเข้าใจ ความเห็นพ้อง ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งจะเป็นกระบวนการเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชนในการจัดการตนเองในที่สุด

คุณลักษณะของชุมชนที่มีการจัดการตนเอง

1. ความเป็นชุมชน มีความสัมพันธ์กัน มีการทำงานร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน
2. ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน
3. ร่วมกันวางจุดหมายของชุมชนและร่วมกันวางแผนของชุมชน
4. ร่วมกันขับเคลื่อนชุมชนให้บรรลุจุดหมาย
5. ร่วมกันเรียนรู้ ทบทวน แก้ไข การดำเนินงานในชุมชน

ความเป็นชุมชน

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน 2524: 72) ได้ให้ความหมายคำว่า ชุมชน (Community) ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ชุมชนเป็นกลุ่มย่อยในสังคมที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะของสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่มีความเฉพาะมากกว่า มีการประสานความร่วมมือกันในวงแคบกว่า
2. เขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่

จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสัมพันธ์ใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่แสดงถึงความผูกพัน เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา เป็นต้น

3. มีความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม

ความเป็นชุมชนจึงเกิดขึ้นเมื่อคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กัน มีความกลมเกลียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับเครือข่าย ผูกพันกันทั้งพื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล หรือระดับที่ใหญ่ขึ้น

ชุมชนเข้มแข็ง ฐานของประเทศ

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูของสังคมที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ทุนทางเศรษฐกิจ รวมถึงต้องสร้างทุนเหล่านี้ให้มีมากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลักโดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

การเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง ต้องส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว เพื่อร่วมคิด ร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ สร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสม สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ขณะเดียวกัน ต้องส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ยังต้องนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจาก ความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้

เมื่อชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนก็จะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

INN ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงสังคมและยกระดับชุมชน

นพ.ประเวศ วะสี ได้นำเสนอทฤษฎีแห่งพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นการยกระดับชุมชนที่เรียกว่า INN

I คือ Individual หรือพลังแห่งความเป็นปัจเจกชน ที่ทุกคนมีพลังของสองมือที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเพื่อเปลี่ยนโลกรอบๆ ตัวเราได้

N คือ Node หรือการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคล เป็นกลุ่ม ชมรม องค์กรอาสาต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะสร้างสังคมที่ดีกว่าในมิติด้านต่างๆ ตามที่ตนเองถนัด

N คือ Network เป็นการรวมตัวเป็นเครือข่ายของกลุ่ม เชื่อมต่อกันระหว่างกลุ่ม นำพลังแห่งเครือข่ายไปขับเคลื่อนให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ดี สร้างวัฒนธรรมค่านิยมใหม่ในสังคมที่เหมาะสม สร้างระบบตาข่ายแห่งมนุษยธรรมรองรับผู้ที่ด้อยโอกาสหรือยากลำบากกว่า ความเป็นเครือข่ายจะเป็นพลังแนวราบที่ยืดหยุ่น แต่ทรงพลัง ไม่ติดกรอบแห่งอำนาจ ไม่ติดกรอบของระเบียบและสายการบังคับบัญชา ไม่ติดกรอบแห่งผลประโยชน์ เป็นพลังที่พร้อมรวมตัวอย่างเหนียวแน่น หรือแยกกันสร้างสรรค์ตามแต่สถานการณ์จะเรียกร้อง

หากมีความต่อเนื่องของการขับเคลื่อนทั้ง 3 ระดับ คือคนเข้มแข็ง รวมเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง กลุ่มหลากหลายกลุ่มรวมเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง ก็ย่อมเกิดการขยับตัวของคุณภาพใหม่ขึ้นในสังคมได้ในที่สุด

ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ประกอบด้วย 3 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน โดยคำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

1) การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยเสริมหนุนให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการรวมตัวกัน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการรวมตัวของชุมชนทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ

2) การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดยพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นฐาน

3) การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ

2. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน และการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพ และรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดย

- 1) สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์และพัฒนาระบบเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรม การเกษตรที่หลากหลาย
- 2) ส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือกิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพ และการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน
- 3) ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาค รัฐหรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใส มีระบบการบริหารจัดการที่ดีใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่
- 4) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้า และบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น เกษตรอินทรีย์ อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการ สุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น
- 5) สร้างระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน สร้างผู้ประกอบการใหม่ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้าน การจัดการ การตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนา มาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะ ในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ

3. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ และเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดย

- 1) สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วม กับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม อาทิ การใช้ประโยชน์จากความ หลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดยไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร เป็นต้น
- 3) เสริมสร้างองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง แวดล้อมร่วมกับชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 4) ให้ชุมชนมีการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และมีการใช้ และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรมและยั่งยืน

ตัวอย่างชุมชนนำอยู่ : กรณีศึกษาบ้านหนองกลางดง
ตำบลศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

“หนองกลางดง เป็นชุมชนที่โดดเด่น
และอยู่ในความสนใจของหน่วยงานขับเคลื่อนสังคมทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมอยู่ในปัจจุบัน
จนถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นชุมชนต้นแบบ ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนนาร่องอยู่ตลอดเวลา”

บ้านหนองกลางดงเริ่มเป็นชุมชนย่อยๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 โดยมีผู้คนที่อพยพมาจาก อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ประมาณ 10 ครอบครัว ซึ่งปัจจุบันมีการขยายจำนวนครอบครัวกว่า 265 ครอบครัว โดยมี นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน รวมเวลากว่า 14 ปี (เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม 2539)

จากเดิมที่ชุมชนกำลังประสบภาวะล้มละลายทางเศรษฐกิจ มีหนี้สินรวมสูงถึง 18 ล้านบาท และ 80% ของที่ดินทำกินถูกจำนองในธนาคาร รวมถึงภาวะความล้มเหลวทางสังคม จากการพนันและยาเสพติด มาวันนี้เงินในกระเป๋าของคนในหมู่บ้านกลับเพิ่มขึ้น และ 75% ของที่ดินในหมู่บ้านกลับถึงมือเกษตรกร พร้อมกับคุณภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี นับจากการเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหนองกลางดงของ “นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์” โดยหนองกลางดงมีกิจกรรมและเรื่องราวที่น่าสนใจหลายอย่าง แต่ที่โดดเด่นก็คือ เรื่องแผนชุมชนและบทบาทของผู้นำอย่างผู้ใหญ่โชคชัย

“ผู้ใหญ่โชคชัย” เผยเคล็ดลับความสำเร็จไว้ว่า วิธีการบริหารจัดการชุมชนอย่างได้ผลคือ การดึงคนในชุมชนเข้ามารวมกันแก้ไขปัญหาของตัวเอง แต่การดึงคนในชุมชนเข้าร่วมจัดการกับปัญหาไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิด แรกเริ่มผู้ใหญ่โชคชัย ใช้การจัดเวทีระดมความเห็นของคนในหมู่บ้าน เพื่อดึงคนเหล่านั้นมาร่วมในการแก้ไขปัญหาแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นและยังไม่เกิดความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของปัญหาที่ต้องลุกขึ้นมาแก้ไขด้วยตนเอง

ผู้ใหญ่โชคชัย จึงได้หันไปจัดทำระบบฐานข้อมูลในชุมชน โดยเริ่มจากการออกแบบสำรวจและลงไปเก็บข้อมูลเชิงลึกจากคนในพื้นที่ ทำให้พบข้อมูลที่น่าสนใจ คือ ปัญหาหนี้สิน โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มียอดที่ดินจำนวนมาก ยิ่งประสบปัญหาหนี้จำนวนมาก เพราะนำโฉนดไปจำนองธนาคารเพื่อดึงเงินอนาคตมาใช้จากการสำรวจในปี 2540 พบว่า ที่ดินกว่า 80% ในหมู่บ้านหนองกลางดง ถูกจำนองในธนาคาร เพื่อนำไปซื้อโทรศัพท์มือถือ รถกระบะ หรือสร้างบ้านราคาแพง และส่วนหนึ่งของผลพวงจากการถูกเอาเปรียบของโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร ที่พ่อค้าคนกลางและเจ้าของธุรกิจส่งออกทางการเกษตรรายใหญ่เป็นผู้ได้ประโยชน์ ฐานข้อมูลที่ได้จากการลงไปเก็บแบบสำรวจ ถือเป็นกระจกสะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในหมู่บ้านได้อย่างดี และทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ไปจัดระบบ พร้อมกับเชิญชวนชาวบ้านร่วมกัน

สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของการแก้ปัญหาและความต้องการในชุมชน ผู้ใหญ่โชคชัย เล่าว่า “สิ่งแรกที่คนในชุมชนต้องการมากที่สุดคือ การแก้ปัญหาหนี้สิน ที่มียอดรวมในหมู่บ้านสูงถึง 13 ล้านบาท จึงหาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมกันด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เช่นการผลิตปุ๋ยชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การเพิ่มมูลค่าผลผลิต จากเดิมในพื้นที่ปลูกสับปะรด 631 ไร่ แต่ผลผลิตเป็นลูกเล็กขายไม่ได้ราคา จึงของบประมาณ จากองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างโรงกวนสับปะรด จนเพิ่มมูลค่าได้ 1-2 ล้านบาทต่อปี รวมถึงการจัดทำร้านค้าชุมชน ปั่นน้ำมัน ซึ่งมีการทำสัจจะร่วมกันในหมู่บ้านว่าจะไม่ซื้อของจากข้างนอก และการจัดตั้งกองทุนชุมชน กุ้ยมีในดอกเบี๋ยต่ำ”

สำหรับกลไกการดึงคนในชุมชนเข้ามาบริหาร ได้ทำผ่าน “สภาผู้นำ” ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ว่า “ไม่มีใครเก่งทั้งหมด แต่ควรเอาคนเก่งในแต่ละเรื่องมารวมกัน และสร้างเป็นทีมบริหาร” ซึ่งวิธีการได้มาคือ ให้ชาวบ้านเป็นผู้คัดสรรคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ จนได้ตัวแทนจำนวน 59 คน เลือกมาจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ กลุ่มละ 4 คน ทั้งหมด 14 กลุ่ม เมื่อรวมกับ อบต. ผู้สูงอายุ พระและผู้ใหญ่บ้าน ก็จะครบ 59 คน โดยมีวาระ 2 ปี

“สภาผู้นำ” จะเป็นผู้เสนอแผนและทิศทางการพัฒนา(แผนชุมชน)ให้กับคนในหมู่บ้าน เมื่อได้รับฉันทามติของคนในหมู่บ้านแล้ว จึงนำแผนหรือโครงการที่คิดไว้เสนอไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และเสียงของสภาผู้นำถือเป็นเสียงสำคัญที่องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องรับฟัง เพราะถือเป็นความอยู่รอดในการลงสมัครครั้งถัดไป เนื่องจากสภาผู้นำมีที่มาจากตัวแทนของแต่ละกลุ่มในหมู่บ้านนั่นเอง และสิ่งที่ได้รับการร่วมลงแรง คือผลสัมฤทธิ์ทางการเงิน และความเข้มแข็งของชุมชน

มาวันนี้ที่ดินบ้านหนองกลางดง 72% กลับถึงมือเกษตรกรอีกครั้ง คนในชุมชนมีรายรับเพิ่มขึ้นจาก 16.6 ล้านบาท ในปี 2543 เป็น 35.2 ล้านบาท ในปี 2550 และมีหนี้สินลดลง จาก 13.8 ล้านบาท ในปี 2543 เหลือเพียง 7.8 ล้านบาท ในปี 2550

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยากยิ่งกว่า คือ การรักษาความสำเร็จนั้นให้คงอยู่ ผู้ใหญ่โชคชัย มักย้ำเสมอว่า “การส่งไม้ต่อให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาบริหารจัดการ จะทำให้ความเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดงคงอยู่ต่อไป”

ตัวอย่างชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษา ชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คนไทยเกือบทั้งประเทศมารู้จัก “ประยงค์ วรรณรงค์” เอาเมื่อเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา เมื่อมีการประกาศว่าเขาคือผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชนปี 2547 และชื่อ “ไม้เรียง” ก็เป็นที่รู้จักในฐานะชุมชนแห่งการพึ่งตนเองไปพร้อมกัน

มูลนิธิรางวัลรามอนแมกไซไซส่งคนมาค้นหา “ผู้นำ” ในชนบทไทยหลายปีแล้ว จนกระทั่งมั่นใจว่าได้พบ “ของจริง” จึงได้ประกาศยกย่องให้เกียรติ

ไม้เรียงคือตำบลหนึ่งในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอดีตเมื่อประมาณสามสิบปีที่แล้ว โด่งดังด้วยเรื่องแร่ที่เขาขุนยี่ ที่ซึ่งผู้คนทั่วประเทศหลั่งไหลไปขุดสมบัติ หวังร่ำหวังรวยกัน ขุดกันจนควนพรุณ ลิงแวดล้อมพังกียังไม่เห็นใครรวยกันซักกี่คน ที่แน่ๆ คือวิถีชุมชนไม้เรียงเปลี่ยนไป กลายเป็นแดนเดือนสนรยาหาร่องรอยของความเป็นชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้เลย

แต่ปาฏิหาริย์แห่งการเรียนรู้มีจริง ไม้เรียงวันนี้ต่างจากวันวานแบบหน้ามือเป็นหลังมือเพราะพลังทางปัญญา ไม่ใช่เพราะแร่วุฒเฟรม อำนาจบารมีและวิถีแบบทุนนิยมที่ไหน

คนอย่างประยงค์ วรรณรงค์ ไม่ได้เกิดชั่วข้ามคืน แต่ค่อยๆ สร้างสมบารมีมาหลายสิบปี กลายเป็นปัญญาบารมีที่ก่อเกิดพลังการเปลี่ยนแปลง จากชุมชนที่เคยถูกทำลายด้วยवादภัยแลหมตะลุมพุกเมื่อปี 2505 ตามด้วยลึบกว่าปีแห่งความวุ่นวายของเขาขุนยี่ ไม้เรียงได้พลิกสถานการณ์เดิมพันชีวิตจากเป็นรองมาเป็นต่อ เพราะการสร้างสม “ทุนทางปัญญา”

กลุ่มผู้นำชุมชนไม้เรียงเริ่มการเรียนรู้ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 เพื่อหาทางแก้ไขปัญหายางพาราซึ่งชาวบ้านทั่วไปได้แต่ปลูก กรีดยาง แล้วเอาน้ำยางไปขายหรือทำได้อย่างมากก็รีดเป็นยางแผ่น เอาไปขายพ่อค้า ในราคาที่เขาเป็นผู้กำหนด

ปัญหาชาวสวนยางที่พวกเขาช่วยกันวิเคราะห์ได้ก็คือ ชาวสวนยางไม่สามารถกำหนดราคาเพราะคุณภาพยางแผ่นที่นำไปขายไม่สม่ำเสมอและแตกต่างกัน น้ำหนักพ่อค้าก็เป็นคนกำหนด ซึ่งไปจากบ้านได้ 100 ก.ก. ไปถึงพ่อค้าก็ซั่งอีกบอกว่าได้ 98 ก.ก. ไม่ขายก็เอากลับบ้านไม่ได้ เพราะกินยางไม่ได้ ผลผลิตก็ซั่งอยู่กับดินฟ้าอากาศ ตลาดก็ซั่งอยู่กับพ่อค้าและนโยบายรัฐบาล ซึ่งอ้างแต่ตลาดโลกอยู่ร่ำไป ไม่ว่าจะเกิดอะไรซั่ง

กลุ่มผู้นำไม้เรียงไปเรียนรู้ดูงานในโรงงานแปรรูปยางของรัฐและของพ่อค้า การเรียนรู้แบบนี้มาฮิตกันเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ยี่ลึบกว่าปีก่อนถือเป็นเรื่องแปลก แต่ก็คือ “ไม้เรียง” ต้นแบบของการพัฒนา นำหน้าไปก่อนทุกเรื่อง

โรงงานแปรรูปยางของไม้เรียงก่อเกิดโดยการระดมทุนของชาวบ้าน 1 ล้านบาท สร้างโรงงานเอง บริหารจัดการกันเอง ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ทำในขนาดที่พอดีกับไม้เรียง พอดีกับทรัพยากร ผลผลิตคน ซิดความ สามารถในการบริหารจัดการ ความรู้ตัวตระหนักว่า “พอดี” อยู่ตรงไหนสำคัญอย่างยิ่ง

โรงงานแปรรูปยางไม้เรียงกลายเป็นต้นแบบการพัฒนาที่รัฐบาลในยุคหนึ่งได้เอาไป “ปูพรม” ถึง 700 โรงทั่วประเทศ โดยเฉพาะในภาคใต้ คนที่ได้มากที่สุดจากโครงการนี้คงไม่ใช่ชุมชนแต่เป็นนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า

โครงการไม่ประสบผลสำเร็จและชุมชนไม่ได้อะไรเพราะไม่มีการเรียนรู้ อยู่ดีๆ มีคนเอาโรงงานไปตั้ง ชาวบ้านไม่พร้อมในการบริหารจัดการ ของอย่างนี้ไม่ใช่ใครก็ทำได้ เงินอย่างเดียวไม่มีประโยชน์ ใช้เงินไม่เป็นก็ อาจเป็นโทษ เหมือนความแตกแยกที่เกิดกับชุมชนหลายแห่ง แตกแยกเพราะแย่งชิงผลประโยชน์จาก “โครงการ” ที่เข้าไปในชุมชน

ชาวไร่เรียงทำโรงงานแปรรูปยางอย่างได้ผลอยู่หลายปี ราคายางแผ่นของไร่เรียงสูงกว่าตลาดกิโลละ หลายบาทเสมอ แต่ที่สุดก็พบว่ามันไม่ใช่ทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ปัญหายางไม่ใช่แค่เรื่องคุณภาพยาง แต่เป็น ปัจจัยมากมายที่เกี่ยวข้องกันไปหมด และเพื่อจะแก้ปัญหาอะไรที่ใหญ่อย่างนี้ ชาวไร่เรียงตระหนักดีว่า จำเป็นต้อง แก้อย่างมี “ยุทธศาสตร์”

นั่นคือที่มาของ “แผนแม่บทยางพาราไทย” ซึ่งไร่เรียงร่วมกับผู้นำชาวสวนยางนครศรีธรรมราชร่วม กันร่างขึ้น

แผนแม่บทเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่เกิดจากการวิจัยของชาวบ้าน วิจัยประวัติศาสตร์ร้อยปีของยางพาราไทย พัฒนาการ ปัญหาต่างๆ ศึกษาจากเอกสารและจากประสบการณ์ของชุมชนเอง นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์หา แนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาย่างบูรณาการ ไม่ใช่แค่เป็นเรื่องๆ อย่างๆ ดังที่ไร่เรียงเคยพยายามแก้แค่เรื่องคุณภาพ ยางแผ่น

แผนแม่บทยางพาราไทยเสนอแนวทางแก้ปัญหายางพาราเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งคือด้านนโยบาย ซึ่งรัฐต้องดูแลรับผิดชอบ อีกส่วนหนึ่งคือด้านการปฏิบัติของชุมชนที่ต้องดูแลตัวเอง การปรับปรุงคุณภาพก็ใช่ แต่การจัดการชีวิตของตนเองไม่ให้พึ่งพายางพาราอย่างเดียวก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต้องสร้างหลักประกันให้ตนเอง ไม่หวังพึ่งรัฐและการขายยางแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป

สรุปให้สั้นเข้า คงไม่ผิดกระมังที่จะบอกว่า ยางพาราสองสามปีขึ้นไปสูงถึง 50 กว่าบาทและอยู่แถวๆ 40 บาทเกิดจาก “ภูมิปัญญา” ของชาวไร่เรียงและนครศรีธรรมราช ที่ได้เรียนรู้ ได้วิจัย และค้นหาแนวทาง เพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ไร่เรียงไม่ได้หยุดเพียงแคยางพารา พวกเขาพบว่า ปัญหาของชุมชนมีความซับซ้อน เรื่องต่างๆ สัมพันธ์ กันหมด ถ้าจะแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านจำเป็นต้องทำอย่างมีแบบมีแผนหรือที่พูดกันวันนี้ว่า ต้องมียุทธศาสตร์ และเป็นยุทธศาสตร์ที่ชุมชนเป็นคนคิดเอง ไม่ใช่ใครก็ไม่รู้จากนอกชุมชนมาเก็บข้อมูล บอกว่าจะเอาไปทำโครงการมาพัฒนาชาวบ้าน แล้วก็มาเป็นโครงการที่หน่วยงานแต่ละหน่วยแย่งกันบ้าง แข่งกันบ้าง เกี่ยงกันบ้าง ไม่มีการประสานงานหรือร่วมกันทำ ไม่มีสิ่งทีวันนี้เรียกกันโก้ๆ ว่า “บูรณาการ”

ไร่เรียงเห็นว่า การพัฒนายั่งยืนต้องทำแบบบูรณาการ ทำให้ตอบสนองชีวิตของชุมชน จึงต้องมีข้อมูล ชุมชนที่ละเอียด จากข้อมูลพื้นฐานของชาวบ้านจึงมาพัฒนาเป็นแผนการดำเนินงาน การจัดการชีวิตของตนเอง ซึ่งมูลนิธิหมู่บ้านนำไปพัฒนาต่อร่วมกับประสบการณ์จากที่อื่นๆ เรียกว่าแผนแม่บทชุมชน และเรียกวิธีการทำ แผนนี้ว่า “การทำประชาพิจัย” หรือการวิจัยของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน (PR&D People Research and Development)

การทำแผนแม่บทชุมชนนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน จัดระเบียบชีวิตและเศรษฐกิจ ของชุมชน ทำกินทำใช้ในส่วนที่ทำได้ เป็นการลดรายจ่ายซึ่งเท่ากับเพิ่มรายได้ ลดการพึ่งพาผลผลิตจากตลาด ภายนอก มีการจัดระบบการผลิต การบริโภค การตลาด การแปรรูป

การจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เหล่านี้คือการประกอบการของชุมชนที่เรียกกันวันนี้ว่า วิสาหกิจชุมชน

คำว่าวิสาหกิจชุมชนอาจจะไม่ได้เกิดจากไม้เรียงโดยตรง แต่ก็เกี่ยวข้องกับเครือข่ายผู้นำของ นครศรีธรรมราชซึ่งมีประสงค์ รมรงค์ เป็นประธานและแกนนำมาตลอด และองค์กรชุมชนท้องถิ่นของพรหมคีรี ที่ร่วมกันจัดตั้งโรงงานผลิตแป้งขนมจีน ลงทุนลงหุ้นกัน 5 ล้านบาท ตัดสินใจจดทะเบียนเป็นบริษัทเพราะพบว่า ถ้าจดเป็นสหกรณ์ก็มีข้อจำกัด ลองทำแบบพ่อค้าดูที่ว่าจะเป็นอย่างไร ลองดูไม่นานก็พบว่า “เป็นเยอะ” คือมีข้อ จำกัดมากมาย

คนที่อยู่ในสังคมเกษตร สังคมเศรษฐกิจยังชีพมาตลอด ประสบการณ์ค้าขายไม่มี วันดีคืนดีคิดจะเป็น พ่อค้า ขาดความรู้ประสบการณ์บางอย่างที่ทำให้พลิกแพลงพร้อมเล่ห์เหลี่ยมไม่เก่ง จึงมาคิดได้ว่า ทำไมไม่เสนอ พระราชบัญญัติใหม่ที่เอาอะไรดีๆ ของทั้งสหกรณ์และบริษัทมาผสมผสานกัน และทำให้เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ให้มากที่สุด นั่นคือที่มาของพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ คือ ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ผลผลิต มาจากกระบวนการในชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนทำให้เกิดนวัตกรรม ใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิ ปัญญาสากล ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้เป็น หัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ตามแผนแม่บทชุมชนของไม้เรียง มีการประกอบการต่างๆ หรือวิสาหกิจชุมชนกว่า 50 รายการ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และการจัดการชีวิตของตนเองอย่างมีแบบมีแผน มีทุกเรื่องตั้งแต่การผลิตข้าวปลาอาหาร พืชผัก ยาสมุนไพร ของใช้ในครัวเรือน สุขภาพ กองทุน การจัดการทรัพยากรต่างๆ

วิสาหกิจชุมชนเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของชุมชน เรียนรู้จักตัวเอง สถานภาพที่แท้จริง ระบาย ระบาย หนี้สิน ศักยภาพ ทุน ทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ปัญหาและความต้องการ การเรียนรู้ที่ทำได้ตลอดเวลาคือการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอระหว่างผู้นำชุมชน จนได้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน

ไม้เรียงเห็นว่า การเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนา และถึงเวลาต้องจัดการการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ใครอยากได้ความรู้ก็จะได้ความรู้ อยากได้ประกาศนียบัตรก็ให้ได้ อยากได้ปริญญาก็ให้ได้ ขอให้ทุกคนได้เรียน ในสิ่งที่อยากรู้และให้รู้ในสิ่งที่ควรรู้หรือต้องทำ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการท่านหนึ่งนำคณะลงไปไม้เรียงเมื่อต้นปี 2547 กลับมาเล่าด้วยความ ประทับใจให้ใครๆ ฟังว่า เพิ่งเห็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พึงปรารถนาที่ไม้เรียงนี่เอง จัดกันตั้งแต่ก่อน วัยเรียนไปจนถึงระดับปริญญาตรีเลยทีเดียว

ไม้เรียงเปิดหลักสูตรปริญญาตรีการปกครองท้องถิ่น คณะรัฐศาสตร์รามคำแหงเมื่อปี 2546 มีคนเข้า เรียน 38 คน ปี 2547 สมัครเรียน 58 คน มาจากหลายสาขาอาชีพ เป็นการเรียนทางไกล คนเรียนอายุมากที่สุด 72 ปี เทศบาลตำบลไม้เรียงร่วมเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุนการดำเนินการ หน่วยงานราชการต่างๆ ก็ร่วมมือกัน เพราะเจ้าของจริงๆ คือ ศูนย์การศึกษาและพัฒนาของไม้เรียง

ที่ไม้เรียง ชาวบ้านเป็นเจ้าของการเรียนรู้ เจ้าของการพัฒนา เจ้าของการศึกษา เจ้าของทรัพยากร เจ้าของ แบบแผนชีวิตของตนเอง หน่วยงานต่างๆ ลงไปช่วยเหลือเสริมเติมเต็มให้ ศูนย์การเรียนรู้ของไม้เรียงจึงไม่มีป้ายที่ใครๆ ไปปักไว้ใหญ่โตแสดงความเป็นเจ้าของ ไม้เรียงไม่ยอมเป็นอาณานิคมหรือเมืองขึ้นของใครหรือหน่วยงานใด

มูลนิธิรางวัลรามอนแมกไซไซบันที่กไว้ในใบประกาศเกียรติคุณให้ประสงค์ รมรงค์ ว่าเป็นผู้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเอง

ไม้เรียงคือตัวอย่างของการพัฒนาอย่างมีแบบมีแผน ซึ่งอยู่บนฐานข้อมูลและความรู้ ซึ่งผู้นำแมกไซไซ อธิบายว่า “วันนี้พันยุคที่จะพัฒนาแบบ คิดว่า เห็นว่า เข้าใจว่า รู้ลึกกว่า วันนี้ต้องใช้ความรู้ และต้องเป็นความรู้ ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จนเกิดปัญญา การพัฒนาจึงจะเกิด”

ตัวอย่างชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษา บ้านโป่งศรีนคร ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย

“บ้านโป่งศรีนคร” ชุมชนเข้มแข็ง สุขที่ยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

ในอดีตบ้านโป่งศรีนคร หมู่ที่ 11 ต.โรงช้าง อ.ป่าแดด จ.เชียงราย เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียง พี่พาทอาศัยกันและกัน ชาวบ้านจึงมีคุณภาพชีวิตที่ดี หลังเกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านโป่งศรีนครกลับต้องประสบปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการดำเนินชีวิต และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจนส่งผลเสียต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ เพราะผู้นำชุมชนขาดการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านยึดถือการดำเนินวิถีชีวิตเหมือนในอดีต

ปัญหาดังกล่าวทำให้ กำนัน **มานพ ชัยบัวคำ** กำนันตำบลโรงช้าง จึงคิดที่จะทำให้ชาวบ้านกลับมา มีคุณภาพชีวิตและสุขภาวะชุมชนที่ดีเหมือนในอดีต โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามากำหนดและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีผู้นำและแกนนำชุมชนที่เข้มแข็งในการผลักดัน ขณะเดียวกันการดำเนินงานโครงการส่งเสริมชุมชนเรียนรู้ร่วมกันสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนให้ก้าวที่สุด ได้ช่วยให้ชุมชนมีทิศทางในการพัฒนาชัดเจนขึ้น

กำนันมานพ เล่าว่า วิธิดำเนินงาน คือ การให้แกนนำชุมชนปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านได้เห็นก่อน ซึ่งหลังจากที่ชาวบ้านได้เห็นก็จะนำกลับไปทำที่บ้านด้วยตัวเองจนสามารถขยายเป็นกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ธนาคารคัดแยกขยะของหมู่บ้าน กลุ่มทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มจักสาน กลุ่มถักยอ (ดักจับสัตว์น้ำ) บ้านนารักปลูกผักปลอดสาร ครอบครัวยุวตัวอย่าง (ดูได้นอนได้) กลุ่มเครือข่ายงดเหล้า เป็นต้น

บ้านโป่งศรีนคร ถือได้ว่ามีความโดดเด่นในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาชนอย่างยิ่ง จนได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง อันเป็นผลมาจากการดำเนินงานที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจนเกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ผ่านประชาคมด้วยการให้ผู้สูงอายุและเด็กอายุตั้งแต่ 20-90 ปี ในชุมชนมาร่วมคุยกันเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน และมีกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเกิดวิกฤตทางการเมืองนั้น บ้านโป่งศรีนครไม่มีการแบ่งสี ไม่แบ่งแยกทางการเมือง กำนันมานพ ได้พูดคุยทำความเข้าใจกับชาวบ้านด้วยเหตุและผลว่าหมู่บ้านแห่งนี้จะอยู่เป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อีกทั้งได้รณรงค์ให้ชาวบ้านเคารพธงชาติทุกเช้า-เย็น ด้วยการเปิดเพลงชาติผ่านเสียงตามสาย เพื่อแสดงความรวมน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ

ผลพวงที่ได้จากการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนนั้นเกิดเป็นมาตรการสังคมที่คนในชุมชนใช้เป็นกติกากการอยู่ร่วมกัน เช่น ชุมชนปลอดเหล้าในงานศพและงานบุญประเพณี มาตรการใช้ใบตองห่อข้าวเหนียวในงานบุญประเพณีต่างๆ การทำบัญชีครัวเรือนทุกหลังคา ปราสาทครอบโถงในงานศพ การเลิกใช้การจูดรูปไหว้ศพ ซึ่งเป็นค่านิยมของคนในชุมชน ไม่ใช่รากแก้ววัฒนธรรมประเพณีที่แท้จริง

นอกจากการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนนั้น การดูแลปากท้องของชุมชนก็เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาบ้านโป่งศรีนครเช่นกัน ชาวบ้าน 90% ทำนาปลูกข้าวรับประทานเอง มีพืชผักสวนครัวทั้งหมู่บ้าน มีบ่อเลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ มีอาชีพเสริมในหลายหลังคาเรือน อีกทั้งยังมีธนาคารชุมชนคอยสนับสนุนเป็นทุน ไม่ต้องยึดกับเศรษฐกิจระดับชาติที่ปรวนแปรจากนโยบายรัฐ ด้วยการออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อใช้เป็นเงินช่วยเหลือชาวชุมชน เช่น คลอดบุตร ได้รับเงินช่วยเหลือรายละ 500 บาท หากนอนโรงพยาบาลจะได้คืนละ 100 บาท ในขณะที่เสียชีวิตจะได้เงินช่วยเหลือ 10 เท่าจากเงินออมทั้งหมดของสมาชิกคนนั้น กำหนดมานพเผยว่า ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนมีเงินออมรวมกว่า 4 แสนบาท

ด้วยการมีกลไกการบริหารจัดการชุมชนและโครงสร้างคณะกรรมการหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญกับการประชุมสภาผู้นำชุมชน ในทุกเดือนจะจัดเวทีประชุมขึ้นเพื่อใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาชุมชน การรายงานชี้แจงความคืบหน้า การขับเคลื่อนโครงการพัฒนาในหมู่บ้าน มีแนวทางข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยแต่ละครัวเรือนจะต้องส่งตัวแทนมาเข้าร่วมประชุม ทั้งนี้จะมีการเช็ครายชื่อ ซึ่งหากครัวเรือนไหนขาดประชุมบ่อย ก็จะมีการลงมติในที่ประชุมเพื่อพิจารณางดช่วยเหลือด้านกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อไป

ตลอดระยะเวลาของการทำโครงการ ภายใต้ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ทำให้วันนี้บ้านโป่งศรีนครเป็นชุมชนที่พัฒนาตนเองจนมีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง นับเป็นตัวอย่างกระบวนการคิดการจัดการในชุมชนที่เรียกได้ว่าเป็นต้นแบบที่น่านำมาประยุกต์ใช้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืนต่อไป เพื่อการอยู่รอดโดยไม่ต้องพึ่งพาใคร

“ถ้าเอาความรู้มาให้ก็เท่านั้น แต่หลักคิด ภูมิปัญญาต่างหากที่จะทำให้ยั่งยืน ผมจะทำให้คนในชุมชนเห็นเป็นตัวอย่าง ตื่นแต่เช้ามาเดินออกกำลังกาย เดินถนนทุกซอกซอย ก็รู้ว่าชาวบ้านต้องการอะไร” กำหนดมานพกล่าวทิ้งท้าย

ตัวอย่างชุมชนนำอยู่ : กรณีศึกษา ชุมชนตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี 1 เทศบาลเมืองปัตตานี

*“ตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี เป็นตัวอย่างชุมชนเมืองที่สร้างความเข้มแข็ง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม
ของคนในชุมชนทุกชั้นตอน”*

ชุมชนตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี 1 เป็นชุมชนขนาด 140 ครัวเรือน อยู่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี เป็นพื้นที่ใจกลางเมืองปัตตานี ที่ส่วนใหญ่เป็นชุมชนตลาด มีผู้คนรวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพค้าขายมีพ่อค้าแม่ค้าถึงประมาณ 500 คน ประกอบกับเป็นที่รวมผู้คนมีความหลากหลายของพหุวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีการดำรงชีวิต ด้วยสภาพความเป็นสังคมเมืองต่างคนต่างอยู่ จึงขาดการดูแลเอาใจใส่ ความเอื้ออาทร และความไม่ไว้วางใจระหว่างผู้คน ตลอดจนสภาพตลาดขาดการดูแลรักษา และไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เกิดอหิวาต์หลายครั้ง และตั้งอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรง มีเหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่ ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

จากสถานการณ์ข้างต้น ได้เกิดการก่อตัวกลุ่มผู้ก่อการดี เป็น “แกนนำชุมชนตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี 1” นำโดย นางสาวเกษมณี ชัยรัตนโมกร และสมาชิกในชุมชนที่ร่วมจัดกลไกและแบ่งบทบาท พร้อมทั้งจะทำงานเพื่อชุมชน ด้วยแนวคิดบ้านเราเองเรือนของเรา ชุมชนของเรา ที่จะทำให้สังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง ทั้งด้านกาย จิตใจ สังคมและปัญญาที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน และร่วมกันผลักดันชุมชนให้อยู่กันอย่างมีความสุขของสมาชิกอย่างเท่าเทียมและเคารพในความแตกต่างทางศาสนา จุดเน้นให้มีกระบวนการสำรวจข้อมูลสุขภาพ และสอบถามความร่วมมือของชุมชน พบว่า ชุมชนให้ความสนใจที่จะร่วมกันจัดการปัญหาของชุมชนตนเองอย่างมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน

การรวมตัวแกนนำ “ชมรมตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี 1” และเกิดกลุ่มระดมพลังของชุมชน เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนผลักดันการดำเนินงานที่มีส่วนร่วมของชุมชนและให้ความสำคัญกับการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนด้วย “กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกชั้นตอน” ตั้งแต่ร่วมกันสำรวจข้อมูล จัดทำฐานข้อมูลชุมชน การคืนข้อมูลให้แก่ชุมชน และรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และรับรู้ข้อมูลร่วมกัน ทั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกทั้งด้านสภาวะสุขภาพของคนในชุมชน ความสามัคคี การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รวมถึงเรื่องปากท้องความเป็นอยู่

ปัญหาที่สำคัญๆ ที่ชุมชนตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี 1 ต้องการเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เรื่องขยะและกลิ่นเหม็น การจัดระเบียบตลาด การจราจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อหิวาต์ และการก่อเหตุร้ายจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ จึงมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว พร้อมกับผลักดันจนเกิด **มาตรการทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม** เป็นกติกากฎระเบียบและความเรียบร้อยของตลาด กติกาจัดระเบียบชุมชนและสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมการคัดแยกขยะ เพื่อให้เกิดความปลอดภัย ลดปัญหาอหิวาต์และภัยจากเหตุร้ายจากสถานการณ์ความไม่สงบ และ**จัดตั้งกองทุน** เพื่อรวมกันระดมทุนให้ทุกบ้านมีเครื่องดับเพลิงในการระงับเหตุที่จะเกิดขึ้นในเบื้องต้น และมีเครื่องดับเพลิงส่วนกลางเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเวลาเกิดเหตุ

กระบวนการของชุมชนที่ร่วมสร้างชุมชนให้นำอยู่ที่ส่งผลสู่ความสำเร็จมีผลพวงมาจาก “การใช้ข้อมูลชุมชน” เพื่อวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของปัญหาพร้อมกันนำผลที่ได้นั้นมาจัดทำ “แผนชุมชน” แต่ปัจจัยของความสำเร็จที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนนำอยู่ก็ปัจจัยหนึ่งคือ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” ทุกชั้นตอน

ตัวอย่างชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษา บ้านรณะ ตำบลท่าตุม อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

“บ้านรณะ มีการบริหารจัดการชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มีโครงการสร้างคณะทำงานแต่ละคุ้ม
เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง”

บ้านรณะ หมู่ที่ 8 ต.ท่าตุม อ.ปราสาท จ.ศรีสะเกษ เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 84 ครัวเรือน มีประชากร 335 คน เป็นชาย 141 คน และหญิง 194 คน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีลำห้วยไหลผ่าน แต่น้ำไม่เพียงพอสำหรับการทำเกษตรในฤดูแล้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงโค และกระบือ

ด้วยความคิดของ**ผู้ใหญ่จ่าบุญ นาคนวน** ที่อยากจะปรับเปลี่ยนวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านรณะให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยครอบคลุม 4 ปัจจัย คือ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผักสวนครัว และลดขยะ โดยการ**พัฒนาระบบบริหารจัดการและกลไกในการขับเคลื่อนชุมชน** โดยแบ่งการบริหารงานเป็นคุ้ม มีคณะทำงานชัดเจน และมีสภาผู้นำชุมชนที่กำหนดนโยบายในการพัฒนาหมู่บ้าน มีระบบการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งการจัดบริเวณบ้านให้น่าอยู่ จัดตั้งธนาคารขยะ และรณรงค์การใช้สารธรรมชาติ โดยหนึ่งในรูปธรรมที่ชัดเจนคือ ลดการปลูกผักแบบใช้สารเคมีที่ปฏิบัติกันมาจนเคยชิน มาเป็นการปลูกผักปลอดสารพิษ และขยายไปยังครัวเรือนต่างๆ ที่สนใจ จนวันนี้เรียกได้ว่าเป็นหมู่บ้านผักปลอดสารพิษที่น่าบริโภค

ผู้ใหญ่จ่าบุญ กล่าวว่า การปลูกพืชแบบใช้สารเคมีทำให้ชุมชนสิ้นเปลืองค่าสารเคมีมากเกินไป นำมาซึ่งหนี้สิน และเสี่ยงต่อการเกิดโรคภัยต่างๆ จึงหันกลับมาคิดว่าจะทำอย่างไรให้ชุมชนห่างไกลจากสารเคมี โดยเริ่มจากการปลูกผักสวนครัวในแต่ละบ้านให้ปลอดสารพิษ เมื่อปลูกมากขึ้น จึงมีการนำมาขายเพื่อสร้างรายได้เล็กๆ น้อยๆ ในครัวเรือน ด้วยการนำผลผลิตใส่รถ “**จักรยานพุ่มพวง**” ไปจำหน่าย ในหมู่บ้านใกล้เคียงรัศมี 10 กิโลเมตร และตลาดในตัวอำเภอปราสาท กิจกรรมนี้นับว่าประสบความสำเร็จมาก ช่วยให้สมาชิกมีรายได้วันละ 200 ถึง 500 บาท

ปัจจุบันหมู่บ้านรณะเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการชุมชน จนสามารถยกระดับกิจกรรมในชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นสถานที่อบรมลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขาปราสาท ภายใต้โครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรที่เป็นหนี้ในระบบ หลักสูตร วิถีชีวิตการเรียนรู้ 7 ฐาน ดังนี้ ฐานที่ 1.ครอบครัวต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 2.การบริหารจัดการองค์การการเงินและสวัสดิการชุมชน 3.การผลิตข้าวกล้องงอก 4.การเพาะถั่วงอกคอนโดและเพาะเห็ดขอนมะม่วง 5.การเลี้ยงหมูหลุม และการผลิตปุ๋ยหมักมูลสุกร 6.การเลี้ยงและเพาะขยายพันธุ์กบ 7.แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่

ผลมาจากการที่ชุมชนหมู่บ้านรณะร่วมแรงร่วมใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสมัครสมานสามัคคี ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้พลังของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการเติมเต็มจุดที่ชุมชนขาดให้สามารถขับเคลื่อนชุมชนได้ด้วยตนเอง และแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องตรงจุด และมีพลังในการขับเคลื่อนอย่างแท้จริง จนกลายเป็นชุมชนและท้องถิ่นที่น่าอยู่

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์(1997), 2524.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เข้าถึงได้จาก : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139>. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 มกราคม 2554).

สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ, ชาคริต โภชะเรือง, อัฐมา โภคาพานิชวงษ์, และ ถนอม ชุนเพ็ชร. แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา. สงขลา : สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2551.

อรัญ จิตตะเสน. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงและนันททัศนะ. เครือข่ายแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา, 2552.

ไขเคล็ดลับความสำเร็จ “บ้านหนองกลางดง”. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaihealth.or.th/node/9065>. (วันที่ค้นข้อมูล : 6 มกราคม 2554).

เสรี พงศ์พิศ. มหาวิทยาลัยชีวิต สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน(3) ไม่เรียง. เข้าถึงได้จากhttp://www.phongphit.com/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=2. (วันที่ค้นข้อมูล : 11 มกราคม 2554)

ระบบสุขภาพและการจัดการระบบสุขภาพ

กระบวนทัศน์เรื่องสุขภาพในมิติเดิม เป็นเรื่องของกรเจ็บป่วย การรักษาพยาบาล และเป็นเรื่องของบุคลากรทางการแพทย์ ปัจจุบันตามมาตรา 3 ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ให้ความหมายของสุขภาพว่าเป็นภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล โดยครอบคลุมไม่เพียงเฉพาะปัจเจกบุคคล แต่ครอบคลุมไปถึงครอบครัว ชุมชน และสาธารณะ

ระบบสุขภาพ หมายความว่า ระบบความสัมพันธ์และการจัดการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ระบบสุขภาพ เป็นระบบความสัมพันธ์แบบองค์รวมเชื่อมโยงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอย่างสมดุล ไม่ใช่การมองเฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง เช่น มองเฉพาะคน หรือมองเฉพาะโรคทางการแพทย์ แต่จะต้องมองไปถึงสังคม คุณภาพชีวิตในมิติอื่นๆ เป็นต้น การดำเนินงานเพื่อนำไปสู่สภาวะ จึงเป็นบทบาทของทุกคน ทุกภาคี ทุกหน่วยงาน

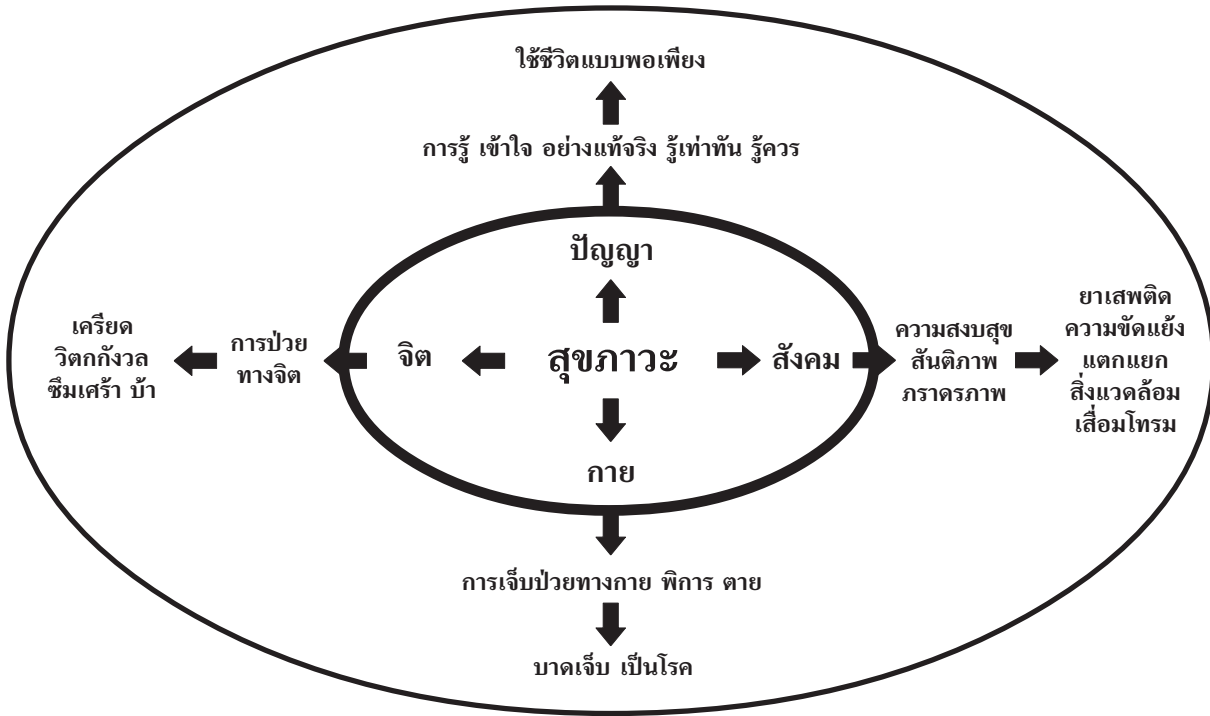

แผนภูมิที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ในระบบสุขภาพ

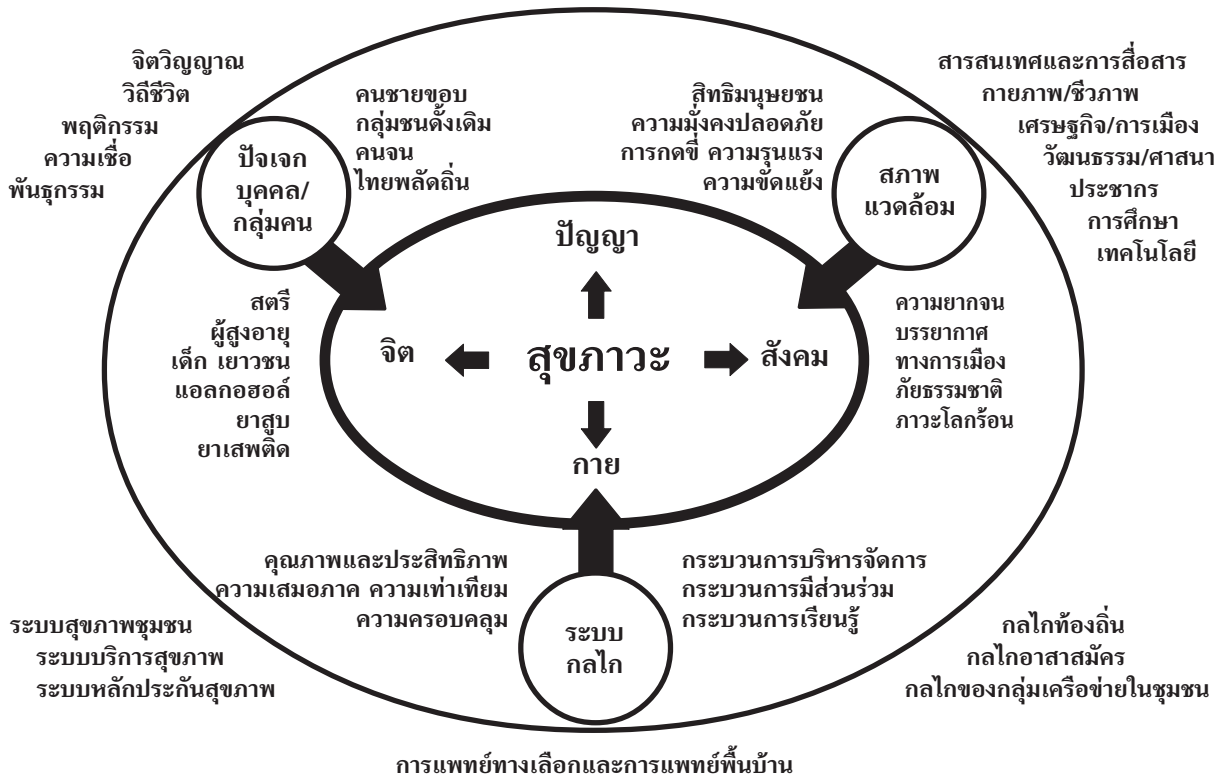
มิติของสภาวะ

- สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีการเจ็บ ป่วย ตาย พิการ
- สุขภาวะทางจิต หมายถึง การไม่มีความผิดปกติทางจิต เช่น เครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า ทำร้ายตัวเอง ฆ่าตัวตาย เป็นต้น
- สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี และมีความสงบ มีสันติภาพ เป็นต้น
- สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การเข้าถึงความจริง รู้เท่าทัน รู้ในการกระทำว่าสิ่งใดดี สิ่งใดควรทำ นำไปสู่พฤติกรรมทำความดีเพื่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสาธารณะ ลดละความเห็นแก่ตัว สร้างความเอื้ออาทร สามารถปรับตัวในสังคม

แผนภูมิที่ 3 แสดงความหมายของสุขภาวะ

แผนภูมิที่ 4 แสดงปัจจัยกำหนดสุขภาวะ

การขับเคลื่อนสุขภาวะต้องมองเห็นองค์รวมของสุขภาวะ จุดหมายสุขภาวะจึงมองสุขภาวะทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม ปัญญา โดยปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะสามารถแบ่งเป็น 3 ปัจจัยหลักได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกการดำเนินงานด้านสุขภาพ ดังแผนภูมิข้างต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน ที่สำคัญได้แก่ พันธุกรรม จิตวิญญาณ ความเชื่อ พฤติกรรม วิถีชีวิต ทำให้สุขภาวะของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กเยาวชน สตรี กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มคนชายขอบ คนไทยพลัดถิ่น ซึ่งทำให้มีพฤติกรรมสุขภาพแตกต่างกันทั้งเรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพ การเสพยาสูบ เหล้า บุหรี่ ยาเสพติด เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ที่สำคัญได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกาย ทางชีวภาพ ทางเคมี สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา การศึกษา เทคโนโลยี และทางการเมือง เป็นต้น ทำให้สุขภาวะมีความแตกต่างกัน ตั้งแต่เรื่องสิทธิมนุษยชน การกดขี่ ความขัดแย้ง ความรุนแรง ความปลอดภัย ความมั่นคง ความยากจน รวมถึงภัยทางธรรมชาติ เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกการดำเนินงานด้านสุขภาพ หมายถึงการทำงานร่วมกันของแต่ละหน่วย (บุคคล กลุ่ม หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ) ในระบบ (ในพื้นที่ และในหน่วยปฏิบัติการ) โดยมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการทำงานแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน ดูการทำงานของเครื่องจักร เป็นการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อที่จะให้งานสำเร็จตามประสงค์ได้แก่กลไกในระบบต่อไปนี้ ระบบการบริหารจัดการชุมชน ระบบการมีส่วนร่วม ระบบการเรียนรู้ของชุมชน ระบบการสร้างเสริมสุขภาพ ระบบหลักประกันสุขภาพ ระบบการบริการสุขภาพ ระบบสุขภาพชุมชน ระบบการแพทย์ทางเลือก เป็นต้น ซึ่งส่งผลต่อ ความทัดเทียม ความเสมอภาค ความครอบคลุม ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของระบบ

จากองค์รวมดังกล่าว การขับเคลื่อนสุขภาวะ จึงต้องทำงานในทุกมิติ ในทุกองค์ประกอบ ทุกปัจจัย เพื่อเป็นการเสริมพลัง เป็นการบูรณาการทั้งตัวคน และ กระบวนการในระบบ ไม่สามารถทำงานแบบแยกส่วน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกลไกและกระบวนการดำเนินงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550**, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สหพัฒนไพศาล, 2551.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. **ระบาดวิทยาสังคม Social Epidemiology**. กรุงเทพฯ : พี.เอ. ลีฟวิง, 2540
- พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิม. **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง ปัจจัยกำหนดสุขภาพ Determinant of Health**, สงขลา : สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553.

บทที่ 3

การจัดการระบบสุขภาพชุมชน

การจัดการให้คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี มีขั้นตอนดังนี้

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนได้วิเคราะห์ถึงสถานการณ์สุขภาพของชุมชนทั้งด้านที่เป็นปัญหาและด้านดี (ซึ่งถือว่าเป็นทุนของชุมชน) โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมของคนในชุมชนและจากข้อมูลหน่วยงานในชุมชน
2. ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ จำแนกสถานการณ์ปัญหาสุขภาพทั้งความสุขทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา และร่วมกันแสวงหาว่าในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสาธารณะ ชุมชนโดยรวมต้องการสุขภาพแบบใด
3. ให้ชุมชนร่วมกันสร้างตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับสุขภาพตามความต้องการของชุมชน
4. ให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ต่อว่าปัจจัยใดมีผลต่อตัวชี้วัดสุขภาพ ซึ่งมักจะแบ่งเป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกในชุมชน
5. ชุมชนร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อตัวชี้วัดสุขภาพ
6. ชุมชนร่วมกันจัดกระบวนการทำแผนชุมชน (หรือแผนสุขภาพหรือแผนปฏิบัติการ) ตามความสำคัญของแต่ละปัจจัย
7. ชุมชนช่วยกันคิดว่าในแผนชุมชนควรมีโครงการหรือกิจกรรมใดบ้าง
8. ชุมชนร่วมกับกลุ่มต่างๆ หน่วยงาน รวมทั้งท้องถิ่น ดำเนินงานตามแผน
9. ชุมชนวางแผนการติดตามประเมินผลร่วมกันเพื่อทบทวนสถานการณ์ ทบทวนปรับปรุงแผนและวิธีการทำงาน นอกจากนี้ยังต้องทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน สังเคราะห์เป็นชุดความรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาสุขภาพชุมชนต่อไป

การวิเคราะห์สุขภาพของชุมชน

เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ผลที่บ่งชี้ว่าคนในชุมชนนั้นมีสถานะสุขภาพอยู่ในระดับใด ปัญหาสุขภาพในชุมชนนั้นมีอะไรบ้าง รวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสถานภาพทางสุขภาพของบุคคลในชุมชน ความรู้ในเรื่องเหล่านี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้น ที่จำเป็นในการจัดทำแผนสุขภาพเพื่อแก้ไขปัญหาระบบสุขภาพชุมชน และยกระดับสถานะสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้ดีขึ้น

ข้อมูลที่จำเป็นในการวิเคราะห์ถึงสุขภาวะของชุมชน ประกอบด้วย

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์

- 1) โครงสร้าง ลักษณะและสถานภาพต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานภาพ การสมรส เป็นต้น
- 2) สภาพการเคลื่อนย้ายของคน ได้แก่ การย้ายเข้าและออกของคนในหมู่บ้าน
- 3) จำนวนคนในหมู่บ้าน พร้อมทั้งแยกตามเพศและอายุ
- 4) การเพิ่มของคน ได้แก่ อัตราเพิ่มของคนในหมู่บ้าน ในรอบปีที่ผ่านมา

2. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม

- 1) ประวัติศาสตร์ชุมชน
- 2) ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อถือต่างๆ
- 3) องค์การชุมชน รวมทั้งผู้นำของชุมชน
- 4) อาชีพปัจจุบัน อาชีพหลัก อาชีพรอง
- 5) ความสามารถในการทำงานแต่ละอาชีพ
- 6) ระดับรายได้เป็นรายบุคคล และครอบครัว
- 7) รายจ่ายเป็นรายบุคคล และครอบครัว
- 8) ภาระหนี้สิน
- 9) ระดับการศึกษา
- 10) การซื้อขายผลิตผล เช่น ข้าว และพืชไร่ต่างๆ เป็นต้น
- 11) การคมนาคมไปสู่ชุมชนอื่น
- 12) กองทุนชุมชนต่างๆ เช่น กองทุนออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น

3. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องความอุดมสมบูรณ์ และสถานการณ์ปัญหา

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำ พืช สัตว์ แหล่งน้ำดื่ม เป็นต้น
- 2) สิ่งแวดล้อม เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพและลักษณะบ้านแต่ละครอบครัว ขยะมูลฝอย น้ำเสีย แมลงและสัตว์ที่เป็นพาหนะของโรค

4. นวัตกรรมและภูมิปัญญา

- 1) นวัตกรรม หมายถึง ผลิตภัณฑ์ กลไก วิธีการ หรือ ลักษณะของกิจกรรม อันเป็นสิ่งใหม่ หรือ ความรู้ใหม่ในพื้นที่หรือเป็นการต่อยอดจากความรู้ที่สะสมอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่
- 2) ภูมิปัญญา หมายถึง ชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การแพทย์แผนไทย การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น

5. คน กลุ่มคน เครือข่าย

- 1) คน กลุ่มคน เครือข่าย ที่เป็นภาคีหลัก หมายถึง มีบทบาท หน้าที่ ในการดำเนินงานในเรื่องนั้นๆ
- 2) คน กลุ่มคน เครือข่าย ที่เป็นภาคียุทธศาสตร์ หมายถึง เป็นตัวทำหน้าที่ ผลักดัน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในเรื่องนั้นๆ ให้ประสบความสำเร็จ

6. ข้อมูลเกี่ยวกับสถิติชีพและอนามัย

- 1) ความยืนยาวของชีวิต
- 2) การเจ็บป่วยทางกายและทางจิต เช่น อัตราป่วยด้วยโรคต่างๆ เป็นต้น
- 3) ความทุพพลภาพ ได้แก่ อัตราคนพิการจากสาเหตุต่างๆ
- 4) การตาย ได้แก่ อัตราตายจากสาเหตุต่างๆ
- 5) สภาวะเสี่ยงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเสี่ยงต่อการเกิดโรค เช่น บุหรี่ เหล้า ยาเสพติด เป็นต้น

7. ข้อมูลเกี่ยวกับกลไก ระบบ ด้านสุขภาพ

- 1) บุคลากรและสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐ ท้องถิ่นและเอกชนในหมู่บ้าน และเขตใกล้เคียง
- 2) การครอบคลุม การเข้าถึง หลักประกันสุขภาพและการใช้บริการด้านสุขภาพของชุมชน
- 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น
- 4) กองทุนสวัสดิการสุขภาพชุมชน
- 5) เครือข่ายอาสาสมัครสุขภาพของชุมชน เครือข่ายหรือกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับสุขภาพ

ตัวอย่างข้อมูลสุขภาพของจังหวัดสงขลา

เครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล จัดทำเป็นแผนที่สุขภาพของจังหวัดสงขลา โดยมีหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้

1. หมวดข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยข้อมูลต่อไปนี้

- ที่ตั้งและอาณาเขต
- มูลค่าการนำเข้า-ส่งออกสินค้า ที่ผ่านด่านศุลกากรจังหวัดสงขลา
- การจัดเก็บภาษีสรรพากร
- ประชากร
- ข้อมูลแสดงพื้นที่ จำนวน ตำบล หมู่บ้าน เทศบาลและ อบต.
- บริบทเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา
- ด้านประเพณีและวัฒนธรรม
- ชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไป (Lifestyle) ของชาวสงขลา
- แนวโน้มในการพัฒนาจังหวัดสงขลา
- วิสัยทัศน์จังหวัดสงขลา ปี 2550 ปี 2554 ปี 2555
- วิสัยทัศน์จังหวัดสงขลา ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

2. หมวดสถานการณ์สุขภาพที่สำคัญ ประกอบด้วยข้อมูลต่อไปนี้

- สถานการณ์โรคทางสาธารณสุข
- จำนวนและสาเหตุการป่วยของผู้ป่วยนอก 10 อันดับแรก จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2550 จำแนกรายโรค
- 10 อันดับแรกโรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุข จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2550
- มาเลเรียฟันซีพเหตุแรงงานต่างด้าว – ความไม่สงบ
- สถานการณ์ปัญหาประเด็นอุบัติเหตุจราจร
- ไฟใต้เผาธุรกิจสงขลาเหตุร้ายลามพื้นที่ใหม่
- ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดและแหล่งอบายมุข
- สถานการณ์ยาเสพติด
- สถานการณ์ปัญหา สุขภาพเด็กและเยาวชน
- สถานการณ์โรคเอดส์สงขลา
- สถานการณ์ปัญหา การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ น้ำท่วม น้ำบาดาล ก๊าซธรรมชาติ การพังทลายป่าสนทรายชายหาด พื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติ กัญแดง แผ่นดินถล่ม
- สถานการณ์ปัญหาเกษตรและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ
- สถานการณ์ปัญหา แรงงาน(แรงงานนอกระบบ)
- สถานการณ์สุขภาพผู้พิการ
- สถานการณ์ปัญหาวัฒนธรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ
- สถานการณ์ปัญหาการจัดการระบบบริการสุขภาพและหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
- สภาพปัญหาด้านสุขภาพโดยรวมของชุมชน

3. หมวดต้นทุนทางสังคม ประกอบด้วยข้อมูลต่อไปนี้

- กระบวนการขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพในจังหวัดสงขลา
- ปัจจัยหนุนเสริมการขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพในพื้นที่ได้แก่ทุนทรัพยากรทุนภูมิปัญญาทุนวัฒนธรรม ทุนเศรษฐกิจชุมชน และทุนคน
- กระบวนการทำแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา
- แผนพัฒนาสุขภาพระดับตำบล
- องค์กร หน่วยงาน สถาบันวิชาการ รวมถึง กลุ่มและเครือข่ายในพื้นที่

4. หมวดข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการสร้างสุขภาวะ

- การวิเคราะห์ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและร่วมค้นหาปัจจัยกำหนดสุขภาพในจังหวัดสงขลา เพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน
- ยุทธศาสตร์การสนับสนุนกิจกรรมสุขภาพเชิงประเด็น
  - ด้านการจัดระบบบริการสุขภาพ
  - ด้านการสร้างเสริมสุขภาพตามกลุ่มเป้าหมาย

- ด้านปัญหาสุขภาพที่เป็นประเด็นเฉพาะ
- กลไกการบริหารจัดการและการหนุนเสริม
- ด้านการกู้ภัยบรรเทาสาธารณภัย สาธารณกุศล สังคมสงเคราะห์ สวัสดิการชุมชน
- ด้านส่งเสริมสุขภาพผู้หญิง
- ด้านส่งเสริมการต่อสู้ชีวิต
- ด้านการศึกษา และศาสนา
- ด้านต่อต้านยาเสพติด
- ด้านจิตอาสาเพื่อความดีงาม
- ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว และกีฬา
- ด้านส่งเสริมสิทธิมนุษยชน
- ด้านสร้างพื้นที่สาธารณะ

การจัดลำดับความสำคัญของสถานการณ์สุขภาพ

ข้อมูลสถานการณ์สุขภาพซึ่งมีมากและหลากหลาย จำเป็นต้องนำมาจัดลำดับความสำคัญเพื่อจัดลำดับการแก้ปัญหา วิธีการจัดลำดับความสำคัญมีหลายวิธี ที่ใช้กันมากในการทำแผนของชุมชนมักจะใช้การประชุมของประชาคมต่างๆ เพื่อลงความเห็น ซึ่งมักจะมียอดสูงเพราะขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่มาประชุมในแต่ละครั้ง ในที่นี้ จะประยุกต์ใช้วิธีทางสาธารณสุขในการจัดลำดับ โดยแต่ละปัญหาจะให้การให้คะแนนตามเกณฑ์

4 ข้อคือ

1. ขนาดของปัญหา	คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน (ถ้ามีผลกระทบต่อคนจำนวนมากคะแนนจะสูง)
2. ความรุนแรงของปัญหา	คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน (ถ้ามีความรุนแรงมากคะแนนจะสูง)
3. ความตระหนักของคนในชุมชน	คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน (ถ้ามีคนจำนวนมากให้ความตระหนักคะแนนจะสูง)
4. ความยากง่ายในการแก้ปัญหา	คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน (ถ้าการแก้ปัญหาหาง่าย ไม่ยุ่งยากคะแนนจะสูง)

จากนั้น ให้คำนวณคะแนนรวมโดยนำ คะแนนแต่ละข้อมาคูณกัน

คะแนนรวมของปัญหาใดสูงสุดถือว่ามีความสำคัญเป็นลำดับแรก ควรเลือกแก้ปัญหาที่ก่อนปัญหาอื่นๆ ตามลำดับคะแนน ตัวอย่างเช่นตารางต่อไปนี้

ปัญหา	ขนาด	ความรุนแรง	ความตระหนัก	ความยากง่าย	คะแนนรวม
โรคเรื้อรัง	3	3	4	3	$3 \times 3 \times 4 \times 3 = 108$
ยาเสพติด	2	4	4	1	$2 \times 4 \times 4 \times 1 = 32$
สุขภาพจิต	2	2	1	4	$2 \times 2 \times 1 \times 4 = 16$
ความแตกแยก	3	3	3	2	$3 \times 3 \times 3 \times 2 = 54$

หมายเหตุ เฉพาะช่องความยากง่าย ถ้ายากจะให้คะแนนน้อย ถ้าง่ายจะให้คะแนนสูง

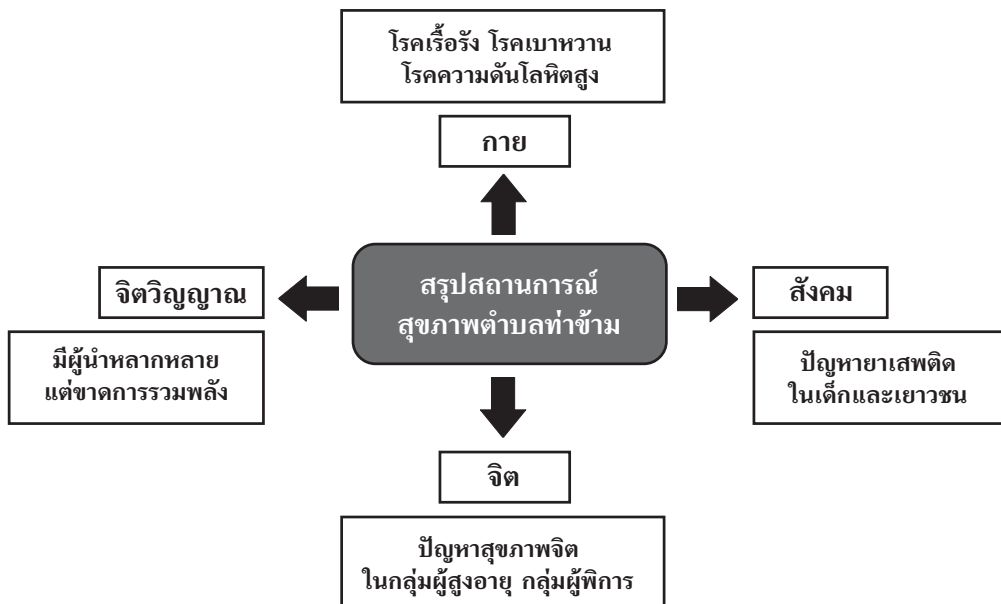
ตารางที่ 1 แสดงวิธีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

จากตารางข้างต้น พบว่า โรคเรื้อรัง เป็นปัญหาสำคัญลำดับแรก ตามด้วยปัญหาความแตกแยก ปัญหา ยาเสพติด และปัญหาสุขภาพจิต ตามลำดับคะแนนรวม

การจัดกลุ่มความสุข เป็นความสุขทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา

เป็นการทำแผนที่สุขภาวะชุมชน (Mapping) เพื่อให้เห็นว่าสถานการณ์สุขภาวะที่สำคัญของชุมชนมี ประเด็นใดบ้าง ส่วนใหญ่ก็จะจำแนกตามมิติของสุขภาวะ ดังตัวอย่าง การจัดลำดับความสำคัญของสถานการณ์ สุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งจำแนกตามมิติของสุขภาวะ พบว่า

สุขภาวะทางกาย เป็นเรื่องโรคเรื้อรัง สุขภาวะทางจิตเป็นปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ สุขภาวะทาง สังคมเป็นปัญหา ยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ส่วนสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นปัญหาการขาดผู้นำทางจิต วิญญาณของชุมชน ตัวอย่างดังตารางต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 แสดงแผนที่สุขภาพของตำบลท่าข้าม

ตัวชี้วัดสุขภาวะ

ตัวชี้วัดสุขภาวะ หมายถึง ตัวบ่งบอกสุขภาวะ เป็นเกณฑ์ที่ใช้วัดทั้งทางปริมาณและคุณภาพ ทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม และปัญญา ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสาธารณะ โดยส่วนใหญ่ตัวชี้วัดมักจะเป็นตัววัดปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือปัจจัยที่เป็นสาเหตุหลักของการเกิดปัญหานั้น เช่น โรคเรื้อรัง มีสาเหตุหลักจากพฤติกรรมกรรมการบริโภค และพฤติกรรมกรรมการออกกำลังกาย ตัวชี้วัดก็จะเป็นเรื่องจำนวนของคนในชุมชนที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภค และพฤติกรรมกรรมการออกกำลังกายไปในทางที่ดีขึ้น เป็นต้น

ที่ผ่านมาชุมชนยังไม่มีกำหนดตัวชี้วัดสุขภาวะของตัวเอง ด้วยตัวเอง ทั้งระดับครอบครัว และชุมชน มีแต่หน่วยงานภายนอกที่นำตัวชี้วัดเข้ามากำหนดให้และใช้ในชุมชน จึงควรให้ชุมชนพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาวะของตนเอง ตัวชี้วัดประกอบด้วยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การกำหนดตัวชี้วัดของชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่

การกำหนดตัวชี้วัดต้องสอดคล้องกับโครงการที่ชุมชนจะดำเนินการ วัดอุปสงค์/เป้าหมายแต่ละข้อ อาจจะมีตัวชี้วัดเพียงตัวชี้วัดเดียว หรือหลายตัวก็ได้ขึ้นกับโครงการนั้นๆ เช่น

1. พฤติกรรมทางสุขภาพ (ออกกำลังกายสม่ำเสมอ การบริโภคผักผลไม้เพิ่มขึ้น ลดการสูบบุหรี่/ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ลดภาวะอ้วน ลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ฯลฯ)
2. สุขภาวะทางจิต/ปัญญา (การลดภาวะการตั้งเครียด อัตราการฆ่าตัวตายลดลง การส่งเสริมความรักสามัคคีในชุมชน การส่งเสริมประชาธิปไตย การสร้างเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน ฯลฯ)
3. ชุมชนสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม (การใช้พลังงานทางเลือกเพิ่มขึ้น เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร มีการจัดการขยะในชุมชนอย่างเป็นระบบ ฯลฯ)
4. ชุมชนปลอดภัย สร้างและส่งเสริมความตระหนักและเฝ้าระวังความเสี่ยงจากอุบัติเหตุและอุบัติเหตุต่างๆ (ทางเดินเท้าปลอดภัย ถนนปลอดภัย ปลอดภัยอาชญากรรม ปลอดภัยความรุนแรง ฯลฯ)
5. ชุมชนมั่นคงทางอาหาร และมีคุณค่าต่อสุขภาพ (การปลูกผักปลอดสารไว้บริโภค การส่งเสริมอาหารปลอดภัย การทำเกษตรที่ปลอดภัย ฯลฯ)
6. ชุมชนสร้างสรรค์และอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และความเอื้ออาทร (รวมกลุ่มช่วยเหลือสร้างอาสาสมัครดูแลชุมชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ฯลฯ)
7. ชุมชนสร้างสรรค์แหล่งเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย (ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศิลปะ กีฬา ตลาดชุมชน ฯลฯ)
8. มาตรการทางสังคมหรือข้อตกลงร่วมของชุมชน (มาตรการในการจัดการขยะของชุมชน มาตรการงดเหล้าและอบายมุขในงานประเพณีของชุมชน เกิดกลุ่มแกนนำในการขับเคลื่อนงานชุมชน ฯลฯ)

ตัวอย่างการกำหนดตัวชี้วัด ในกรณีการจัดการสุขภาวะโรคเรื้อรัง

พบว่า การจัดการสุขภาวะโรคเรื้อรัง ขึ้นกับปัจจัยสำคัญ 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยบุคคล จำแนกเป็นกลุ่มเสี่ยง กลุ่มผู้ป่วย กลุ่มผู้พิการ
ตัวชี้วัดสำคัญ คือ พฤติกรรมการบริโภค และ พฤติกรรมการออกกำลังกาย

2. สภาพแวดล้อม

ตัวชี้วัดสำคัญ คือ

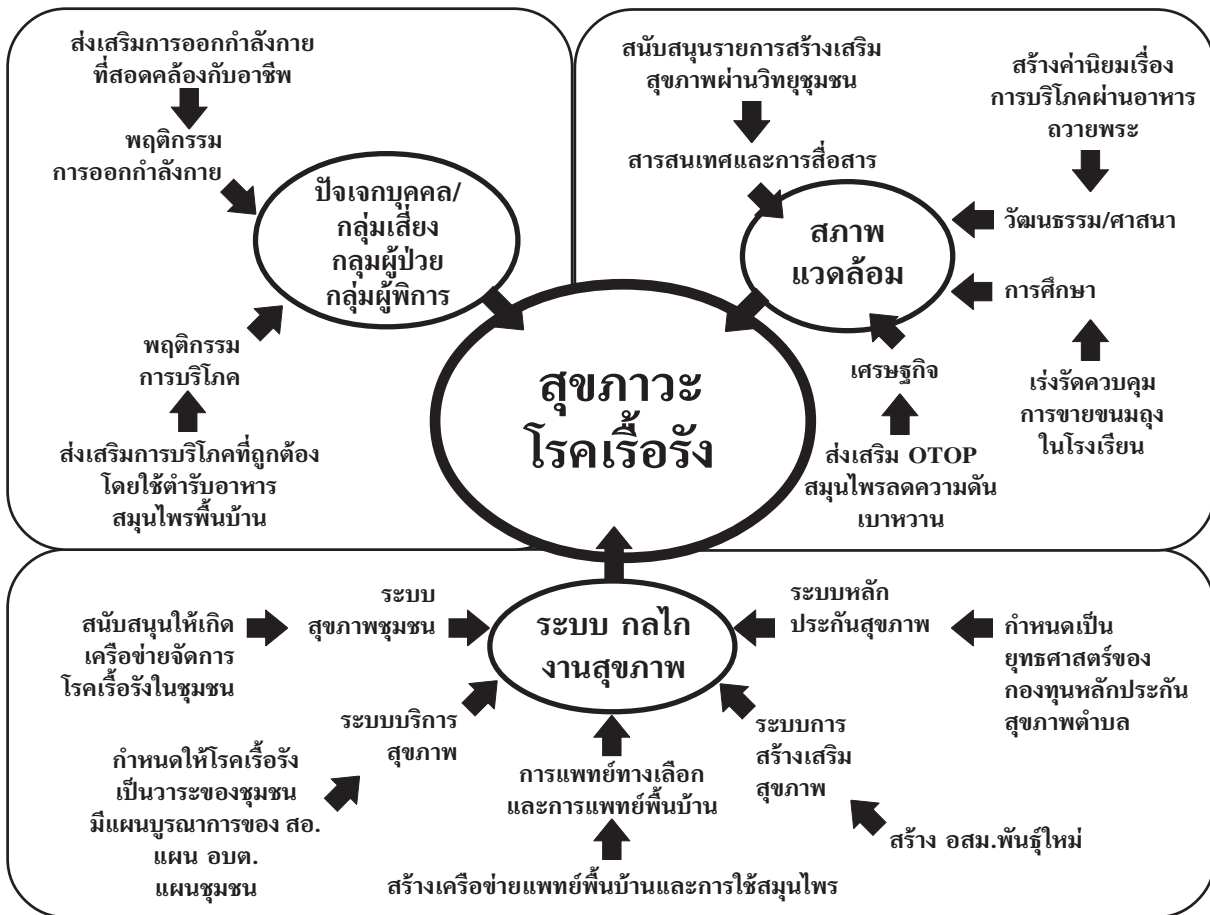
- การสื่อสาร การให้ความรู้ ความเข้าใจ ผ่านสื่อต่างๆ
- วัฒนธรรม/ศาสนา โดยเฉพาะวัฒนธรรมบริโภคนิยม
- การศึกษา ระดับความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติตน
- เศรษฐกิจ ความยากจนมีผลต่อคุณภาพอาหาร
- ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การมีแหล่งสมุนไพรที่ใช้สำหรับโรคเรื้อรัง เป็นต้น

3. ระบบ กลไก งานสุขภาพ

ตัวชี้วัดสำคัญ คือ

- ระบบสุขภาพชุมชน ได้แก่ การมีเครือข่ายการดูแลสุขภาพในกลุ่มโรคเรื้อรัง
- ระบบบริการสุขภาพ ได้แก่ ศักยภาพของสถานบริการสุขภาพ
- การแพทย์ทางเลือกและการแพทย์พื้นบ้าน ได้แก่ การมีแพทย์พื้นบ้าน
- ระบบหลักประกันสุขภาพ ได้แก่ การมีกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น
- ระบบการสร้างเสริมสุขภาพ ได้แก่ มีเครือข่าย อสม.ที่เข้มแข็ง

แผนภูมิที่ 6 แสดงการกำหนดตัวชี้วัด ในกรณีการจัดการสุขภาวะโรคเรื้อรัง

บรรณานุกรม

พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิม, สุกัญญา โลจนากวิวัฒน์, กุลทัต หงษ์ชยางกูร, นัยนา หนูนิล, จุฑารัตน์ สติธิปัญญา, และ วัชรภรณ์ สกกุลพงศ์. คู่มือการติดตามสนับสนุนและประเมินผล โครงการ “ร่วมสร้างชุมชน และท้องถิ่นให้น่าอยู่” ภาคใต้ ประจำปี 2553. สงขลา : สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553.

เครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลา. สถานการณ์สุขภาพจังหวัดสงขลา ตุลาคม 2551. เข้าถึงได้จาก <http://www.songkhlahealth.org/upload/forum/songkhla-health-mapping-2552.pdf>. (วันที่ค้นข้อมูล: 11 มกราคม 2554)

บทที่ 4

การทำแผนสุขภาพ:

เป็นกระบวนการรู้ตนเอง รู้ปัญหาชุมชน รู้ทุนที่มีในชุมชน ทั้งจุดเด่น โอกาส จุดอ่อน ข้อจำกัด รวมทั้งรู้ความต้องการของชุมชน เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการวางแผนสุขภาพ ระยะสั้น ระยะยาว เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจัดทำแผน วางเป้าหมาย วิธีการบรรลุเป้าหมาย กำหนดกิจกรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กับองค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เอกชน ที่เกี่ยวข้อง มีการประสานบูรณาการสนับสนุนด้านทรัพยากร คน งาน เงิน เข้าด้วยกัน

แผนสุขภาพ หมายถึง แผนชุมชนที่มุ่งเน้นเพิ่มมิติด้านสร้างสุขภาพ มีกระบวนการวางเป้าหมาย และหาวิธีการบรรลุผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่สุขภาพะ ทั้ง 4 มิติ กาย ใจ สังคม ปัญญา โดยมีปัจจัยข้อมูลต่างๆ ด้านสุขภาพ ที่ครบถ้วนทุกด้าน นำมากำหนดเป็นแนวทาง และมีแผนปฏิบัติการรองรับ

ตัวอย่างวิธีการทำแผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกล

1. ระดมความเห็น สร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน ภาควิชาที่เกี่ยวข้องด้านสุขภาพ
2. สํารวจข้อมูลสุขภาพ โดยคนในชุมชน ได้แก่ แกนนำสุขภาพ ผู้นำชุมชน
3. ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์
4. วางเป้าหมาย แนวทาง วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์
5. จัดทำแผนปฏิบัติการ
6. จัดการรับฟังความคิดเห็น ทำประชาพิจารณ์แผน
7. ปฏิบัติการกิจกรรมตามแผน
8. จัดทำเอกสารรูปเล่ม แผนสุขภาพที่ผ่านขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และนำเสนอเข้าสู่แผนงบประมาณของ อบต.
9. สรุปบทเรียนความสำเร็จการทำแผนสุขภาพ

ตัวแบบแผนสุขภาพชุมชน

ตัวแบบการจัดการแผนสุขภาพ เป็นการตอบคำถาม 4 ข้อหลักดังนี้

1. ปัจจุบันเราอยู่ที่ไหน หมายถึง การรู้สถานการณ์สุขภาพในปัจจุบัน
2. อนาคตต้องการไปที่ใด หมายถึง การวางจุดหมาย เป้าหมายของสุขภาพที่ต้องการ
3. ทำอย่างไรจึงจะไปถึงจุดนั้น หมายถึงการกำหนดยุทธวิธี การดำเนินการ
4. เราไปถึงหรือไม่ หมายถึงการติดตามประเมินผล

การเขียนสถานการณ์สุภาพ

มักพรรณนาถึงสถานการณ์ปัญหา โดยจำแนกเป็นประเภทของปัญหา และให้รายละเอียดว่าแต่ละปัญหามีขนาด ความรุนแรง ความตระหนักของชุมชน ความจำเป็นในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ขณะเดียวกัน ถ้าเป็นเรื่องเชิงบวก มักพรรณนาถึงการนำไปประยุกต์เพื่อต่อยอดการพัฒนาและเพื่อการแก้ปัญหา

นอกจากนี้ยังควรจะต้องบอกเล่าให้ทราบว่ามีทุนอะไรอยู่บ้าง อันได้แก่ ทุนทางทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ทุนทางเศรษฐกิจ

การวางจุดหมาย เป้าหมายของสุภาพ

การวางจุดหมายอาจจำแนกเป็น 2 ระดับ เรียกว่า จุดหมายหลัก (หรือวัตถุประสงค์หลัก) และจุดหมายเฉพาะ (หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ) โดยจุดหมายหลักมักแสดงให้เห็นว่าเมื่อปฏิบัติตามแผนแล้วจะเห็นภาพรวมเป็นอย่างไร ในขณะที่จุดหมายเฉพาะมักแสดงให้เห็นว่าเมื่อปฏิบัติตามแผนแล้วปัญหาแต่ละปัญหาจะถูกแก้ไขอย่างไร โดยทั่วไปการวางจุดหมายควรอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้จริง สามารถวัดผลได้ มีตัวชี้วัดชัดเจน ภายในกำหนดระยะเวลาชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การวางจุดหมายควรเกิดจากความเห็นพ้องร่วมกัน รับรู้และเข้าใจตรงกัน

กำหนดยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี การดำเนินการ

ยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธีเป็นการบอกถึงหลักการและวิธีการสำคัญในการดำเนินงานของแผน โดยแผนงานย่อยหรือโครงการในแผนจะวางการทำงานที่สอดคล้องกันกับหลักการและวิธีการสำคัญนี้

นอกจากนี้ยุทธศาสตร์และวิธีดำเนินการ มักจะกล่าวถึงกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นคน หรือกลุ่ม หรือเครือข่าย และมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อม รวมถึงมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นเรื่องกลไกและระบบที่เกี่ยวข้อง

การติดตามประเมินผล

เป็นการบอกให้รู้ว่าจะมีการศึกษาคุณค่าที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) ขั้นตอนของการดำเนินงาน (Process) ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (Output, Outcome, Impact) ที่เกิดขึ้น การบ่งชี้คุณค่ามักใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานหรือสิ่งที่กำหนดไว้ การประเมินผลควรจะตอบคำถามต่อไปนี้

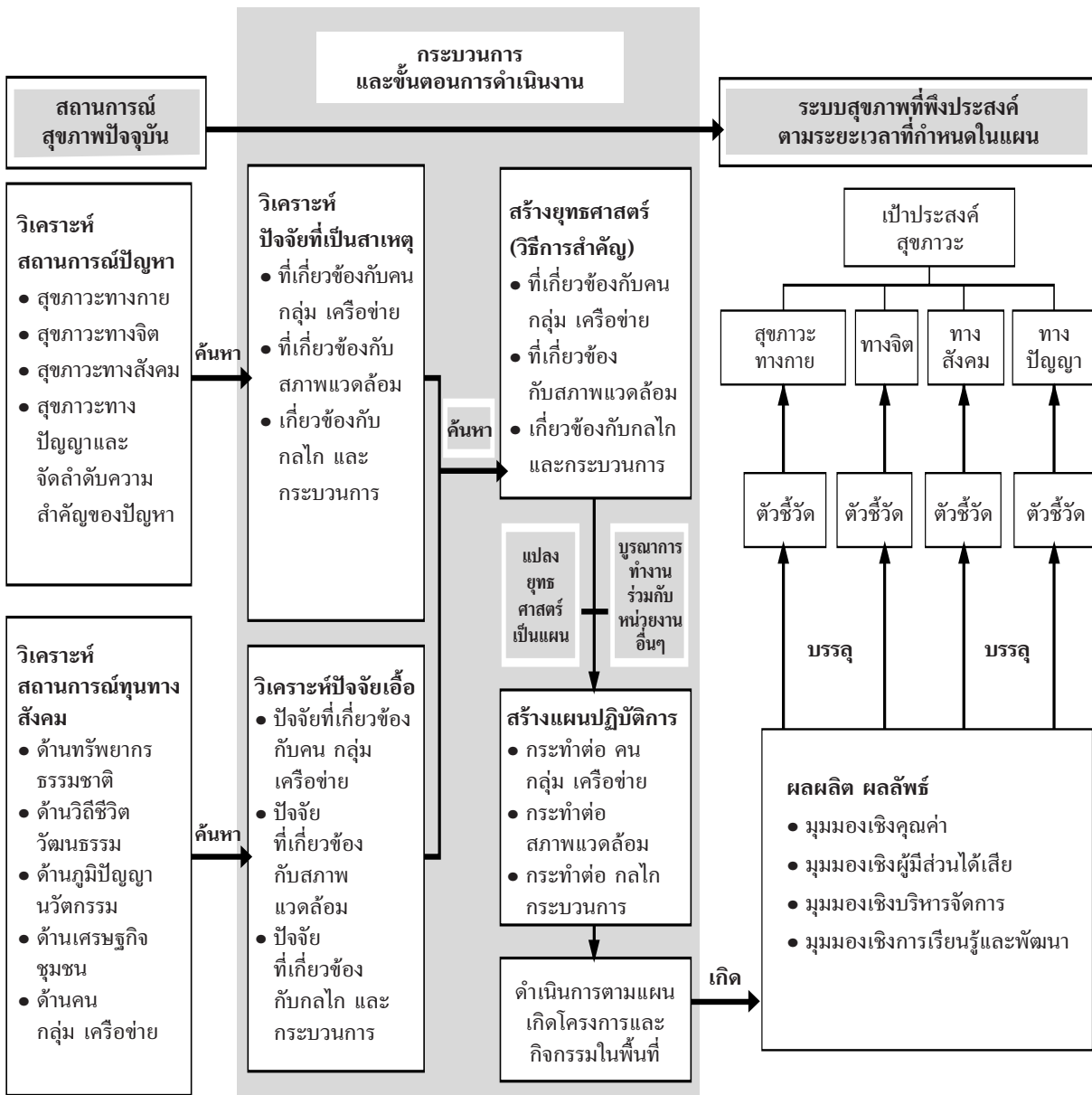
- 1) มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ทำให้โครงการบรรลุและไม่บรรลุเป้าหมาย และควรมีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ
- 2) การดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ต้องใช้กระบวนการอะไร อย่างไรบ้างและควรใช้กระบวนการสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ
- 3) ผลที่เกิดขึ้นทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจมีอะไรบ้างทั้งที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบ
- 4) คุณค่า ความสำเร็จที่สำคัญของโครงการ และแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เพื่อให้เข้าใจและง่ายต่อการเขียนแผน อาจประยุกต์ใช้ตารางการทำแผน ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเขียนแผนชุมชน

เป้าประสงค์ (เรื่องหรือ ประเด็น ที่ต้องทำให้ สำเร็จ)	ยุทธวิธี (แนวทางหรือ วิธีการสำคัญ ที่จะทำให้สำเร็จ ในแต่ละ เป้าประสงค์)	วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย (ต้องการให้ เกิดผลอะไร บ้างในแต่ละ ยุทธวิธี)	โครงการหรือกิจกรรม (ต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง ในแต่ละวัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ (ใครเป็นคนทำ และใครร่วมทำ)	งบประมาณ (ต้องใช้เงิน เท่าไร จาก แหล่งทุนใด)	การติดตาม และประเมินผล (จะใช้วิธีการใด ทำให้รู้ว่าจะ สำเร็จ)	
1.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
2.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
3.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
4	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					

หมายเหตุ ตัวอย่างแผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อ.หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สามารถดูได้ในภาคผนวก ก

แผนภูมิที่ 7 ภาพรวมของกระบวนการและขั้นตอนการสร้างสุขภาวะในระดับชุมชน

บรรณานุกรม

พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิม, สุกัญญา โลจนากวิวัฒน์, กุลทัต หงษ์ขยางกูร, นัยนา หนูนิล, จุฑารัตน์ สลธิ์ปัญญา, และ วิชาภรณ์ สกฤตพงศ์. คู่มือการติดตามสนับสนุนและประเมินผล โครงการ “ร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่” ภาคใต้ ประจำปี 2553. สงขลา : สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553.

บทที่ 5 การเขียนโครงการ

โครงการเกิดจากลักษณะความพยายามที่จะจัดกิจกรรม หรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาตามความต้องการ โครงการโดยทั่วไปสามารถแยกได้หลายประเภท เช่น โครงการ เพื่อสนองความต้องการ โครงการพัฒนาต่างๆ ไป โครงการตามนโยบาย โครงการวิจัย เป็นต้น

ตัวแบบการเขียนโครงการ

1. ชื่อแผนงาน
2. ชื่อโครงการ
3. หลักการและเหตุผล/ความเป็นมา
4. วัตถุประสงค์หลัก/วัตถุประสงค์ย่อย
5. เป้าหมาย/ตัวชี้วัด
6. ยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ
7. ระยะเวลาดำเนินการ/ปฏิทินการทำงาน
8. งบประมาณ
9. ผู้รับผิดชอบโครงการ/คณะทำงาน
10. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน
11. การประเมินผล
12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ตัวแบบการเขียนโครงการ แต่ละโครงการควรจะเป็นดังนี้

1. ชื่อแผนงาน

เป็นการบอกให้รู้ว่าโครงการนี้อยู่ภายใต้แผนงานใด หรือบางครั้งอาจจะเปลี่ยนจากแผนงานเป็นยุทธศาสตร์ ซึ่งหมายความว่าแต่ละแผนงานหรือแต่ละยุทธศาสตร์อาจมีหลายโครงการหรืออาจจะเป็นชุดโครงการก็ได้

2. ชื่อโครงการ

ให้ระบุชื่อโครงการที่มีความชัดเจน อ่านแล้วรู้ว่าลักษณะของโครงการเป็นเช่นไร เช่นเป็นโครงการพัฒนาหรือเป็นโครงการวิจัย หรือเป็นโครงการติดตามประเมินผล ไม่ควรเขียนชื่อโครงการที่กว้างจนเกินไป และให้เรียกเหมือนเดิมทุกครั้งจนกว่าโครงการจะแล้วเสร็จ

3. หลักการและเหตุผล หรือเรียกว่า ความเป็นมา

เป็นการนำเสนอรายละเอียดของสถานการณ์ปัญหาทุนทางสังคมในพื้นที่ และความจำเป็นที่จะต้องแก้ไข ถ้าเป็นเรื่องเชิงบวก มักพูดถึงการนำไปพัฒนาเพื่อต่อยอด และอาจจะกล่าวถึงภาพรวมของโครงการ ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานตามโครงการและหากเป็นโครงการที่จะดำเนินการตามนโยบายหรือสอดคล้องกับแผนจังหวัดหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแผนอื่นๆ ก็ควรชี้แจงด้วย

4. วัตถุประสงค์หลัก/วัตถุประสงค์ย่อย

เป็นการบอกให้รู้ว่า เมื่อดำเนินงานตามโครงการเสร็จสิ้นแล้วจะได้ผลผลิต (Output) อะไรเกิดขึ้น การเขียนวัตถุประสงค์จะต้องชัดเจน อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้จริง วัดผลได้ มีตัวชี้วัดชัดเจน และควรเป็นวัตถุประสงค์ที่มีความเห็นพ้องร่วมกัน รับรู้และเข้าใจตรงกัน การทำโครงการหนึ่งๆ อาจจะมีวัตถุประสงค์มากกว่า 1 ข้อได้ ซึ่งอาจเขียนเป็นวัตถุประสงค์ย่อยหรือวัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อความละเอียดชัดเจนมากขึ้น

5. เป้าหมาย/ตัวชี้วัด/กลุ่มเป้าหมาย

เป็นการระบุให้ชัดเจนว่าเมื่อดำเนินการตามโครงการจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือบรรลุผลสำเร็จอะไรบ้าง และมากน้อยเพียงใด เป็นการแสดงเป็นตัวเลขหรือจำนวนที่จะทำได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด การระบุเป้าหมายจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ จะใช้เป็นตัวเปรียบเทียบในการติดตาม ประเมินผล

นอกจากนี้ควรจะบอกว่าใครคือกลุ่มเป้าหมายของโครงการ หากกลุ่มเป้าหมายมีหลายกลุ่ม ให้บอกชัดเจนไปว่าใครคือกลุ่มเป้าหมายหลัก ใครคือกลุ่มเป้าหมายรอง

6. ยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ

ในที่นี้ ยุทธศาสตร์ มักหมายถึงวิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่วนวิธีดำเนินการ จะแสดงถึงกิจกรรมหรือขั้นตอนการดำเนินงาน การเขียนวิธีการดำเนินงานจะต้องเขียนลงรายละเอียดตามลำดับก่อน-หลัง และเขียนให้ผู้อ่านสามารถปฏิบัติตามได้

ยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ มักจะกล่าวถึงกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นคน หรือกลุ่ม หรือเครือข่าย และมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อม รวมถึงมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นเรื่องกลไกและระบบที่เกี่ยวข้อง

ขณะเดียวกันยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ ควรจะเป็นการทำงานที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีทุกภาคส่วนทั้งชุมชน รัฐ ท้องถิ่น และภาควิชาการ นอกจากนี้ควรมีการร่วมทุนในชุมชน

7. ระยะเวลาดำเนินการ/ปฏิทินการทำงานของโครงการ

ควรระบุระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมากนิยมระบุ วัน-เดือน-ปี ที่เริ่มต้น และเสร็จสิ้น การระบุจำนวน ความยาวของโครงการเช่น 6 เดือน 2 ปี โดยไม่ระบุเวลาเริ่มต้น-สิ้นสุด เป็นการกำหนดระยะเวลาที่ไม่สมบูรณ์

ปฏิทินการทำงานโครงการ(Action plan) เป็นตารางที่แจ่มแจ้งให้เห็นว่า ผู้ดำเนินโครงการวางแผนลงมือทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบโครงการว่าแต่ละกิจกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อไร โดยเรียงลำดับตามช่วงเวลา

8. งบประมาณ

เป็นประมาณการค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นของโครงการ ซึ่งควรจำแนกรายการค่าใช้จ่ายให้ละเอียดชัดเจน การระบุยอดงบประมาณ ควรระบุแหล่งที่มาของงบประมาณด้วย นอกจากนี้ควรระบุทรัพยากรอื่นที่ต้องการ เช่น คน วัสดุ ฯลฯ โดยปกติมักจะแจกแจงงบประมาณเป็น หมวดดำเนินการ หมวดบริหารงาน หมวดค่าตอบแทน เป็นต้น

9. ผู้รับผิดชอบโครงการ/คณะทำงาน

เป็นการระบุเพื่อให้ทราบว่าใคร หน่วยงานใด เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ถ้ามีองค์กรร่วมดำเนินโครงการมากกว่าหนึ่งองค์กร ต้องระบุชื่อให้ครบถ้วน และแจ่มแจ้งให้ชัดเจนด้วยว่าองค์กรที่ร่วมโครงการแต่ละฝ่ายจะเข้ามามีส่วนร่วมโครงการในส่วนใด

กรณีโครงการย่อยๆ บางโครงการระบุเป็นชื่อบุคคลผู้รับผิดชอบเป็นรายโครงการได้ นอกจากนี้ควรระบุชื่อคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง หากสามารถระบุหน้าที่ความรับผิดชอบ ก็จะทำให้มีความชัดเจนมากขึ้น

หากทำเอกสารได้แนบประวัติผลงานของผู้เสนอโครงการ และคณะทำงาน จะเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับ

10. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน

การสนับสนุนหมายรวมถึง การสนับสนุนการขับเคลื่อน การผลักดัน การดำเนินการ โดยอาจจะสนับสนุนกระบวนการทางวิชาการ การสนับสนุนทรัพยากรบุคคล การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้การระบุหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน จะทำให้ผู้อนุมัติและผู้ปฏิบัติ พิจารณาอย่างครบถ้วนว่าควรประสานงานและขอความร่วมมือกับหน่วยงานใดบ้างจึงจะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ

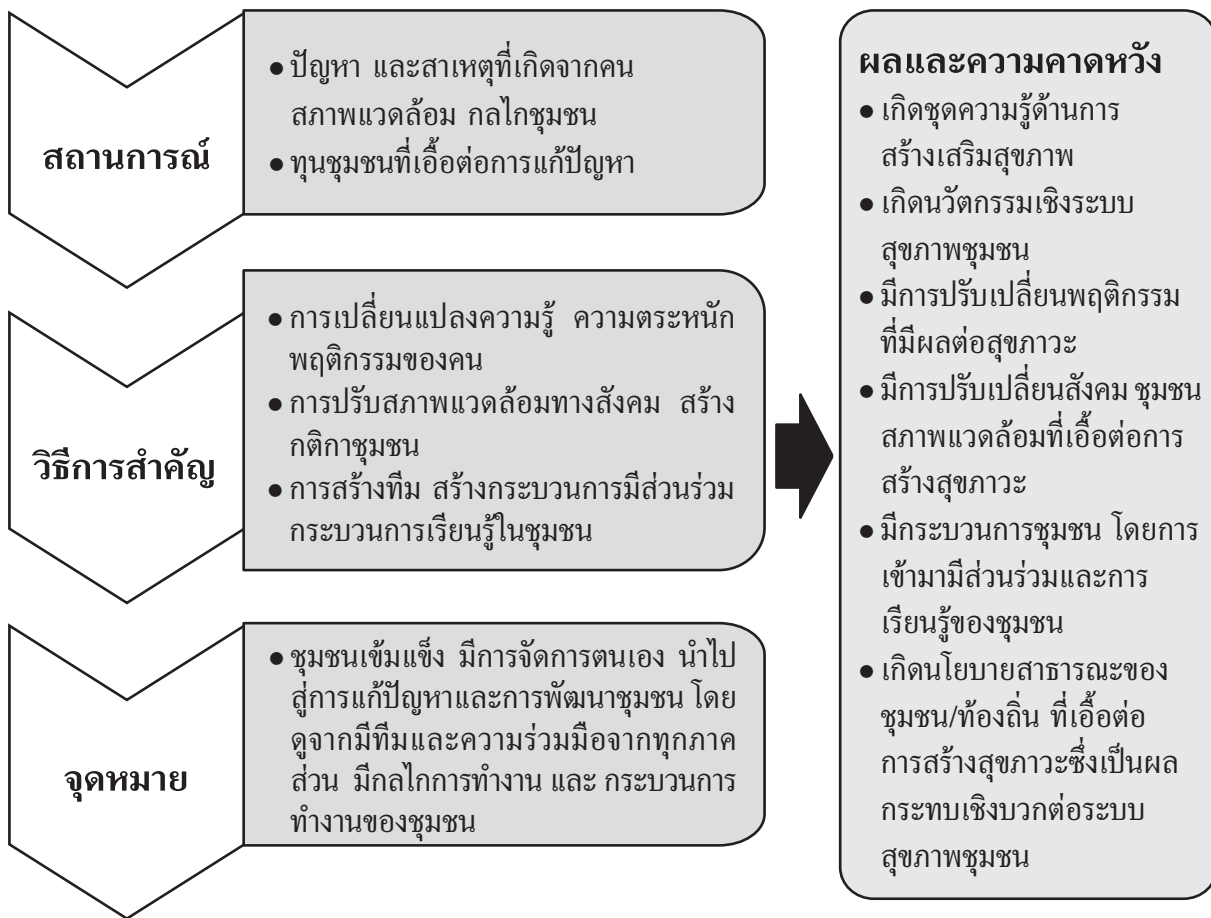
11. การประเมินผล

เป็นการบอกแนวทางการติดตามประเมินผลว่าจะทำอย่างไรในระยะเวลาใดและใช้วิธีการอย่างไรจึงจะเหมาะสม ซึ่งผลของการประเมินนอกจากจะบอกถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการแล้ว ควรจะต้องบอกถึงแนวทางในการดำเนินการต่อไปหรือหากจะต้องทำโครงการในลักษณะนี้อีกจะต้องปรับวิธีการอะไร อย่างไรบ้าง

12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ควรเขียนทั้งผลประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อม ทั้งระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ควรจะต้องระบุถึงหน่วยงาน หรือองค์กรที่จะนำผลของโครงการนี้ไปใช้ประโยชน์ด้วย

แผนภูมิที่ 8 แสดงความสัมพันธ์ของแต่ละหัวข้อในโครงการ

การพิจารณาลักษณะโครงการที่ดี

โครงการที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ตรงจุด ตรงประเด็น หรือนำไปสู่ชุมชนสุขภาวะได้
2. มีรายละเอียด มีความจำเพาะเจาะจง มีเนื้อหาสาระครบถ้วน ชัดเจน เป็นแนวทางให้ผู้อื่นอ่านแล้ว เข้าใจ และสามารถดำเนินการตามโครงการได้
3. รายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ต้องมีความสอดคล้องกัน เช่น วัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับ หลักการและเหตุผล วิธีดำเนินการต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น
4. ผลของโครงการ สามารถชี้ให้เห็นว่าจะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งเฉพาะส่วนและการพัฒนาโดย ส่วนรวม และสามารถผลักดันไปสู่กระบวนการนโยบายสาธารณะได้
5. เป็นโครงการที่ปฏิบัติได้จริงและสามารถติดตามและประเมินผลได้
6. การเขียนโครงการควรใช้ภาษากระชับ ใช้ประโยคสั้นๆ ตรงไปตรงมา ไม่ซับซ้อน ชัดเจนในเนื้อหา ที่ต้องการสื่อสาร เล่าเรื่องยากให้เข้าใจง่าย เนื้อหาส่วนใดมีความซับซ้อน ควรสรุปออกมาในรูปตาราง ภาพประกอบ หรืออื่นๆ ให้เข้าใจได้ง่าย

ลักษณะโครงการ/กิจกรรม/ค่าใช้จ่ายที่แหล่งทุนส่วนใหญ่ อาทิ สสส. มักจะไม่สนับสนุนได้แก่

1. องค์กรที่เสนอโครงการ หรือเครือข่ายที่ได้เคยรับหรือกำลังได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนบางแหล่งทุนที่มีนโยบายขัดกับแหล่งทุนที่กำลังจะขอรับการสนับสนุนเช่น สสส. จะไม่สนับสนุนองค์กรเครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ผลิตสุรา หรือยาสูบ หรือสินค้าทำลายสุขภาพ เป็นต้น
2. หน่วยงานหรือบุคคลที่เคยได้รับทุนจากแหล่งทุนและมีประวัติต่างพร้อยในการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามข้อตกลง หรือได้สร้างความเสียหายแก่แหล่งทุน หรือแก่บุคคลอื่นๆ ในสังคม
3. โครงการที่มีจุดมุ่งหมายหรือเกี่ยวพันกับผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างแจ้งชัด
4. โครงการที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการหาทุน หารางวัล หรือจัดซื้อรางวัล
5. โครงการที่มีลักษณะธุรกิจหากำไรหรือเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหากำไร
6. โครงการเป็นงานประจำของหน่วยงาน เช่น ด้านการรักษาพยาบาลของสถานพยาบาล
7. โครงการให้บริการในลักษณะสงเคราะห์ เช่น การจัดซื้อยา อุปกรณ์การแพทย์ ตรวจร่างกาย การแจกอาหาร หรือให้สวัสดิการช่วยเหลือต่างๆ
8. โครงการที่มุ่งจัดหาครุภัณฑ์หรืออุปกรณ์ขนาดใหญ่ หรือ สิ่งก่อสร้าง เช่น รถยนต์ อุปกรณ์ ออกกำลังกายราคาแพง การก่อสร้างอาคาร ลานกีฬา การสร้างห้องฟิตเนส ซ็อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
9. โครงการจัดตั้งสำนักงาน หรือโครงการที่มีเจตนาหารายได้เข้าหน่วยงานเป็นหลัก
10. โครงการที่ไม่พยายามสร้างการมีส่วนร่วมกับบุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ :

ตัวอย่างแบบฟอร์มการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นที่น่าอยู่สามารถดูได้ในภาคผนวก ข

ตัวอย่างโครงการที่ได้รับการสนับสนุนเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง สามารถดูได้ในภาคผนวก ค

บรรณานุกรม

ประสิทธิ์ คงยิ่งศิริ.(มปป.). การจัดทำแผนและโครงการ. มปท.

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2542). การประเมินโครงการแนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์. (2543). คู่มือการประเมินผลโครงการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพิศ สุขแสน.(2542). นโยบายสาธารณะและการวางแผน. อุดรดิตต์: สถาบันราชภัฏอุดรดิตต์

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างแผนสุขภาวะของตำบลท่าข้าม
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

แผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

สถานการณ์สุขภาพในมิติต่างๆ ของตำบลท่าข้าม

กาย : เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างองค์ความรู้

ประเด็นการเจ็บป่วยที่เป็นปัญหาสำคัญของคนในชุมชน คือ

- 1) โรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง เป็นโรคที่พบได้มาก จนเป็นเรื่องปกติในชุมชน (ทั้งจากพฤติกรรมการบริโภคและกรรมพันธุ์) จึงส่งผลให้คนในชุมชนไม่ใส่ใจดูแลตนเองเท่าที่ควร
- 2) โรคข้อ อากาศปวดเมื่อย เป็นอาการที่พบเนื่องจากการประกอบอาชีพ ทำสวนยาง เกษตรกรรม ถ้ามีอาการปวดเมื่อย ส่วนใหญ่จะไปซื้อยาชุดจากร้านขายของภายในชุมชน
- 3) โรคมะเร็ง การได้รับสารเคมีจากการปนเปื้อน มีการใช้สารเคมีกันมาก ทั้งจากการทำสวนยางพารา เมื่อฝนตกจึงชะล้างสารพิษลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้เกิดการปนเปื้อนไปสู่แหล่งอื่นๆ อีกทั้งคนโดยส่วนใหญ่จะทราบว่าเป็นโรคก็ต่อเมื่อมีอาการรุนแรงไปแล้ว

จิตใจ : ให้มีการดูแลกันและกันภายในครอบครัว

ปัญหาสุขภาพจิตใน ต.ท่าข้ามถือว่าเมื่ออยู่ในทุกช่วงอายุแต่ที่น่าจะมีปัญหามากที่สุดคือผู้สูงอายุ (มีผู้สูงอายุประมาณ 1,500 คน และที่มีอายุ > 80 ปี ประมาณ 100 คน) โดยส่วนใหญ่เกิดจะมีอาการวิตกกังวล เหวง โดดเดี่ยว เนื่องจากลูกหลานไม่ค่อยมีเวลาให้ ต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว และในผู้สูงอายุบางรายอาจมีภาวะในการเลี้ยงลูกหลานอีกด้วยจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเครียดได้ สำหรับกลุ่มผู้พิการ (มีผู้พิการประมาณ 91 คน) มีบางส่วนที่ขาดผู้ดูแล นั่งเหม่อลอย ทางชุมชนจึงแก้ปัญหาตรงจุดนี้ โดยการจัดโครงการเยี่ยมบ้านขึ้น

สังคม : สร้างความมั่นคง ปลอดภัย

ประเด็นที่คนในชุมชนท่าข้ามให้ความสำคัญ คือ

- 1) ปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะใบกระท่อม, สูตรผสมของยาเสพติด 4 x 100 ซึ่งประกอบด้วยยาแก้ไอ ใบกระท่อม น้ำอัดลม
- 2) ปัญหาสิ่งมีนเมา (เหล้า, บุหรี่) เป็นปัญหาแรกของ ต.ท่าข้าม พบในกลุ่มเด็กและเยาวชนค่อนข้างมาก (มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้น) สำหรับผู้หญิงและผู้สูงอายุพบไม่มาก
- 3) ปัญหาอาชญากรรม ถ้าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นใน ต.ท่าข้ามนั้นเกิดขึ้นน้อย แต่ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น มักจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตเมือง ดังกรณีของการฉกชิง/ชิงรางวัลกระเป๋าสตางค์ หรือการจี้ทรัพย์ แล้วมีการใช้พื้นที่ ต.ท่าข้ามเป็นทางผ่านในการเดินทางหลบหนี

ปัญญา(จิตวิญญาณ) : แสดงให้เห็นในลักษณะของความไม่เห็นแก่ตัว ความรักใคร่กลมเกลียวกัน การไม่ยึดมั่นถือมั่น

ขาดผู้นำทางศาสนาที่เข้มแข็ง ขาดจุดยึดเหนี่ยว มีผู้นำทางธรรมชาติเฉพาะกลุ่มหนึ่งๆ เท่านั้น แต่ขาดจุดยึดเหนี่ยวของคนทั้งชุมชน

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสุขภาพ ในตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา (ปี 2551-2554)

วิสัยทัศน์

“ระบบสุขภาพพอเพียง เครือข่ายมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมและดูแลสุขภาพแบบองค์รวม เพื่อประชาชนตำบลท่าข้ามมีสุขภาพดี”

พันธกิจด้านสุขภาพ

1. สร้างระบบสุขภาพที่มีศักยภาพ โปร่งใส และบรรลุผลสัมฤทธิ์
2. สร้างจิตสำนึกและวัฒนธรรมสุขภาพใหม่
3. สร้างองค์ความรู้เรื่องสุขภาพ
4. สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายสุขภาพในการพัฒนา

เป้าประสงค์

1. เพื่อให้มีการสร้างสุขภาพดีให้กับคนในชุมชน โดยครอบคลุมทุกด้านและทุกช่วงวัย ตั้งแต่ครรภ์ มารดาจนกระทั่งถึงแก่ชีวิต
2. เพื่อให้มีระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและสมเหตุสมผล โดยเน้นที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง และใช้บริการสุขภาพโดยปราศจากอุปสรรค และมีการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของระบบสุขภาพในตำบล
3. เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อุดมด้วยทุนของชุมชน อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และกองทุนชุมชนที่เกื้อกูลต่อสุขภาพที่สมบูรณ์

เป้าประสงค์ที่ 1

สร้างสุขภาพดีให้กับคนในชุมชน โดยครอบคลุมทุกด้านและทุกช่วงวัย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างสุขภาพดี ทุกช่วงวัย บนพื้นฐานความพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 1.1 คนในชุมชนได้รับการดูแลและส่งเสริมสุขภาพ

เป้าหมาย

1. เพิ่มการป้องกัน ดูแล และควบคุมการเกิดโรค ที่เป็นปัญหาสำคัญภายในชุมชน ให้เหมาะสมกับช่วงวัย คือ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเลือด โรคฟันผุในเด็ก โรคมะเร็งเต้านมและปากมดลูก โรคซึมเศร้า โรคนิ้วและโรคไต
2. สร้างเสริมสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการและผู้ด้อยโอกาสให้มีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง
3. ลดการแพร่ระบาดของโรคติดต่อภายในชุมชน คือ โรคไข้เลือดออก วัณโรค โรคเอดส์ โรคอุจจาระร่วง และโรคตามฤดูกาล

4. อสม.เป็นแกนนำความรู้สู่ชุมชน กระตุ้นการดูแลตัวเองให้ถูกต้อง เพื่อส่งเสริมศักยภาพชุมชน ให้เป็นหมู่บ้านจัดการสุขภาพ
5. เพื่อส่งเสริมให้มีภาคีเครือข่าย และพันธมิตรที่แข็งแกร่ง ในการพัฒนาระบบสุขภาพในท้องถิ่น

ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีโครงการอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการดูแล คัดกรองโรคที่เป็นปัญหา
2. มีระบบการเฝ้าระวังโรคติดต่อและระบบการส่งต่อให้ทันสมัย รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
3. มีแกนนำและฝ่ายรับผิดชอบโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการคอยดูแล

ตัวชี้วัด

1. มีฝ่ายที่ดูแลจัดตั้งขึ้นมาดูแลเรื่องการป้องกันและควบคุมโรคอย่างถาวรในปี 2552 เป็นต้นไป
2. ร้อยละ...ของคนอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจสุขภาพทั่วไปประจำปี
3. ร้อยละ...ของประชากรที่อายุ 40 ปีขึ้นไปป่วยด้วยโรคเรื้อรัง
4. ร้อยละ...ของผู้หญิงอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกด้วยวิธี Pap smear
5. จำนวน...ของประชากรที่เป็นโรคติดต่อ ณ ขณะนั้น
6. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเป็นสมาชิกชมรมร้อยละ ...
7. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง
8. มีฝ่ายสุขภาพใน อบต.นำร่องการป้องกันควบคุมโรคติดต่อ โดยต้องผ่านเกณฑ์การประเมินความพร้อม
9. มีคณะกรรมการป้องกัน ควบคุมโรคระดับตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนจากหลายกลุ่มในชุมชน ครอบคลุม ร้อยละ...ของหมู่บ้าน มีการให้ อสม. สุ่มประเมินและรายงานทุก 2 สัปดาห์
10. อย่างน้อยร้อยละ...ของอุปกรณ์ เครื่องมือในการใช้ควบคุมโรคที่ครอบคลุมในตำบล
11. ร้อยละ...ของการได้รับความรู้และเข้าใจเรื่องโรคและการปฏิบัติตัว

แผนงานปฏิบัติการ

1. สร้างระบบการควบคุมป้องกันโรคที่มีประสิทธิภาพ โดยให้มีเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ใกล้เคียง ควบคุมป้องกันโรคควบคู่กับการสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของสังคมทุกระดับ
2. สร้างเครือข่าย โดยบูรณาการเครือข่าย ก่อให้เกิดเวทีสร้างแผนกิจกรรม ในช่วงแรกของแผนพัฒนาสุขภาพ
3. มีคณะทำงานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโรคและภัยสุขภาพที่เป็นนโยบายสำคัญและโรคที่เป็นปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรค
4. มีโครงการที่พัฒนาขึ้นมากกว่าปัจจุบัน และเกิดโครงการใหม่ที่ครอบคลุมเป้าหมายที่มีอยู่
5. ให้มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลสถานการณ์โรค เพื่อใช้ประโยชน์ในการทำนายสถานการณ์โรค การวางแผนป้องกันและควบคุมการระบาดของโรค
6. ประสานกับฝ่ายเรื่องงบประมาณและบรรจุอยู่ในแผนงบประมาณ โดยมีฝ่ายดูแลอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมและโครงการ

ร่วมมือกับฝ่ายดูแลสุขภาพของตำบลจัดตั้งโครงการดังนี้

1. โครงการคัดกรองโรคที่เป็นปัญหาในชุมชน ได้แก่ คัดกรองโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน โรคปวดเมื่อย / โรคข้อ โรคมะเร็ง โรคติดเชื้อ : วัณโรค โรคเอดส์ โรคฟันผุในเด็ก
2. โครงการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพในแต่ละช่วงวัย เช่น การเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ
3. โครงการส่งเสริมและพัฒนาการออกกำลังกายและการแข่งขันกีฬาสำหรับผู้สูงอายุ
4. โครงการจัดตั้งหน่วยตรวจสอบและมีหน่วยเคลื่อนที่เร็วในการสอบสวน ควบคุมการระบาดของโรค
5. กิจกรรมการจัดอบรม ประสานงานและสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้อย่างต่อเนื่องและจัดอบรมบุคคลากรเพื่อมีการนำความรู้มาใหม่ๆ มาพัฒนางาน อาทิ โครงการพัฒนาศักยภาพกรรมการบริหาร อสม.

ยุทธศาสตร์ที่ 1.2 คนในชุมชนได้รับการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี

เป้าหมาย

1. คนในชุมชนต้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพจิต ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง คือ เด็กและเยาวชน กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน และคนในชุมชน
2. พัฒนาและเพิ่มสมรรถนะบุคลากรด้านสุขภาพจิตใน อบต.ท่าข้ามให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถดูแลคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยความสำเร็จ

1. เร่งส่งเสริมการพัฒนาสุขภาพจิต โดยเน้นทักษะทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมและสัมพันธ์ภาพกับบุคคลภายนอกรวมทั้งส่งเสริมการทำกิจกรรมที่สร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดีและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
2. พัฒนาศูนย์สุขภาพจิตที่ดำเนินงานด้านสุขภาพจิต รวมทั้งส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์สุขภาพจิต เพื่อให้คำแนะนำปรึกษาและเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านสุขภาพจิต
3. เร่งดำเนินการค้นหาผู้ป่วยที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตโดยประสานงานร่วมกับทีมแพทย์ด้านจิตเวชและนักจิตวิทยา เพื่อให้คำแนะนำปรึกษาและรักษาผู้ป่วยที่มีอาการทางจิต

ตัวชี้วัด

1. อัตราการพยายามฆ่าตัวตาย
2. อัตราการป่วยด้วยโรคจิต
3. เด็กวัยเรียนมีความฉลาดทางปัญญา
4. เด็กวัยเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์

5. ลดปัญหาความเครียดของประชาชน
6. ประชาชน มีทักษะในการจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม
7. ประชากรอายุ 15 - 59 ปี มีความเครียดสูงมาก
8. ประชาชนมีความสุขในการดำรงชีวิตในชุมชน
9. ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับความดูแล เอาใจใส่จากชุมชน
10. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเป็นสมาชิกชมรมร้อยละ 100
11. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง
12. สถานประกอบการ มีการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิตและยาเสพติด
13. โรงเรียนมัธยมศึกษา มีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิตและยาเสพติด
14. อบต. อสม. และ สอ. มีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิตและยาเสพติด

แผนงานปฏิบัติการ

1. มีการจัดตั้งหน่วยให้คำปรึกษาหรือศูนย์สุขภาพจิตในชุมชน
2. พัฒนาคุณภาพและศักยภาพการสื่อสารในท้องถิ่นให้เป็นช่องทางในการยกระดับสภาวะของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการ
3. สร้างการเข้าถึงกลุ่มต่างๆ ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมประจำวันไม่ได้ โดยออกไปเยี่ยมบ้านและมีการพูดคุย เป็นต้น
4. จัดโครงการหรือกิจกรรมโดยมีความร่วมมือ เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างสถานีอนามัย เจ้าหน้าที่ อบต. และ อสม. พัฒนาศูนย์สุขภาพจิตรับโครงการและส่งอบรมทางวิชาการ

กิจกรรมและโครงการ

1. จัดตั้งโครงการแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้
  - 1.1 โครงการส่งเสริมการสร้างสุขภาพจิตกับเด็กและเยาวชน อาทิ ศูนย์อบรมเยาวชนท่าข้าม
  - 1.2 โครงการทัศนศึกษาโดยผู้ปกครองพาบุตรหลานตนเองไปทัศนศึกษานอกสถานที่
  - 1.3 โครงการส่งเสริมการสร้างสุขภาพจิตกับกลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุของ อสม.
  - 1.4 โครงการส่งเสริมการสร้างสุขภาพจิตกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการหรือมีปัญหาทางสมอง
2. สร้างหน่วยให้คำปรึกษาหรือศูนย์สุขภาพจิตในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 1.3 คนในชุมชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง เหมาะสม

เป้าหมาย

1. ลดพฤติกรรมการบริโภคที่เสี่ยงต่อสุขภาพ
2. ลดพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน
3. พฤติกรรมการรักษาอนามัยส่วนบุคคล เหมาะสม ถูกต้อง

ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีโครงการส่งเสริมพฤติกรรม ที่เน้นการให้ความรู้ และความเข้าใจในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง
2. มีกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถเข้าร่วมได้และแบ่งประเภท วัย ความสนใจ อย่างชัดเจน

ตัวชี้วัด

1. มีมาตรการควบคุมพฤติกรรมเสี่ยงที่สำคัญ เช่น การสูบบุหรี่ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ของเยาวชน และคนในชุมชน
2. ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยมุ่งเน้นไปที่ 6 อ. (ออกกำลังกาย อาหาร อารมณ์ อนามัยสิ่งแวดล้อม)
3. ประชาชนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ
4. เด็กทานอาหารที่มีคุณภาพ ปราศจากอาหารประเภทอาหารขยะ
5. ประชาชนมีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบลดลง
6. ครั้วเรือนที่ทุกคนในครั้วเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน
7. ประชาชนอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกาย อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วันๆ ละ 30 นาที
8. ครั้วเรือนที่คนในครั้วเรือนมีการปฏิบัติตัวในการใช้ยาด้วยตนเองที่เหมาะสม
9. ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและมีกิจกรรมทุกเดือน
10. คนพิการที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครั้วเรือน
11. ครั้วเรือนที่เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปีเต็ม ได้รับการส่งเสริมเรียนรู้จากการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ในบ้าน

แผนงานปฏิบัติการ

1. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุชุมชนและผ่านโครงการให้ประชาชนมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันควบคุมโรคที่เหมาะสม โดยให้ครอบคลุมทุกช่วงวัย
2. ค้นหากิจกรรมที่สร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน
  - สร้างสรรค์และสนับสนุนกิจกรรมทางเลือกที่นอกเหนือจากการเรียนปกติ
  - เสริมทักษะชีวิตและวิธีคิดในการจัดการและเผชิญกับปัญหาต่างๆ ด้วยตัวเอง
  - สร้างและสนับสนุนการรวมกลุ่มเครือข่ายเด็กและเยาวชน
3. ร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งที่มีโครงการอยู่แล้วและยังไม่มี สนับสนุนจัดตั้งโครงการ แผนงานเกี่ยวกับ การรณรงค์ ควบคุมและส่งเสริม พฤติกรรมสุขภาพ
4. ประสานกับฝ่ายเรื่องงบประมาณและบรรจุอยู่ในแผนงบประมาณ โดยมีฝ่ายดูแลอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมและโครงการ

จัดตั้งโครงการแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน อาทิ
  - โครงการกิจกรรมทางเลือกรอกห้องเรียน
  - โครงการหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนอาสาสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อสังคม
  - โครงการสื่อสารสาธารณะเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน
2. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับสตรี อาทิ ผู้หญิงยุคใหม่ห่างไกลภัยมะเร็ง
3. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับคนชรา อาทิ ศูนย์คนวัยสูงอายุสุขภาพดี อารมณ์ดี ดูแลตัวเอง
4. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับคนในชุมชนทุกวัย อาทิ อาหารสะอาดมาที่ตลาดชุมชน, ออกกำลังกาย พาชีวีสดใส, สุขภาพดีเริ่มต้นที่ฟุง (ลดเอเวตี้มีรางวัล), อาหารสะอาด สุขภาพดี, การลดสารเคมีในภาคการเกษตร, การปลูกผักปลอดสารพิษ, โรงปุ๋ยชีวภาพ, ลดเหล้าเป็นตัวอย่างเยาวชน, บุหรี่เพื่อใคร มีแต่ทำร้ายคนใกล้ตัวคุณ

เป้าประสงค์ที่ 2

ระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและสมเหตุสมผล

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและสมเหตุสมผล

ยุทธศาสตร์ที่ 2.1 มีหลักการบริหารจัดการ

เป้าหมายที่ 1 : พัฒนาระบบการจัดการทางด้านสุขภาพให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น
ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีระบบบริหารจัดการที่องค์การบริหารส่วนตำบลและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมโดยการกระจายอำนาจและการสร้างกระบวนการนโยบายในด้านสุขภาพ (Health Policy Process) ที่เปิดกว้าง
  2. กลไกระบบบริหารสุขภาพที่มีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานโดยทำงานไปทิศทางเดียวกัน
- ตัวชี้วัด**
1. มีการส่งเสริมด้านสุขภาพ การสาธารณสุขให้แก่คนในชุมชนเป็นไปอย่างทุกฝ่ายมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมได้ประโยชน์และร่วมรับผิดชอบ
  2. ร้อยละของจำนวนองค์กร เครือข่ายในชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการจัดการสุขภาพเพิ่มขึ้น
  3. ทิศทางการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

แผนงานปฏิบัติการ

1. ส่งเสริมหน่วยงานทางด้านสุขภาพให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีบูรณาการในระบบบริการสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดให้มีการมีส่วนร่วมในการพิจารณาร่างแผนยุทธศาสตร์จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ
- ชี้แจงแผนยุทธศาสตร์ให้ทั่วถึงทุกระดับ
- จัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อดำเนินงานด้านสุขภาพ
- จัดให้มีระบบประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

2. ส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กร เครือข่ายชุมชนในการจัดการสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการนวัตกรรม “ประสานงานเครือข่ายภาคีสุขภาพ” โดยมีภาคประชาชนเป็นศูนย์กลาง
วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดกระบวนการเชื่อมประสานภาคีสุขภาพที่มีในตำบลท่าข้ามในทุกภาคส่วน ให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ
2. เพื่อพัฒนาสู่การเป็นประชาคมสุขภาพตำบลท่าข้ามในระยะยาว
  - โครงการสร้างแกนนำสร้างสุขภาพประจำครอบครัวเพื่อเป็นผู้ดูแลสุขภาพในครัวเรือน
  - โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2 เดือนครั้ง
วัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกันระหว่างอนุกรรมการภาคประชาชนกับประชาชน

เป้าหมายที่ 2 : พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ปัจจัยความสำเร็จ

1. คนในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ
2. มีการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพแก่คนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
3. ในชุมชนมีระบบฐานข้อมูลด้านสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของคนในชุมชนที่ได้รับรู้ข่าวสารการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ และได้รับความรู้ด้านสุขภาพ
2. ร้อยละของคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพที่มีการประชาสัมพันธ์
3. ร้อยละความสำเร็จของการพัฒนาระบบสารสนเทศ

แผนงานปฏิบัติการ

1. พัฒนาความครบถ้วนของฐานข้อมูล

กิจกรรมและโครงการ

- จัดทำแฟ้มสุขภาพประจำครอบครัวให้ครบถ้วน
- บันทึกข้อมูลในฐานข้อมูลสถานีอนามัย/PCU ให้ครบถ้วน
- ปรับปรุงมาตรฐานการส่งข้อมูลจากสถานีอนามัย/PCU และโรงพยาบาล
- นำเสนอข้อมูลผ่านระบบ web page
- ใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทดแทนกระดาษ

2. พัฒนาศักยภาพในการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดทำแผนการฝึกอบรม
- ให้มีการประเมินสมรรถนะเจ้าหน้าที่
- รับสมัครเข้ารับการฝึกอบรม
- จัดทำสมรรถนะการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจำแนกตามสายงาน
- ประเมินผลการฝึกอบรม

3. พัฒนาระบบการซ่อมบำรุงและพัฒนาเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล

กิจกรรมและโครงการ

- จัดระบบเครือข่ายและคณะทำงานในการซ่อมบำรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
- จัดทำมาตรฐานและแนวทางการซ่อมบำรุง
- พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในการซ่อมบำรุงและพัฒนาเครือข่าย
- จัดทำมาตรฐานการจัดหาคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอและเหมาะสม
- เพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลเพื่อความรวดเร็วและเป็นระบบสำรองในการสื่อสารข้อมูล

4. ส่งเสริมการกระจายข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายสื่อเพื่อสุขภาพตำบลท่าข้าม
วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพให้กับสื่อต่างๆ เช่น สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์
จัดเสียงตามสายในชุมชน เป็นต้น
- โครงการจัดทำหนังสือสุขภาพของคนสงขลา
วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นภาพรวมในเรื่องสุขภาพของตำบลท่าข้ามในด้านต่างๆ
อาทิ สถานการณ์ภัยคุกคาม รวมถึงนวัตกรรมดี ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานของภาคีสุขภาพปีละ
1 เล่ม

ยุทธศาสตร์ที่ 2.2 มีการให้บริการด้านสาธารณสุขที่ดี

เป้าหมายที่ 1 : พัฒนาคูณภาพมาตรฐานการให้บริการสุขภาพ

ปัจจัยความสำเร็จ

1. ส่งเสริมศูนย์สุขภาพชุมชนให้มีการจัดการและการบริการสุขภาพที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด
2. มีการบริการทางสาธารณสุขที่มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการและทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ
3. พัฒนาระบบการทำงานในการดูแล รักษาโรคทั่วไปที่พบในชุมชน
4. พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมทั้งด้านการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ
5. พัฒนาระบบการดูแลสุขภาพแม่และเด็ก

ตัวชี้วัด

1. สถานีนอามัย และศูนย์สุขภาพชุมชนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน
2. ร้อยละของคนในชุมชนที่มีความพึงพอใจต่องานบริการและมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานสาธารณสุข
3. ร้อยละของเรื่องร้องเรียนที่ได้รับการแก้ไข
4. คนในชุมชนได้รับการบริการสุขภาพในด้านการรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างมีคุณภาพมาตรฐานเพิ่มขึ้น
5. ร้อยละของคนในชุมชนที่มีอัตราการป่วยและตายด้วยโรคเบาหวาน ความดันลดลง
6. ร้อยละของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล เนื่องจากภาวะความรุนแรงของโรค ภาวะแทรกซ้อนในโรคเรื้อรังลดลง
7. ร้อยละของผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่ได้รับการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ
8. ร้อยละของแม่และเด็กที่ได้รับการดูแลสุขภาพ

แผนงานปฏิบัติการ

1. สร้างและสนับสนุนให้มีระบบการบริการที่มีคุณภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดการทบทวนทักษะทางการแพทย์แก่เจ้าหน้าที่ศูนย์สุขภาพชุมชนทุก 3 เดือน
- มีการจัดทำคู่มือทางการแพทย์และมีการทบทวนทุก 3 ปี
- จัดให้มีการนิเทศงานตรวจคุณภาพและเฝ้าระวังการปฏิบัติการพยาบาลอย่างสม่ำเสมอ

2. มีกลไกที่ตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้ผู้รับบริการ

กิจกรรมและโครงการ

- มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้รับบริการ (ขณะรอรับบริการ)
  - การเปิดวีดิทัศน์เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ
  - การจัดบอร์ดให้ความรู้
  - แจกเอกสาร แผ่นพับ
  - มีการเยี่ยมบ้านผู้ป่วย เพื่อดูแลต่อเนื่องที่บ้าน

- โครงการสายด่วนสุขภาพ
- โครงการลดขั้นตอนการให้บริการสาธารณสุข
- โครงการใกล้บ้าน ใกล้ใจ ใสใจโรคเบาหวาน ความดัน
- จัดตั้งโครงการให้คำปรึกษาและรับเรื่องราวร้องทุกข์ ติดตั้งตู้รับฟังความคิดเห็น

3. การป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยเบาหวาน ความดันแบบองค์รวมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- โครงการสายใยชุมชน ใสใจผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

4. ส่งเสริมการดูแลสุขภาพกลุ่มคนในชุมชน

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการชุมชนร่วมร้อยใจ สานใยรัก สู่มุขสูงอายุ
- โครงการส่งเสริมการศึกษา แลกเปลี่ยนประสบการณ์และนันทนาการนอกสถานที่ของชมรมสร้างสุขภาพกลุ่มผู้สูงอายุ
- โครงการอาสาสมัครดูแลผู้พิการ
- โครงการทวิพลังสภาผู้พิการ
- โครงการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพหญิงมีครรภ์
- โครงการพัฒนาระบบการดูแลแม่และเด็กด้วยใจ
- โครงการควบคุมและป้องกันภาวะโลหิตจางในหญิงตั้งครรภ์
- โครงการรณรงค์การได้รับวัคซีนตามกำหนด

เป้าหมายที่ 2 : พัฒนาระบบการเฝ้าระวังภาวะคุกคามสุขภาพและอุบัติเหตุ

ปัจจัยความสำเร็จ

1. พัฒนาระบบการทำงานในการควบคุมโรคระบาด พิชัยภัยจากสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน
2. พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ประสบอุบัติเหตุฉุกเฉินอย่างมีประสิทธิภาพและทันเหตุการณ์
ตัวชี้วัด
  1. การลดลงของผู้ป่วยจากโรคระบาดเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ป่วยจากโรคระบาดปีที่ผ่านมาร้อยละ 10%
  2. ระยะเวลาในการส่งต่อผู้ประสบอุบัติเหตุฉุกเฉินให้แก่ทางโรงพยาบาล

แผนงานปฏิบัติการ

1. พัฒนาระบบเตือนภัยทางสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดระบบการสื่อสารข้อมูลเพื่อการเตือนภัย
- จัดทำคู่มือและมาตรฐานการทำงาน

- กำหนดโครงสร้างและทีมงานเฝ้าระวังภัยสุขภาพ
  - ทีมควบคุมโรคระบาด (SRRT)
  - ทีมช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุ หน่วยบริการฉุกเฉิน
  - ทีมเฝ้าระวังพิษภัยและภาวะคุกคามสุขภาพ
- พัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

2. จัดระบบสนับสนุนการดำเนินงานเฝ้าระวังสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดระบบการสื่อสาร
- จัดระบบการตัดสินใจและการสั่งการ
- จัดงบประมาณสำรอง ฉุกเฉิน
- จัดวัสดุ/ครุภัณฑ์ สำรอง
- จัดยานพาหนะให้พร้อมทำงานได้ทันที

3. ประเมินผลระบบเฝ้าระวังภัยสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดให้มีเกณฑ์การประเมินผล
- แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล
- มีการซ่อมแผนและประเมินผลความพร้อม
- สร้างขวัญและกำลังใจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2.3 การจัดการทรัพยากรที่ดี

เป้าหมายที่ 1 : พัฒนาศักยภาพในระดับต่างๆ และกำลังคนในด้านสุขภาพ อย่างสม่ำเสมอ

(สอ. อสม. เยาวชน ผู้สูงอายุกับการสร้างสุขภาพภาคประชาชน)

ปัจจัยความสำเร็จ

1. การสร้างหรือปรับบทบาทใหม่ของบุคลากรหรือแกนนำชุมชน
2. การสร้างหรือปรับระบบสนับสนุน
3. การเสริมสร้างกำลังใจ

ตัวชี้วัด

1. จำนวนเครือข่ายภาคีสุขภาพที่เข้ามามีบทบาทในระบบสาธารณสุขมากขึ้น
2. ร้อยละการเพิ่มขึ้นของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการด้านสุขภาพ
3. บุคลากรมีกำลังใจในการทำงาน

แผนงานปฏิบัติการ

1. โครงการพัฒนาศักยภาพแกนนำระดับตำบล ในการจัดทำแผนงานโครงการ
2. โครงการพัฒนาการสร้างสุขภาพในตำบลต้นแบบ
3. การเสริมสร้างกำลังใจในการทำงาน

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการพัฒนาการสร้างสุขภาพในตำบลต้นแบบอำเภอละ 1 ตำบล โดยใช้กรอบยุทธศาสตร์ เมืองไทยแข็งแรง และ 14 องค์ประกอบหลัก ในงานสาธารณสุขมูลฐาน
- จัดหาบุคคลดีเด่นในการดำเนินงานประจำปี จำแนกตามสายงาน
- จัดรางวัลสำหรับบุคคลดีเด่นประจำปี

เป้าหมายที่ 2 : สนับสนุนการระดมทุน จากกองทุนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบสุขภาพ มากยิ่งขึ้น

ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นตัวตั้งต้นในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ กองทุน สัจจะออมทรัพย์ กองทุนสัจจะวันละบาทฯ สหกรณ์ กองทุนชุมชน กองทุน SML
2. คนในชุมชนมีการเรียนรู้เอง ฟังตนเอง ทำเอง นั่นคือส่งเสริมการพึ่งตนเองลดการพึ่งพาจากภายนอก **ตัวชี้วัด**

1. อำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
2. ความสามารถในการพึ่งตนเองกัน

แผนงานปฏิบัติการ

1. การสร้างปฏิบัติการในชุมชน

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการสนับสนุนการปฏิบัติการที่มีอยู่ในพื้นที่ **วัตถุประสงค์** เพื่อสนับสนุนเครือข่ายในพื้นที่ เช่น กองทุนออมทรัพย์ กองทุนสัจจะวันละบาทฯ และสหกรณ์ เป็นต้น ให้มีการคิดค้น พัฒนาเรื่องระบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน เพิ่มมากขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะ และใช้ฐานแบบ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวเดินเรื่อง
- 2. การสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการเวทีนโยบายสาธารณะเพื่อการเคลื่อนเชิงนโยบาย **วัตถุประสงค์** เพื่อเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ และเป็นเวทีการสร้างพันธมิตรผู้ร่วมกันในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ โดยใช้นโยบายการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้ฐานเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวเดินเรื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 3.1 พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

1. พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภายในชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีความมั่นคงยั่งยืน
2. เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
3. สร้างงานในหมู่บ้านโดยไม่ต้องให้บุคลากรไปทำงานนอกพื้นที่

เป้าหมาย

1. ส่งเสริมพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชน
2. คนในชุมชนมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ ไม่ขัดสน
3. มีระบบสวัสดิการที่ดี มีประสิทธิภาพและทั่วถึง

กลยุทธ์

1. สนับสนุนตั้งกลุ่มอาชีพให้กับชุมชน โดยเน้นการพัฒนาที่ครบวงจร พัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ รวมทั้งการรวมกลุ่มในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์และจัดหาแหล่งตลาดให้กลุ่มอาชีพ โดย
  - พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภายในชุมชน
  - ส่งเสริมอาชีพ โดยมุ่งเน้นการแปรรูปวัสดุในท้องถิ่น
  - ส่งเสริมสนับสนุนด้านการจัดการแก่กลุ่มอาชีพเป้าหมาย
  - ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรและกลยุทธ์ทางการตลาด
  - ส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์
2. สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในด้านการผลิตและคุณภาพของผลผลิตเกษตรกรรม ประกอบด้วย 9 กลยุทธ์ คือ
  - 1) นำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้
  - 2) บริการด้านวิชาการ
  - 3) สร้างงานนอกภาคเกษตรกรรมเพื่อให้คนในพื้นที่มีรายได้ประจำและแน่นอนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
  - 4) เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
  - 5) ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การทำเกษตรธรรมชาติ การทำบัญชีครัวเรือน
  - 6) จัดสวัสดิการที่เกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

- 7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีแหล่งเงินทุนธนาคารหมู่บ้านกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ดีมีคุณภาพ การใช้ปุ๋ยชีวภาพและลดการใช้สารเคมีในการเกษตร
- 9) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีตลาดกลางแทรกแซงราคาพืชผล ร้านค้าชุมชน โรงสีข้าวชุมชน โรงผลิตปุ๋ยชีวภาพชุมชน

ตัวชี้วัด

1. ชุมชนมีการส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (การประกอบอาชีพ, การรวมกลุ่มประกอบอาชีพ ทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม)
2. คนในชุมชนมีอาชีพสุจริต รายได้เพียงพอกับรายจ่าย
3. ร้อยละของคนอายุ 15-60 ปี มีการประกอบอาชีพและมีรายได้
4. ร้อยละของครัวเรือนที่คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 23,000 บาทต่อปี
5. ร้อยละของครัวเรือนที่มีการเก็บออมเงิน
6. ร้อยละครัวเรือนที่มีรายรับมากกว่ารายจ่าย
7. ร้อยละของครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน
8. รายจ่ายในครอบครัวลดลงในทุกด้าน รายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง
9. อบต.ให้การสนับสนุนงบประมาณ เงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ
10. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้มาตรฐาน แข่งขันได้ และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
11. ชุมชนมีการจัดการแหล่งอาหารที่เพียงพอและปลอดภัยสำหรับการบริโภคของคนในชุมชน
12. มีการส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การทำการเกษตรธรรมชาติ การทำบัญชีครัวเรือนอย่างทั่วถึง
13. ร้อยละของคนในชุมชนที่มีสวัสดิการด้านสุขภาพ
14. ร้อยละของผู้ด้อยโอกาส เด็ก คนชรา คนพิการ ที่ได้รับเบี้ยยังชีพ
15. มีระบบสวัสดิการที่ดี ครอบคลุมความต้องการของคนในชุมชนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง
16. ร้อยละของครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร
17. ร้อยละของครัวเรือนที่ทุกคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน
18. มีการผลิตอาหารไว้บริโภคเพียงพอตลอดปี อาหารปลอดภัยปราศจากสารเคมี ทำกินเอง

แผนงานปฏิบัติการ

1. พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรมโดยขุดคลองส่งน้ำเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถทำการเกษตรเพื่อพึ่งพาตนเองและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ตลอดปี
2. ถ่ายทอดเทคนิควิธีการทำการเกษตรปลอดภัยให้กับประชาชนและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต คือ ใช้ต้นทุนในการผลิตไม่มากและใช้ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณ ให้ความรู้ในเรื่องการทำบัญชีและการตลาด โดยการให้บริการเคลื่อนที่ของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลเข้าไปในพื้นที่
3. แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การนำเศษวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่มาจักสานทำเข่งหรือตะกร้า เพื่อบรรจุนำผลผลิตทางการเกษตรหรือบรรจุภัณฑ์อาหารปลอดภัยปลอดสารพิษ เป็นต้น
4. ปลูกป่า เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป
5. อบรมพัฒนาอาชีพที่ต้องใช้ทักษะและฝีมือให้แก่แม่บ้าน
6. จัดสวัสดิการในเรื่องสุขภาพและการจัดสรรทรัพยากร
7. ตั้งผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำเทคนิควิธีการผลิตทางการเกษตร เมื่อมีการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน มีการบริการให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านเพื่อการลงทุนทางการเกษตร เพื่อช่วยให้การใช้เงินบรรลุตามเป้าหมายและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว
8. ลดการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร
9. ส่งเสริมการเลี้ยงวัว แพะ หมู ไก่ แบบมีกองทุน และการเรียนรู้ดูงาน
10. ส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องการผลิต และการแปรรูปผลผลิต ที่ถูกต้อง เพื่อเอาไว้อขายในหมู่บ้าน
11. สนับสนุนการใช้พื้นที่นาเพื่อปลูกพืชผักสุขภาพอย่างอื่นหลังนํานา เพื่อให้คุณค่าของนามีมากขึ้น

โครงการ

1. โครงการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
2. โครงการฝึกอบรมและทัศนศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ/กลุ่มแม่บ้าน
3. โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
4. โครงการการจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ ให้กับกลุ่มเกษตรกรทั้งการผลิตและการตลาด
5. โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนในชุมชน
6. โครงการส่งเสริมอาชีพที่สืบทอดภูมิปัญญา
7. โครงการการสื่อสารสาธารณะ เพื่อสร้างช่องทางสื่อสารระหว่างกลุ่มเกษตรกรและเผยแพร่กิจกรรมขยายผลต้นแบบความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ
8. โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ

9. ส่งเสริมและทำโครงการน้ำหมักชีวภาพ ธนาคารชยะ เตาชีมวล เตารั้วควัน พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อการแปรรูปอาหาร
10. ส่งเสริมการเลี้ยงวัว แพะ หมู ไก่ แบบมีกองทุนและการเรียนรู้ดูงาน
11. มีโรงงานปุ๋ยชีวภาพ
12. มีทำนบกั้นน้ำ และการทำให้คลองธรรมชาติสะอาด พื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
13. สร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับระบบทุนชุมชนที่มีอยู่เดิม เช่น กองทุนอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์
14. กองทุนสวัสดิการวันละบาท ธนาคารหมู่บ้าน
15. จัดสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาส เด็ก คนชรา คนพิการ
16. โครงการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา เช่น มอบเงินและสิ่งของ เป็นต้น เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนและสร้างความเข้มแข็งให้ได้มีโอกาสพึ่งพาตนเองได้ต่อไป และเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน
17. โครงการฌาปนกิจสงเคราะห์
18. โครงการกองทุนช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส
19. โครงการร่วมอาสาพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ 3.2 พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพ

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ที่ดีถ้วนหน้า มีคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนปลอดภัยจากยาเสพติด

เป้าหมาย

1. สังคมปลอดภัยจากยาเสพติด
2. สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. ให้ประชาชนดำเนินชีวิตโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และเอื้ออาทรต่อกัน
4. สร้างชุมชนเข้มแข็ง ให้พึ่งพาตนเองได้

กลยุทธ์

1. สร้างกลไกการมีส่วนร่วม มีกลไกการเรียนรู้ร่วมกัน มีการหนุนเสริม บูรณาการ มีการเปิดพื้นที่ให้มากที่สุด มีเวที มีตลาดนัดสุขภาพ
2. สร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีและหลักคุณธรรมให้กับเด็กและเยาวชนรวมถึงส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรักและดูแลกันและกันทั้งภายในครอบครัวและชุมชน

3. สนับสนุนการเฝ้าระวัง ป้องกัน ปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง
4. ส่งเสริมให้สมาชิกเพิ่มความรักความห่วงใยสมาชิกในครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น)
5. ส่งเสริมการกีฬา เพื่อสร้างโอกาสให้เยาวชนพัฒนาทักษะด้านกีฬาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
6. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน โดยส่งเสริมให้แผนงานหรือโครงการต่างๆ เกิดจากประชาชนเขาคิดของเขา ตั้งของเขา และมีอำนาจจริงๆ โดยธรรมชาติ
7. สนับสนุนให้ทุกชุมชนมีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

ตัวชี้วัด

1. เกิดเครือข่ายแนวร่วมการเฝ้าระวังความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชนและช่วยเป็นหูเป็นตาในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดและอบายมุข เช่น สุรา บุหรี่ การพนัน เป็นต้น
2. เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดจิตสำนึก และ ลด ละ เลิกยาเสพติดและอบายมุข
3. มีโครงการ/กิจกรรมชักนำให้เด็กฯ และเยาวชน มีการรวมกลุ่มพัฒนาชุมชน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และห่างไกลจากยาเสพติด และอบายมุข
4. ร้อยละของหมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็งที่เอาชนะยาเสพติด (เป้าหมายร้อยละ 100)
5. ร้อยละของคนที่ไม่ติดสุรา
6. ร้อยละของคนที่ไม่สูบบุหรี่
7. ร้อยละของครัวเรือนที่มีความอบอุ่น
8. ร้อยละของครัวเรือนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
9. ร้อยละของคนในชุมชนที่สังกัดสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งในชุมชน
10. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของคดีที่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดได้
11. คนในครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 ครั้ง
12. ร้อยละของเด็กอายุ 6-15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี
13. ร้อยละของเด็กจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ไม่ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่าและยังไม่มียานทำแต่ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ
14. ร้อยละของครัวเรือนที่มีคนอายุ 15-60 ปี อ่าน เขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้
15. ทุกชุมชนมีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร
16. คนในชุมชนได้รับข้อมูล ข่าวสาร

แผนการปฏิบัติการ

1. สร้าง “ครอบครัวเป็นสุข” ก่อน
2. จัดเวทีสาธารณะ เพื่อให้มีการพูดคุยกันของครอบครัวที่มีปัญหา/ประเด็นสำคัญต่างๆ เรื่อง ร่วมกัน
 อดทนในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ระหว่างแกนนำชุมชนกับคนในชุมชน (สนับสนุนการเปิดเวทีสนทนา
 ที่มีอยู่เดิมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น)

3. จัดตั้ง “สภาผู้นำหรือสภาแกนนำ” เพื่อเป็นทีมแกนนำคนชุมชนท่าข้าม
4. จัดเวทีสภาที่ปรึกษาของชุมชน
5. จัดกิจกรรมเน้นความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว
6. จัดกิจกรรมในการรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักให้ทราบถึงพิษภัยและการป้องกันยาเสพติดและ
อบายมุข
7. มีแผนงานสร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชน มีกลุ่มในการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดการชักนำให้เด็กฯ
ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุข
8. ผลักดันให้เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่าง
สม่ำเสมอ
9. สร้างตัวอย่างที่ดีในชุมชน
10. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำระหว่างภาคประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
11. ส่งเสริมกิจกรรมด้านการสร้างสังคมเป็นสุข
12. สถาบันการศึกษา/โรงเรียน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดมากขึ้น เพื่อปลูกฝังคุณธรรม
ศีลธรรม ตั้งแต่เล็กๆ
13. ยกย่องสิ่งที่ดี/ตัวอย่างที่ดีในชุมชน แล้วสนับสนุนต่อ
14. สนับสนุนจัดตั้งศูนย์กีฬาทุกหมู่บ้าน
15. ใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชนเป็นเครื่องมือในการรณรงค์ ป้องกันยาเสพติดและอบายมุขในชุมชน
16. จัดตั้งศูนย์กลางการปรึกษาหารือ และการทำยุทธศาสตร์พัฒนาตนเองของตำบล (สภาผู้นำ) ซึ่ง
ไม่ได้เป็นเพียงเวทีการปรับทุกข์ แต่เอาปัญหาและความต้องการของชาวบ้านมาช่วยกันแก้ไข
หาทางออกอย่างมีแบบมีแผน อย่างมีข้อมูล อย่างเป็นขั้นตอน

โครงการ

1. โครงการนวัตกรรม “สังคมเครือข่าย”
2. ศูนย์กีฬา 3 ตำบล (เปิดบริการถึง 3 หมู่)
3. วันสภาวัฒนธรรมและครอบครัว จัดเวที และมีการตัดสินครอบครัวตัวอย่าง ให้เป็นแบบอย่างใน
ชุมชนโดยชาวบ้านช่วยกันเลือกมาเอง
4. โครงการจัดเวทีสาธารณะเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อสาธารณชนเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา
ในชุมชน
5. โครงการจัดเวทีประชาคมชุมชน
6. โครงการเทศบาลพบประชาชน
7. โครงการทักษะศึกษาผู้ประกอบการพาบุตรหลานตนเองไปทัศนศึกษานอกสถานที่

8. ศูนย์อบรมเยาวชน
9. โครงการกิจกรรมทางเลือนอกห้องเรียน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
10. โครงการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ
11. โครงการจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนและประชาชน
12. โครงการสนับสนุนการศึกษา
13. จัดตั้งศูนย์กีฬาทุกหมู่บ้าน
14. โครงการรณรงค์ ป้องกัน และให้ความรู้เกี่ยวกับโทษมหันต์ของยาเสพติด แก่ประชาชน ในชุมชน
15. โครงการอบรมทักษะชีวิต เพื่อป้องกันยาเสพติด
16. โครงการดีเจนักเรียน ปฏิบัติการเสียงตามสายในโรงเรียน เพื่อป้องกันยาเสพติด และลดอุบัติเหตุจราจร
17. โครงการวิทยุชุมชนร่วมรณรงค์ลดอุบัติเหตุ
18. โครงการใช้มาตรการทางศาสนาในการเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดในชุมชน
19. โครงการสายใยรัก สายใยครอบครัว เพื่อเชื่อมประสานให้คนในครอบครัวเข้าใจซึ่งกันและกัน สร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง และทำกิจกรรมร่วมกัน
20. สนับสนุน/ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตำรวจ ทหาร ฝ่ายปกครอง ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน เช่น สายตรวจตำรวจชุมชน ตู๋ยาม ฯลฯ
21. โครงการอบรมจริยธรรมเยาวชนวันเสาร์และอาทิตย์
22. โครงการอบรมให้ความรู้ภาษาต่างประเทศ
23. โครงการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล
24. โครงการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนภาคฤดูร้อน

ยุทธศาสตร์ที่ 3.3 สนับสนุนให้ประชาชนได้อนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั้งเดิมและภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่สืบไปสู่อนุชนรุ่นหลัง

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

1. เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนได้อนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั้งเดิม และภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่สืบไปสู่อนุชนรุ่นหลัง
2. สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและประชาชนในชุมชน

เป้าหมาย

ชุมชนมีการสืบสานและถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยึดเหนี่ยวคน
ในชุมชน

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป
3. พัฒนาถ่ายทอดและคุ้มครองภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก และสมุนไพร เป็นต้น

ตัวชี้วัด

1. ชุมชนมีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชน
2. ชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. มีแผนงานและงบประมาณบำรุงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้าน อย่างเป็นทางการ
4. ร้อยละของครัวเรือนที่คนในครัวเรือนทุกคนได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและมารยาทไทย

แผนการปฏิบัติการ

1. สนับสนุนให้เกิดเวทีรวมของผู้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน อาทิเช่น หมอกระดูก หมอเฒ่า เป็นต้น
2. ขยายและพัฒนาโครงการที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นการต่อยอด
3. สร้างแรงจูงใจในการบำรุงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่ากับชุมชน

โครงการ

1. จัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น เช่น โครงการจัดงานทำบุญตักบาตร วันปีใหม่, โครงการจัดงานเมาลิตลันปี, โครงการจัดงานประเพณีสงกรานต์, โครงการจัดกิจกรรมเข้าสู่ต้นหมู, โครงการจัดงานสมโภชและถวายเทียนพรรษา เป็นต้น
2. โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์แพทย์แผนไทย
3. โครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย
4. โครงการรณรงค์การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค

ยุทธศาสตร์ที่ 3.4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

เป้าประสงค์ทางยุทธศาสตร์

1. สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและประชาชนในชุมชน
2. เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำระหว่างภาคประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. มีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่า/คุณประโยชน์ แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

เป้าหมาย

คนในชุมชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสมต่อการสร้างเสริมสุขภาพ รวมถึงการมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอ

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน
2. ส่งเสริมให้มีการกำจัดขยะให้ถูกหลักสุขาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. ส่งเสริมการแปรสภาพเศษวัสดุหรือขยะให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
4. รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนมีความตื่นตัว ทั้งในด้านคุณค่าการมีส่วนร่วม คุณค่าความเป็นเจ้าของ และความมุ่งมั่นที่ทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินการจนประสบความสำเร็จ
5. ขยายโครงการที่มีอยู่เดิม และพัฒนา เพื่อเป็นการต่อยอด

ตัวชี้วัด

1. ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลภาวะทางอากาศ น้ำ ดิน เสียง และมีกตিকাในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ
3. ชุมชนมีแหล่งอาหารที่ปลอดภัย ไร้สารพิษ
4. ชุมชนมีการควบคุมขยะ สิ่งปฏิกูล และดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม
5. ชุมชนมีการอนุรักษ์การใช้พลังงาน โดยใช้พลังงานอย่างประหยัด
6. ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ
7. จำนวนโครงการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์หรือป้องกันสิ่งแวดล้อม นับจากโครงการที่เป็นทางการ ในรายงานประจำปีของเทศบาล/ตำบล
8. ร้อยละของครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

แผนการปฏิบัติการ

1. ให้เกิดการมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำของภาคประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ
2. สร้างองค์ความรู้ให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง
3. ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้
4. สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรักษาสິงแวดล้อม

โครงการ

1. โครงการกิจกรรมทางเลือคนอกห้องเรียน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
2. โครงการสนับสนุนให้เกิดธนาคารขยะระดับชุมชน
3. โครงการการจัดขยะและน้ำเสียระดับครัวเรือน
4. โครงการการจัดการแหล่งน้ำในแต่ละชุมชน
5. โครงการจัดทำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
6. โครงการประกวดพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดีเด่น
7. โครงการเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่
8. โครงการอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. โครงการรณรงค์คัดแยกขยะในชุมชน และลดอัตราการเกิดขยะ
10. โครงการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี
11. โครงการหน้าบ้านน่ามอง
12. โครงการคลองสวย น้ำใส
13. โครงการการลดสารเคมีในภาคการเกษตร
14. โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ
15. ส่งเสริมโครงการธนาคารขยะในโรงเรียน
16. พัฒนาโครงการปุ๋ยชีวภาพ โดยเปิดตลาดให้เป็นที่รู้จักและยอมรับภายในจังหวัดสงขลาหรือจังหวัดใกล้เคียง
17. โครงการตลาดสดน่าซื้อ
18. โครงการอาหารสะอาด รสชาติอร่อย
19. โครงการส่งเสริมการใช้กฎหมายสาธารณสุข
20. โครงการร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่มีระบบปรับอากาศเป็นเขตปลอดบุหรี่

ภาคผนวก ข

แบบฟอร์มการขอรับการสนับสนุน
โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่

แบบเสนอโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ ปี 2557 (เฉพาะภาคใต้)

ชื่อโครงการ .....

ชื่อและที่อยู่ชุมชนที่เสนอโครงการ .....

พื้นที่ดำเนินโครงการ .....

ชื่อ-นามสกุลผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชน .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

ที่อยู่ .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ / โทรศัพท์เคลื่อนที่ ..... โทรสาร .....

ชื่อ-นามสกุลผู้รับผิดชอบโครงการ .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

องค์กร หน่วยงานหรือเครือข่าย ..... ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก ..... โทรสาร ..... Email: .....

รายชื่อผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ (ให้ระบุ 3-5 คน)

1. ชื่อ-นามสกุล .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

องค์กร หน่วยงานหรือเครือข่าย ..... ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก ..... โทรสาร ..... Email: .....

บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้ .....

2. ชื่อ-นามสกุล .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

องค์กร หน่วยงานหรือเครือข่าย ..... ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก ..... โทรสาร ..... Email: .....

บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้ .....

3. ชื่อ-นามสกุล .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

องค์กร หน่วยงานหรือเครือข่าย ..... ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก ..... โทรสาร ..... Email: .....

บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้ .....

4. ชื่อ-นามสกุล .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

องค์กร หน่วยงานหรือเครือข่าย ..... ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก ..... โทรสาร ..... Email: .....

บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้ .....

5. ชื่อ-นามสกุล .....

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

องค์กร หน่วยงานหรือเครือข่าย ..... ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ ..... รหัสไปรษณีย์ .....

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก ..... โทรสาร ..... Email: .....

บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้ .....

ระบุรายชื่อแกนนำในชุมชน ให้ระบุเพิ่มอีก 3- 5 คน พร้อมประสบการณ์ในการทำงาน ที่จะมาช่วยหนุนเสริม การดำเนินงานของโครงการ (เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครู ผู้นำศาสนา กลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มสวัสดิการ ผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อสม. เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

3.1 ให้อธิบายขั้นตอนการพัฒนาโครงการและผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจน

3.1.1 ขั้นตอน และวิธีการรวบรวมข้อมูลชุมชน และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน
(ให้แสดงข้อมูลชุมชนในภาคผนวกที่ 1)

.....

.....

.....

.....

.....

3.1.2 ขั้นตอนการทำและทบทวนแผนชุมชน (ให้แสดงหรือแนบแผนชุมชนในภาคผนวกที่ 2)

.....

.....

.....

.....

.....

3.1.3 ขั้นตอนการพัฒนาหรือเขียนโครงการ (เช่น การประชุมกลุ่มหรือการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อการตัดสินใจร่วมกันในการทำโครงการ) .....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 โปรดวิเคราะห์และอธิบายทุนที่มีอยู่ในชุมชนที่จะเป็นปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินโครงการ(ทุนของชุมชน ได้แก่ คน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และเศรษฐกิจชุมชน)

3.2.1 ในชุมชนของท่านมีใครที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำ และแกนนำ ด้านใดบ้างที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน (เช่น ผู้นำศาสนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมอพื้นบ้าน ครู เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

3.2.2 ในชุมชนของท่านมีกลุ่ม องค์กร หน่วยงานและเครือข่ายใดบ้างที่มีความเข้มแข็งเป็นกำลังหลัก
ในงานพัฒนาชุมชน (เช่น เทศบาล, อบต., รพ.สต., โรงเรียน, อสม., กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มผู้สูงอายุ, กลุ่มอาชีพ
 เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

3.2.3 ในชุมชนของท่านมีวิถีชีวิตหรือประเพณี วัฒนธรรมใดบ้างที่เป็นจุดเด่น สามารถนำมาใช้เป็น
แนวทางในการพัฒนาชุมชน (เช่น ศาสนา ประเพณีพื้นบ้าน การบริโภค อาชีพ กีฬาและการละเล่น เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

3.2.4 ในชุมชนของท่านมีสิ่งใดที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา เป็นความรู้ เป็นนวัตกรรม ที่จะนำมาใช้ในการ
การพัฒนาชุมชน (เช่น แพทย์แผนไทย เกษตรวิถีธรรมชาติ ไท ตำรับอาหาร สิ่งประดิษฐ์และกรรมวิธีในการ
ประกอบอาชีพ เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

3.2.5 ในชุมชนของท่านมีศูนย์เรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างไร
(เช่น ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หลักสูตรท้องถิ่น เวทีชาวบ้าน การวิจัยชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

3.2.6 ในชุมชนของท่านมีการทำงานร่วมกัน หรือกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร (เช่น สภา
ชุมชน สภากาแฟ การลงแขก เวทีชุมชน เวทีชาวบ้าน การทำงานเป็นกลุ่ม เครือข่าย เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

3.2.7 ในชุมชนของท่านมีเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนใดบ้าง ที่มีความเข้มแข็งและสามารถเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชน (เช่น กองทุนออมทรัพย์ สหกรณ์ กองทุนสวัสดิการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนสุขภาพ ตำบล เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

4. สภาพปัญหาของชุมชนที่ต้องดำเนินการแก้ไข หรือพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

4.1 ให้ระบุปัญหาในชุมชนและจัดลำดับความสำคัญจากปัญหาที่สำคัญมากไปน้อย และให้รายละเอียดแต่ละปัญหาในตารางต่อไปนี้

ปัญหาในชุมชน	ขนาดของปัญหา (เป็นปัญหามากหรือน้อย เท่าใด)	ความรุนแรงและผลกระทบของปัญหา	ความตระหนักในการแก้ปัญหาของชุมชน	ความยากง่ายในการแก้ปัญหานี้ของชุมชน
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

ให้อธิบายเหตุผลสำคัญว่าทำไมชุมชนจึงเลือกปัญหาใดปัญหาหนึ่ง (หรืออาจจะมากกว่าหนึ่งปัญหา) ในตารางข้างต้น มาเพื่อดำเนินโครงการนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ภาพพึงประสงค์ของชุมชนนำอยู่ที่ยากเห็นของท่านเป็นอย่างไร หากท่านดำเนินการตามโครงการนี้สำเร็จจะทำให้บรรลุปภาพความเป็นชุมชนนำอยู่ของท่านได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3 ปัจจัยอะไรที่เป็นสาเหตุของปัญหา และปัจจัยอะไรที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาที่ระบุในโครงการ

4.3.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคน (เช่น ความรู้ ความตระหนัก พฤติกรรม ความเชื่อ จิตวิญญาณ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม (เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง นโยบาย เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไก (เช่น ระบบสาธารณสุข กลไกของกลุ่ม และเครือข่ายในชุมชน กลไกท้องถิ่น กลไกของหน่วยราชการในชุมชน กลไกสื่อสารสาธารณะ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.4 ท่านจะใช้แนวทางสำคัญ วิธีการสำคัญ หรือกลวิธีดำเนินงานที่สำคัญอะไร อย่างไร เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4.4.1 กลวิธีที่เกี่ยวข้องกับคน กลุ่มคน

.....

.....

.....

.....

4.4.2 กลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการปรับสภาพแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

4.4.3 กลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง และปรับปรุงกลไก

.....

.....

.....

.....

4.5 ผลจากการดำเนินโครงการท่านคาดว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่อไปนี้อย่างไร

4.5.1 การเปลี่ยนของคน และกลุ่มคนในชุมชน

.....

.....

.....

.....

4.5.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เอื้อต่อชุมชนน่าอยู่

.....

.....

.....

.....

4.5.3 การเปลี่ยนแปลงของกลไกในชุมชน

.....

.....

.....

.....

7. แผนการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ (ตามข้อ 5)	ตัวชี้วัดที่สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ (ตามข้อ 5)	กลุ่ม เป้าหมาย (ตามข้อ 6)	กิจกรรม จะทำอะไร วิธีการอย่างไร (สอดคล้องกับ ข้อ 4.4)	ระยะ เวลา ดำเนิน งาน	ประมาณ การค่าใช้จ่าย ที่เสนอ สสส.	ภาคร่วม สนับสนุน

ภาคผนวกที่ 1

ข้อมูลชุมชน

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์

- 1) โครงสร้าง ลักษณะและสถานภาพต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานภาพการสมรส เป็นต้น
- 2) สภาพการเคลื่อนย้ายของคน ได้แก่ การย้ายเข้าและออกของคนในหมู่บ้าน
- 3) จำนวนคนในหมู่บ้าน พร้อมทั้งแยกตามเพศและอายุ
- 4) การเพิ่มของคน ได้แก่ อัตราเพิ่มของคนในหมู่บ้าน ในรอบปีที่ผ่านมา

.....

.....

.....

.....

.....

2. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม

- 1) ประวัติศาสตร์ชุมชน
- 2) ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อถือต่างๆ
- 3) องค์การชุมชน รวมทั้งผู้นำของชุมชน
- 4) อาชีพปัจจุบัน อาชีพหลัก อาชีพรอง
- 5) ความสามารถในการทำงานแต่ละอาชีพ
- 6) ระดับรายได้เป็นรายบุคคล และครอบครัว
- 7) รายจ่ายเป็นรายบุคคล และครอบครัว
- 8) ภาระหนี้สิน
- 9) ระดับการศึกษา
- 10) การซื้อขายผลิตผล เช่น ข้าว และพืชไร่ต่างๆ เป็นต้น
- 11) การคมนาคมไปสู่ชุมชนอื่น
- 12) กองทุนชุมชนต่างๆ เช่น กองทุนออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น

.....

.....

.....

.....

3. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องความอุดมสมบูรณ์ และสถานการณ์ปัญหา

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำ พืช สัตว์ แหล่งน้ำดื่ม เป็นต้น
- 2) สิ่งแวดล้อม เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพและลักษณะบ้านแต่ละครอบครัว ขยะมูลฝอย น้ำเสีย แมลง และสัตว์ที่เป็นพาหนะของโรค

.....

.....

.....

.....

4. นวัตกรรมและภูมิปัญญา

- 1) นวัตกรรม หมายถึง ผลิตภัณฑ์ กลไก วิธีการ หรือ ลักษณะของกิจกรรม อันเป็นสิ่งใหม่ หรือความรู้ใหม่ในพื้นที่หรือเป็นการต่อยอดจากความรู้ที่สะสมอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่
- 2) ภูมิปัญญา หมายถึง ชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การแพทย์แผนไทย การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น

.....

.....

.....

.....

.....

5. คน กลุ่มคน เครือข่าย

- 1) คน กลุ่มคน เครือข่าย ที่เป็นภาคีหลัก หมายถึง มีบทบาท หน้าที่ ในการดำเนินงานในเรื่องนั้นๆ
- 2) คน กลุ่มคน เครือข่าย ที่เป็นภาคียุทธศาสตร์ หมายถึง เป็นตัวทำหน้าที่ ผลักดัน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในเรื่องนั้นๆ ให้ประสบความสำเร็จ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวกที่ 2

ข้อมูลพหุชุมชน

1. สถานการณ์สุขภาวะในมิติต่างๆ ของชุมชน (มิติทางกาย จิต สังคม และ ปัญญา)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. วิสัยทัศน์ (ภาพพึงประสงค์หรือภาพที่คาดหวังของชุมชน)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. พันธกิจ (บทบาท และภารกิจที่ชุมชนต้องทำเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์)

.....

.....

.....

.....

.....

4. เป้าประสงค์ (เรื่องหรือประเด็นที่ต้องทำให้สำเร็จ)

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....
- 4) .....

เป้าประสงค์ (เรื่องหรือ ประเด็น ที่ต้องทำให้ สำเร็จ)	ยุทธวิธี (แนวทางหรือ วิธีการสำคัญ ที่จะทำให้สำเร็จ ในแต่ละ เป้าประสงค์)	วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย (ต้องการให้ เกิดผลอะไร บ้างในแต่ละ ยุทธวิธี)	โครงการหรือกิจกรรม (ต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง ในแต่ละวัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ (ใคร เป็นคนทำ และใครร่วมทำ)	งบประมาณ (ต้องใช้เงิน เท่าไร จาก แหล่งทุนใด)	การติดตาม และประเมินผล (จะใช้วิธีการใด ทำให้รู้ว่าจะงานได้ ผลสำเร็จ)	
1.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
2.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
3.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
4	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					

เป้าประสงค์ (เรื่องหรือ ประเด็น ที่ต้องทำให้ สำเร็จ)	ยุทธวิธี (แนวทางหรือ วิธีการสำคัญ ที่จะทำให้สำเร็จ ในแต่ละ เป้าประสงค์)	วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย (ต้องการให้ เกิดผลอะไร บ้างในแต่ละ ยุทธวิธี)	โครงการหรือกิจกรรม (ต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง ในแต่ละวัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ (ใคร เป็นคนทำ และใครร่วมทำ)	งบประมาณ (ต้องใช้เงิน เท่าไร จาก แหล่งทุนใด)	การติดตาม และประเมินผล (จะใช้วิธีการใด ทำให้รู้ว่าได้ ผลสำเร็จ)	
1.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
2.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
3.	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					
4	1.	1.					
		2.					
		3.					
	2.	1.					
		2.					
		3.					

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างโครงการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง

โครงการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง

ความสำคัญและประเด็นสุขภาพที่เกี่ยวข้อง

“สุขภาพะ” เกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องของร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา มากกว่าที่จะมองถึง เรื่องการเจ็บป่วยและการให้ความสำคัญต่อการป้องกันและรักษาโรคด้วยยา วัคซีน เครื่องไม้เครื่องมือและเทคโนโลยีทางการแพทย์ ดังนั้น คนที่มีสุขภาพะคือคนที่มีสุขภาพดี (Right to Health) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล และตาม พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 หลายมาตรา เช่น บุคคลมีสิทธิดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ดังนั้น สุขภาพะที่ดีนั้นต้องมาจากสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าไปสู่การสร้างสุขภาพะที่ดีของชุมชน

จังหวัดตรัง มีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนตั้งแต่ป่าต้นน้ำ พื้นที่ราบ และพื้นที่ชายฝั่งทะเล ที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำตรัง ในลักษณะของความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม เช่น **เครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด** มีการรวมกลุ่มกันเมื่อปี พ.ศ.2543 มาจนถึงปัจจุบันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่า เครือข่ายได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐตรวจสอบแปลงที่ดินที่มีการกล่าวว่ามีบุกรุกทำลายป่าแปลงใหม่ ขณะเดียวกันได้มีการจัดการแปลงที่ดินและควบคุมการใช้ที่ดิน โดยทำเป็น “โฉนดชุมชน” ที่ชุมชนควบคุมมิให้มีการซื้อขายที่ดินให้กับบุคคลภายนอก **เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง** ได้มีการรวมกลุ่มมาเป็นระยะเวลานานแล้ว และมีศักยภาพดูแลรักษาทะเลตรังได้เป็นอย่างดี จนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดตรังเพิ่มขึ้น และมีจำนวนอวนรุนอวนลากลดลง มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ซึ่งเรียกว่า “ชุดเฉพาะกิจปราบปรามอวนรุนอากาศ” ในการเฝ้าระวังรักษาทะเลตรัง **เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง** ซึ่งประกอบด้วย องค์กรชุมชนที่รวมกลุ่มบริเวณตำบลวังมะปราง ตำบลท่าสะบ้า ตำบลหนองตรุด ตำบลบางหมาก ตำบลทับเที่ยง ตำบลย่านซื่อและตำบลบางเป้า รวมทั้งหมด 5 องค์กรชุมชน ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมแม่น้ำตรัง ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำก่อนไหลออกสู่ชายฝั่งทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง ได้แก่ กลุ่มชุมชนฟื้นฟูสายน้ำคลองชี ท่าสะบ้า กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด กลุ่มคนรักษ์คลองน้ำเจ็ด กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางหมาก กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลย่านซื่อ-บางเป้า

เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง พัฒนามาจากผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมภาคใต้เมื่อปี 2548 และรวมตัวกันในนาม “เครือข่ายชุมชนฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม” ซึ่งรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา น้ำท่วมโดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งภาคใต้ ในส่วนของผู้ได้รับผลกระทบจังหวัดตรังมีกลุ่มเครือข่ายหลายตำบล ทั้งในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกันตัง ได้แก่ ตำบลนาโยงใต้ ตำบลหนองตรุด ตำบลนาโต๊ะหมิง ตำบลนาท่ามใต้ ตำบลคลองลู ตำบลบางเป้า ตำบลย่านซื่อ ตำบลควนธานี และตำบลบางหมาก เครือข่ายได้เสนอต่อจังหวัดตรังให้สนับสนุนงบประมาณและแผนการฟื้นฟูชุมชนและช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่เครือข่ายเสนอต่อจังหวัดตรังในทุกด้านที่จะฟื้นฟูชีวิตหลังจากได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ตลอดจนเสนอแผนงานการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมในระยะยาว เช่น การขุดท่อให้น้ำไหลผ่านถนนรอบเมืองตรัง เป็นต้น

หลังจากเกิดการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง เครือข่ายผู้ประสบภัยน้ำท่วมก็ตระหนักดีว่า นอกจากการแก้ไขปัญหาทั่วๆไป ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าแล้ว เครือข่ายจะต้องร่วมกันจัดการทรัพยากรและดูแลสมาชิก เครือข่ายด้วยกัน จึงมีการต่อยอดไปสู่การเฝ้าระวังแม่น้ำตรัง พื้นที่และเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองต่อไปได้จึงได้มีการรวมตัวกันในนาม ภาคีลุ่มน้ำตรังเพื่อวางแผนการจัดการลุ่มน้ำตรัง คือ ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรชุมชน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ลุ่มน้ำตรังและพัฒนาอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำ โดยเฝ้าดูการเปลี่ยนแปลงลุ่มน้ำทั้งในเชิงการใช้ที่ดิน แม่น้ำ และภัยธรรมชาติ เพื่อการเตรียมการป้องกันและวางแผนการบรรเทาภัย พื้นที่ และนำไปสู่การนำเสนอยุทธศาสตร์จังหวัดตรังร่วมกันต่อไป องค์กรชุมชนเหล่านี้ได้ริเริ่มจัดการลุ่มน้ำตรังตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2548 สืบเนื่องจากปัญหาน้ำท่วม โดยรวมกลุ่มในนามของเครือข่ายผู้ประสบภัยน้ำท่วม และมีการเฝ้าระวังปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง การแก้ไขปัญหาหาลิงพัง และมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำทุกๆ 3 เดือน

หลังจากนั้นโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา(สจน.) ร่วมกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ (ตำบลบ้านดงเมือง) ได้สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในการปฏิบัติการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน เพื่อให้องค์กรชุมชนได้มีการรวมกลุ่มร่วมกับชุมชนอย่างเข้มแข็ง และมีการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมความพร้อมในการเสนอยุทธศาสตร์จังหวัดตรัง และการติดตามผลการดำเนินการร่วมกับภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรชาติในระบบนิเวศลุ่มน้ำตรัง โดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังทั้งหมด ได้แก่

1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง

กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำของลุ่มน้ำตรังที่มีการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำ และการจัดการเหมืองฝายเพื่อการแก้ไขปัญหาคายแล้งในพื้นที่และยังคงความชุ่มชื้นให้ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในเหมืองฝายและผลผลิตจากป่าชุมชนได้ตลอดทั้งปี สายน้ำคลองซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำตรังมีเนื้อที่ประมาณ 662 ไร่ ไหลผ่านอำเภอวังวิเศษทั้ง 5 ตำบล มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาอ่าวตง (เขานอจู้จี้) เขาใหญ่และเขาประ-บางคราม ซึ่งสายน้ำคลองชิลือได้ว่าเป็นสายเลือดใหญ่ของคนวังวิเศษ เพราะเป็นแหล่งอาหารขนาดใหญ่ที่มีทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่สมบูรณ์ รวมทั้งในอดีตเคยใช้เป็นเส้นทางสัญจรไป-มาของคนชุมชนวังวิเศษอีกด้วย

ปัจจุบันกลุ่มองค์กรชุมชนท่าสะบ้า มีการทำงานร่วมกับ อบต.ท่าสะบ้าในการจัดการป่าต้นน้ำ และเหมืองฝายชุมชน มีการจัดการเรื่องการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม โดยการผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในระดับยุทธศาสตร์จังหวัดและพูดถึงข้อมูลและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันจะนำมาซึ่งความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไป

2. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุด ตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุด มีพัฒนาการมาจากสถานการณ์อุทกภัยเมื่อปี 2548 ทั้งนี้เพราะบริเวณทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตำบลหนองตรุดจดแม่น้ำตรังตลอดแนว พื้นที่โดยรวมมีสภาพเป็นพรุ ในช่วงฤดูฝนมักเกิดน้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ทำการเกษตรทั้งสวนยางและปศุสัตว์ จากการสำรวจเมื่อปี 2548 พบว่าพื้นที่ตำบลหนองตรุด โดยเฉพาะในบริเวณหมู่ที่ 1, 2, 3 และ 7 มีน้ำท่วมขังและส่งผล

กระทบต่อการประกอบอาชีพของชุมชนมากที่สุด ชุมชนเสนอการแก้ไขปัญหาระยะยาว โดยให้มีการวางแผน แก้ไขปัญหาน้ำท่วมแบบประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งเครือข่ายอาสาสมัครร่วมกันและบรรเทาสาธารณภัยชุมชน รวมทั้งระบบการกักขัง การอพยพ และหลักสูตรอาสาสมัครกักขังรวมทั้งการซ่อมป้องกันและกักขังน้ำท่วม จึงได้มีการตั้ง “เครือข่ายชุมชนฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม” ขึ้นร่วมกับตำบลอื่นๆ ในจังหวัดที่ประสบภัยน้ำท่วมเช่นเดียวกัน การรวมกลุ่มดังกล่าวทำให้ชุมชนสามารถรวบรวมข้อมูลผลกระทบและความเสียหายจากสถานการณ์น้ำท่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในระดับจังหวัดได้ต่อมาจึงได้มีการตั้งกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองตรุดขึ้น โดยแนวคิดหลักในช่วงเริ่มดำเนินการเมื่อปี 2549 คือการดำเนินการ “กองทุนฌาปนกิจ ตำบลหนองตรุด” และช่วยเหลือสมาชิกและผู้สูงอายุให้มีการตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง พร้อมมีเงินสงเคราะห์ศพและเงินกองทุนให้ทายาทกรณีสมาชิกเสียชีวิต โดยสมาชิกเริ่มแรกทั้งตำบลมีประมาณ 477 คน ปัจจุบันมี 815 คน และเป็นสมาชิกที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมขังในเขต 4 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1, 2, 3 และ 7 ประมาณ 300 คน ซึ่งสมาชิกดังกล่าวได้ใช้ชีวิตผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าและพื้นที่พรุ ซึ่งเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับเศรษฐกิจของครอบครัว

ตำบลหนองตรุดมีแม่น้ำตรังเป็นแม่น้ำสายหลัก รวมทั้งมีคลองโพ คลองอะไหล่ และคลองน้ำตาย เป็นแม่น้ำสาขา มีพื้นที่พรุอันมีความอุดมสมบูรณ์ในแง่ของการทำการประมง และแหล่งที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ พืช สัตว์ประมาณ 500 ไร่ มีพื้นที่ป่าสงวน (ป่ายางนา) ที่มีความอุดมสมบูรณ์ประมาณ 30 ไร่ ปัจจุบันชุมชนหนองตรุดได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน พร้อมทั้งได้ปรึกษาหารือร่วมกัน ให้มีการพัฒนาศักยภาพของกองทุนฌาปนกิจ ซึ่งเป็นกองทุนที่มีอยู่แล้วให้สามารถยกระดับนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างครบวงจร และนำมาซึ่งสุขภาวะที่สมบูรณ์ของชุมชนต่อไป โดยเฉพาะเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นรากฐานสำคัญแห่งการก่อเกิดอาชีพ และเศรษฐกิจของตำบลหนองตรุดในปัจจุบัน

3. กลุ่มคนรักคลองน้ำเจ็ด เทศบาลเมืองตรัง จังหวัดตรัง

คลองน้ำเจ็ด เป็นคลองที่ไหลผ่านตัวอำเภอเมืองตรัง เช่นเดียวกับคลองห้วยยาง แต่คลองน้ำเจ็ดยังคงมีสภาพความอุดมสมบูรณ์มากกว่า ทั้งนี้เพราะคลองห้วยยางได้กลายสภาพเป็นคูระบายน้ำเสียของตัวเมือง ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ สองข้างคลองกลายเป็นซีเมนต์ น้ำดำและมีกลิ่นเหม็น

ดังนั้น ชุมชนริมฝั่งคลองน้ำเจ็ดจึงสังเกตเห็นอนาคตของคลองน้ำเจ็ดแล้วว่าหากไม่มีการจัดการดูแล ในอนาคตคลองน้ำเจ็ดอาจจะกลายสภาพเหมือนคลองห้วยยางในปัจจุบัน คลองน้ำเจ็ดมีความยาวประมาณ 8 กิโลเมตร มีต้นน้ำมาจากเขาช้างหายในเขตอำเภอนาโยงและตำบลนาพละ ไหลผ่านเข้าตัวเมืองตรังบริเวณหัวสะพานอนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ์จนถึงบริเวณท้ายวัดคลองน้ำเจ็ด ก่อนจะไหลออกสู่คลองนางน้อย และแม่น้ำตรังต่อไป

จากการรวมกลุ่มของคนรักคลองน้ำเจ็ด ปัจจุบัน คลองน้ำเจ็ดมีสมาชิกที่เฝ้าระวังสายน้ำร่วมกัน 9 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนควนขนุน ชุมชนวิเศษกุล ชุมชนต้นสมอ ชุมชนวังตอ ชุมชนโคกหล่อ ชุมชนคลองน้ำเจ็ด ชุมชนโป๊ะเซ็ง ชุมชนท้ายพรุ และชุมชนสรรพาการ โดยทั้ง 9 ชุมชนได้ร่วมกันประสานงานกับเทศบาลนครตรัง

และสำนักงานทรัพยากรจังหวัดตรังในการวางแผนการแก้ไขปัญหาคลองน้ำเจ็ดร่วมกัน ทั้งนี้จากบทเรียนดังกล่าวพบว่า หน่วยงานที่เข้ามาแก้ไขปัญหากลับมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณและเงื่อนไขเวลา ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของชุมชนและพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยและปรับเปลี่ยนกิจกรรมตามสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

4. กลุ่มคนรักคลองลำพู-บางหมาก ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

คลองลำพูเป็นแม่น้ำสายสั้นๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของกลุ่มน้ำแม่น้ำตรัง และเป็น 1 ในจำนวนแม่น้ำ 9 สายที่ไหลผ่านตำบลบางหมาก มีความยาวประมาณ 2.5 กิโลเมตรโดยต้นน้ำมาจากแม่น้ำตรังหนุนขึ้นมาและไหลไปทางทิศตะวันตก ผ่านชุมชนคลองลำพู ในเขตตำบลบางหมาก คลองลำพูมีความกว้างของคลองประมาณ 25-30 เมตร ลึกประมาณ 2.30 เมตร สองฝั่งคลองมีป่าข้างคลองประมาณ 2 เมตร และมีเขตคลองห่างจากคลองประมาณ 15 เมตร ชุมชนใช้ประโยชน์ในลำคลอง โดยใช้ประกอบอาชีพทำการประมง ไซปูด้า จับปลา หาทอย ใช้ในการสัญจรไป-มาระหว่าง ตำบลย่านซื่อ บางเป่า ควนทุ่งสี่ อำเภอกันตัง และอำเภอเมือง อาชีพที่สืบเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์จากคลองลำพู

1. **อาชีพประมง** จับสัตว์น้ำ ปูดำ/ปลา/หอย สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนต่อวันประมาณ 200 บาท คิดรวมต่อเดือนประมาณ 4,000 บาท (คิดเฉพาะวันน้ำเป็น 10 วัน วันน้ำตาย 10 วัน และวันว่าง 10 วัน) คิดเป็นรายได้รวมต่อปี 48,000 บาท

2. **อาชีพเก็บผลผลิตจากต้นจาก** ต้นจาก 1 ต้น ให้ยอด 3 ยอด ใน 1 ปี คิดเป็นรายได้ต้นละประมาณ 30 บาท ใน 1 ไร่มีประมาณ 50 ต้น สร้างรายได้ต่อปีประมาณ 2,500 บาท ตลอดสายคลองมีต้นจากประมาณ 80 ไร่ โดยมีผู้ใช้ประโยชน์ทั้งหมด 16 ครอบครัวยุค ได้แก่ แปะจั้น บ่าวแจ้ว โกหวัด โกแก่ โต๊ะปี โกลัน ผญ.ปรีชา สุขหมิง สุขมาด โกเจียน ปุเสริฐ สุโหรง ฉิว เขียน สุเกบ และโกลัน รวมเป็นรายได้ของชุมชนประมาณ 200,000 บาทต่อปี

3. **อาชีพจากผลิตภัณฑ์ต้นกก** เป็นพืชที่งอกขึ้นตามธรรมชาติ ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ในการเก็บต้นกกมาทำเป็นเชือกผูกของ และทำผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสาน มีชุมชนใช้ประโยชน์ประมาณ 5 ครอบครัวยุค คิดเป็นรายได้ต่อปี 6,000 บาท

4. **ผลผลิตจากต้นลำพู** ทำไม้กระดานและเก็บดอกทำผักเคียง เป็นแหล่งรวมหิ่งห้อยที่สร้างความสวยงามให้กับสายคลองในยามค่ำคืน รวมทั้งช่วยป้องกันตลิ่งพังได้เป็นอย่างดี เนื่องจากรากของลำพูมีเยอะมาก

5. **ผลผลิตจากต้นเตย** ชุมชนใช้ทำเสื่อ เพื่อใช้สอยในครอบครัวยุค สามารถลดรายจ่ายให้กับชุมชนได้ไม่น้อย อีกทั้งยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับสายคลองได้อีกด้วย

จากสถานการณ์และความอุดมสมบูรณ์ของคลองลำพูที่มีอยู่ ทำให้ชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของการรวมตัวกันเพื่อรักษาสายคลองลำพูให้คงสภาพที่สมบูรณ์ไว้เพื่อรุ่นลูก รุ่นหลานต่อไป การรวมกลุ่มเริ่มขึ้นเมื่อปลายปี 2550 โดยกรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภาค 15 ภูเก็ต มีโครงการแต่งตั้งอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 3 คน เพื่อเฝ้าระวังและวัดคุณภาพน้ำทุกเดือน โดยให้เครื่องมือและน้ำยาปรับคุณภาพน้ำ และมีการร่วมกันประชุมเวทีระดับจังหวัด

หลังจากนั้นจึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นประมาณ 10 คน เพื่อพูดคุยและขอประชมติในกลุ่มให้มีการทำงานกันอย่างต่อเนื่อง เริ่มแรกมีการคุยถึงการแก้ไขปัญหาหน้าท่วม และมีการเดินสายเปิดเวทีหลายแห่ง หลังจากนั้นจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการรักษาคลองลำพู่ให้คงความอุดมสมบูรณ์ และลดปัญหาความเสื่อมโทรมเหมือนเช่นที่สายคลองอื่นๆ กำลังประสบในปัจจุบัน จนได้มีการตั้งกลุ่ม “คนรักคลองบางลำพู่” ขึ้น และร่วมกันสำรวจข้อมูลทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนในชุมชน

หลังจากนั้น อบต.บางหมากจึงเข้ามาสนับสนุนในการทำกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ได้มีการดำเนินการไปแล้ว คือ การอบรมเยาวชนในพื้นที่ ให้ร่วมกันดูแลทรัพยากรของชุมชนต่อไป และกิจกรรมการปลูกต้นไม้ริมคลอง (15 กันยายน 2550) นอกจากนั้นยังมีการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรร่วมกับในนามภาคีลุ่มน้ำตรัง

5. กลุ่มองค์กรชุมชนย่านชื้อ ตำบลย่านชื้อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

การรวมกลุ่มในพื้นที่ยังไม่ชัดเจน แต่ด้วยสภาพพื้นที่ซึ่งขนาบด้วยแม่น้ำตรัง ทำให้ทั้ง 2 ชุมชนนี้มีกลุ่มตัวแทนชุมชนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนและนำเสนอข้อคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำแม่น้ำตรังร่วมกัน สภาพปัญหาในพื้นที่โดยภาพรวม ได้แก่ ปัญหาน้ำเสียจากแพปลา โรงงานอุตสาหกรรม และการทิ้งเศษขยะลงแม่น้ำตรัง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำลายระบบนิเวศของชุมชนปลายน้ำ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับประโยชน์และประกอบอาชีพประมง ซึ่งต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศแม่น้ำตรัง เช่น ชุมชนย่านชื้อซึ่งมีอาชีพหลักคือการทำใบจากขาย ดังนั้นหากสภาพพื้นที่สูญเสียระบบนิเวศไป ป่าจากที่เคยเป็นแหล่งรายได้หลักของชุมชนก็จะสูญเสียไปด้วย

ตารางแสดงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและสภาพปัญหาของพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง

ระบบนิเวศน์	สถานการณ์ปัญหา	พื้นที่ศึกษา
ป่าต้นน้ำ ต.เขวี่เศษ ต.วังมะปรางเหนือ ต.วังมะปราง ต.ท่าจั่ว และ ต.ท่าสะบ้า	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาทำคูตกรายทำลายระบบนิเวศลุ่มน้ำตรังและเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ น้ำขุ่น มีตะกอน ดินเลน จำนวน พันธุ์สัตว์น้ำลดลง ● การประกอบอาชีพเกษตรกรรมผิดวิธี เช่น ไล่ต้นไม้ริมคลองทิ้งลงคลองเพื่อปลูกปาล์มและยางพารา เป็นสาเหตุของการก่อให้เกิดตลิ่งพัง แม่น้ำดินเลน ทำลายระบบนิเวศริมคลอง น้ำเสีย และต้นไม้อื่นในลำคลองกลายเป็นสิ่งกีดขวางทางน้ำก่อให้เกิดปัญหาอุทกภัยในช่วงน้ำหลาก ● ป่าต้นน้ำถูกทำลาย 	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายฟื้นฟูสายน้ำคลองชี ● เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า
ลุ่มน้ำตรัง ตอนกลาง ได้แก่ เขตเทศบาลนคร ตรัง ตำบลทับเที่ยง และตำบล หนองตรุด	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาทำคูตกราย ● ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภทและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่เป็นสาเหตุให้เกิดน้ำท่วมขัง และส่งผลให้ต้องสูญเสียอาชีพและพื้นที่ทางการเกษตร ● น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นการลักลอบเอาน้ำเสียไปทิ้งในแหล่งน้ำธรรมชาติ ● สายคลองซึ่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนดินเลนและชุมชนใช้ประโยชน์ได้น้อย 	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด ● กลุ่มคนรักคลองน้ำเจ็ด
ลุ่มน้ำตรัง ตอนล่าง ได้แก่ ตำบลบางหมาก ตำบลย่านซื่อ ตำบลบางเป้า	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งชุมชนและแพปลา ● ปัญหาการใช้เครื่องมือประมงผิดประเภท ● ปัญหาโครงการพัฒนาที่ทำลายระบบนิเวศ ● ปัญหาด้านฐานทรัพยากรชุมชนถูกทำลาย 	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายองค์กรชุมชนบางหมาก ● เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลย่านซื่อ-บางเป้า

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างสุขภาวะให้กับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง และคนในจังหวัดตรังที่อาศัยแม่น้ำตรังเป็นเส้นเลือดใหญ่ในการดำรงชีวิต แม่น้ำตรังมีความยาวทั้งลุ่มน้ำประมาณ 195 กิโลเมตร ถือเป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดในจังหวัดตรังและยังคงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะในแง่ของพีชพรรณน้ำ เช่น ป่าจาก ลำพู ไข่ ต้นยางแม่น้ำ ฯลฯ หรือจะเป็นความสำคัญในแง่ของวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง หรือการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ แต่บางช่วงของแม่น้ำตรังก็ยังมีปัญหา คลองตื้นเขิน กลุ่มเกษตรกรที่มีที่ดินติดริมแม่น้ำต้องสูญเสียพื้นที่บางส่วนไปกับการกัดเซาะ แม่น้ำขุ่น มีการดูดทรายเป็นจุดๆ รวมทั้งยังมีปัญหาน้ำท่วมซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของคนลุ่มน้ำตรังมาจนถึงทุกวันนี้

การทำงานของภาคีลุ่มน้ำตรัง แบ่งเป็นสองระดับ คือ องค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งมีแผนในการรวบรวมข้อมูลและนำไปสู่พื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไป ซึ่งได้แก่ องค์กรชุมชนท่าสะบ้า กลุ่มคนรักรักษ์คลองน้ำเจ็ด กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู บางหมาก ส่วนพื้นที่ขยาย 2 พื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุดและกลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ-บางเป้า อันจะต้องมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนขึ้นใหม่ ซึ่งปัจจุบันมีองค์กรสนับสนุนและทำงานคู่ขนานกันไป 2 องค์กร ได้แก่ โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยาและโครงการดับบ้านดับเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ ตามงบประมาณของ สสส. ซึ่งทั้ง 2 องค์กรได้ร่วมมือกันในการผลักดันให้เกิดการเชื่อมร้อยภาคีในระดับจังหวัดตรัง เพื่อสร้างพลังในการยื่นข้อเสนอและผลักดันยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัด พร้อมทั้งประสานงานร่วมกับ อปท. เพื่อสร้างข้อบัญญัติในระดับตำบลให้เกิดขึ้นภายในปี 2553

ดังนั้นโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะหนุนเสริมให้เนื้อหาของภาคีลุ่มน้ำตรัง มีความเข้มแข็งและมีรูปธรรมในพื้นที่ และนำไปสู่การแก้ไขในเชิงยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นและจังหวัด อันจะเป็นแนวทางการสร้างสุขภาวะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตรังโดยองค์กรชุมชน
2. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติกรดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง
4. เพื่อยื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรแม่น้ำตรังโดยชุมชน

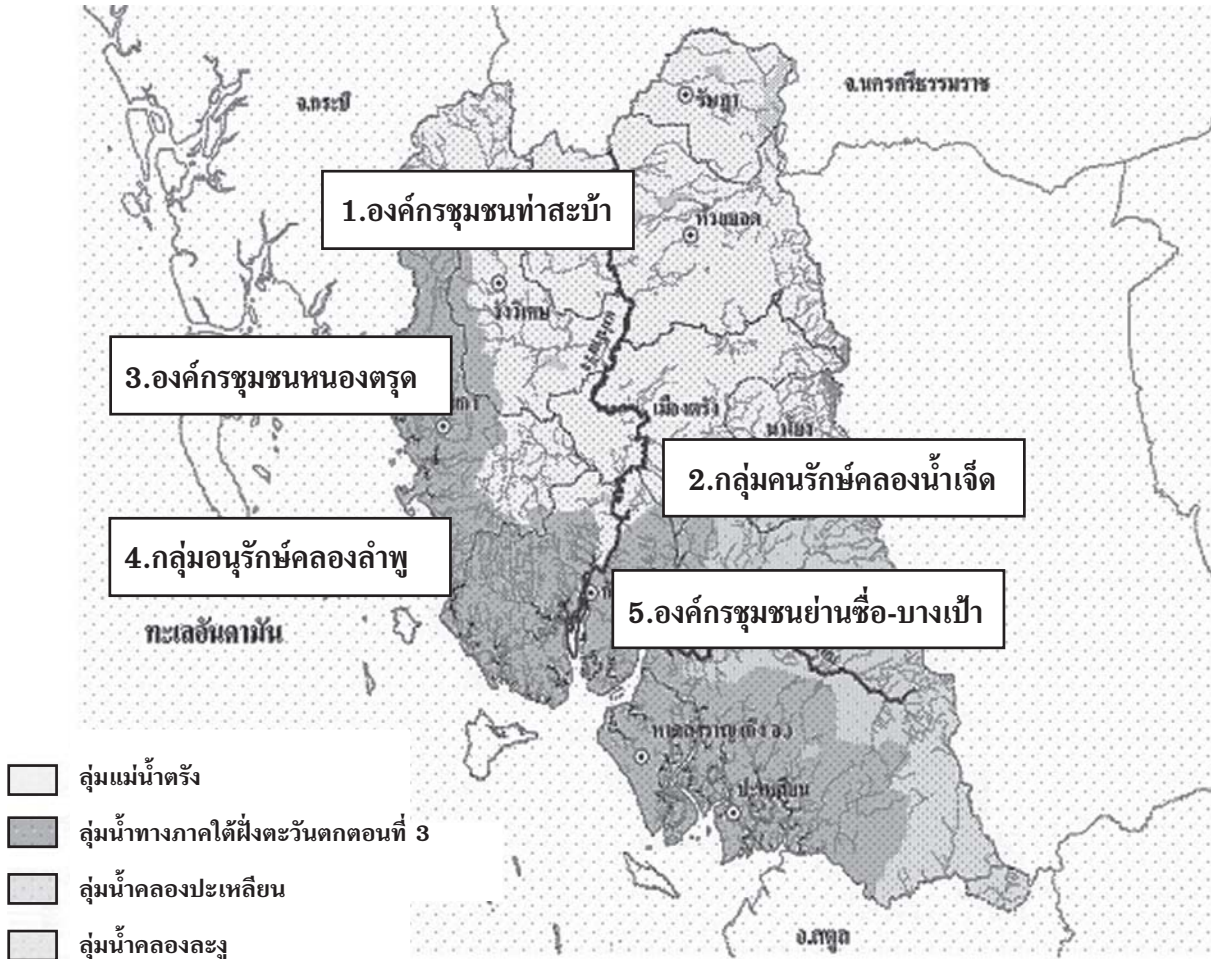
กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์

1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง
2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
3. กลุ่มคนรักรักษ์คลองน้ำเจ็ด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
4. กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง
5. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

พื้นที่ดำเนินงาน (แบ่งตามเขตปกครอง)

ชื่อสถานที่ พื้นที่ลุ่มน้ำตื้นซึ่งมีการรวมกลุ่มองค์กรในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำตื้น จำนวน 5 องค์กรชุมชน

แผนที่แสดงพื้นที่เป้าหมาย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- มีเครือข่ายขององค์กรชุมชนลุ่มน้ำตื้น
- มีพื้นที่ปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน
- มีองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตื้น
- มีข้อเสนอเพื่อยกระดับการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำตื้นสู่กลไกยุทธศาสตร์จังหวัด

ภาคีร่วม

- โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา มีบทบาทในการประสานงานกับส่วนราชการจังหวัด
- โครงการดับบ้าน ดับเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในจังหวัดตื้น

กรอบการศึกษา

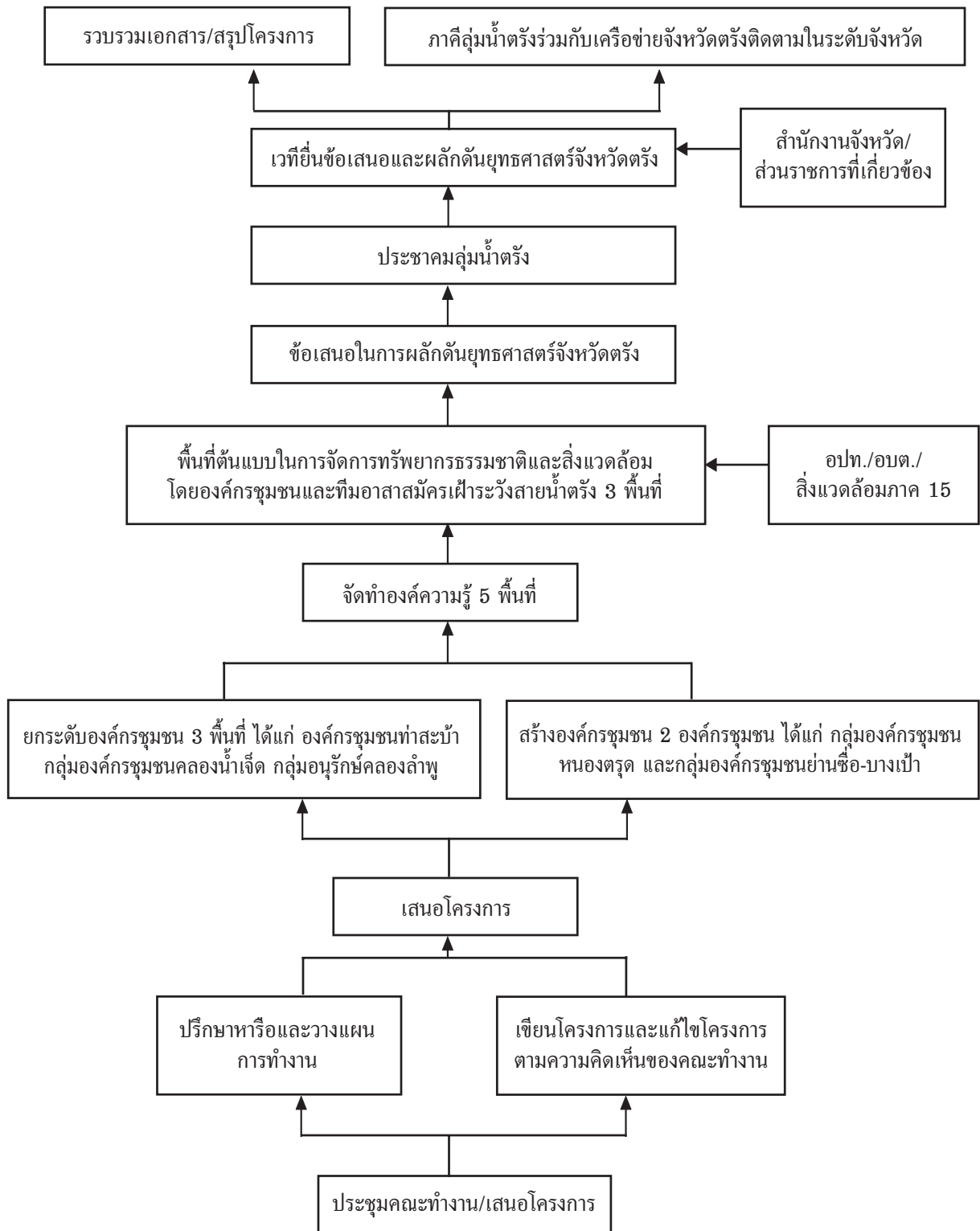
วัตถุประสงค์	กรอบการศึกษา	ตัวชี้วัด
<p>1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตรังโดยองค์กรชุมชน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภูมิปัญญา/ประวัติศาสตร์ชุมชน-ลุ่มน้ำ 2. อาณาเขต 3. อาชีพ-วิถีชีวิต 4. สัตว์น้ำ-สัตว์บก 5. ป่าต้นน้ำ-ป่าริมน้ำ-ป่าชายเลน 6. พรุ 7. สมุนไพร-พืชประจำถิ่น 8. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่าย 9. สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง ในปัญหาน้ำท่วม ปัญหาลิ่งพัง ปัญหาน้ำเสีย 10. ถอดบทเรียนการทำงานของเครือข่าย 11. ข้อเสนอการแก้ไขปัญหาในเชิงยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด 	<p>1. มีองค์ความรู้ภาพรวมการจัดการลุ่มน้ำตรังโดยองค์กรชุมชน</p>
<p>2. เพื่อส่งเสริมปฏิบัติการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมให้เกิดพื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม 	<p>มีพื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนอย่างน้อย 3 พื้นที่</p>
<p>3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดประชุมและลงเก็บข้อมูลร่วมกัน 3 ส่วน คือ ชุมชน เยาวชนในพื้นที่และภาคีที่เกี่ยวข้อง 2. ศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนจากพื้นที่ที่มีการดำเนินงานสำเร็จแล้ว 3. ประชุมปรึกษาหารือ พร้อมทั้งสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความจำเป็นของการมีองค์กรชุมชน 4. สร้างกฎ กติกา และวางแผนการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง 5. จัดเวทีองค์กรชุมชนร่วมกันทั้งสายน้ำเพื่อยกระดับสู่เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง 6. พัฒนาทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรังร่วมกัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีเครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังอย่างน้อย 5 องค์กรชุมชน 2. มีทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรัง

วัตถุประสงค์	กรอบการศึกษา	ตัวชี้วัด
<p>4. เพื่อยื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรแม่น้ำตรังโดยชุมชน</p>	<p>1. นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์และทำความเข้าใจกับชุมชน</p> <p>2. ประชุมเพื่อค้นหาปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน แล้วนำไปสู่ข้อเสนอในระดับยุทธศาสตร์จังหวัด</p> <p>3. ทำประชาคมร่วมกัน</p> <p>4. จัดประชุมร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>1. มีข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรแม่น้ำตรังโดยชุมชน</p> <p>2. มีการจัดเวทียื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรแม่น้ำตรังโดยชุมชนร่วมกับส่วนราชการในระดับจังหวัด</p>

ตัวชี้วัดที่จะเกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ

- 1) มีพื้นที่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนาร่อง 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำ 1 พื้นที่กลางน้ำ 1 พื้นที่ และปลายน้ำ 1 พื้นที่
- 2) มีภาคีองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังเกิดขึ้น
- 3) มีข้อเสนอที่จะผลักดันในระดับยุทธศาสตร์จังหวัดตรังต่อไป
- 4) มีเครือข่ายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งภาคีองค์กรชุมชน ภาคี อบต. และส่วนราชการในระดับจังหวัด
- 5) มีข้อมูลองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง

แผนภูมิแสดงกระบวนการทำงานของเครือข่าย

แผนดำเนินงาน

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ ที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ดำเนินการ	กิจกรรม จะทำอะไร วิธีการอย่างไร	ระยะเวลา ที่ดำเนินการ	ประมาณการ ค่าใช้จ่าย
1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลุ่มน้ำตรัง โดยองค์กรชุมชน	1. มีทีมคณะทำงาน 2. มีแผนดำเนินงานร่วมกัน 3. มีกรอบการจัดทำข้อมูลเบื้องต้น 4. มีพื้นที่ดำเนินงาน	1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า 2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด 3. กลุ่มคนรักรักษ์คลองน้ำเจ็ด	ประชุมปรึกษาหารือแค้นคณะทำงานลุ่มน้ำตรัง	มกราคม-กุมภาพันธ์ 2552	5,000 บาท
2. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน	1. มีข้อมูลการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน 2. มีกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่	4. กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่ 5. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ	ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ 5 พื้นที่ (กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า, กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด, กลุ่มคนรักรักษ์คลองน้ำเจ็ด, กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่, กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ-บางเป้า)	กุมภาพันธ์-มีนาคม 2552	7,000x5 พื้นที่ =35,000 บาท
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง	1. มีกลุ่มองค์กรชุมชนเกิดขึ้นอย่างน้อย 5 องค์กรชุมชน 2. มีกฎ กติกา และแผนการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง		ประชุมปรึกษาหารือพร้อมทั้งสร้างความตระหนัก ให้เห็นถึงความจำเป็นของการมีองค์กรชุมชน 5 องค์กรชุมชน		
4. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน	1. มีทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรัง 3 จุด คือ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ	1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า 2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด 3. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลบางหมาก	จัดเวทีพัฒนาทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรังร่วมกัน	เมษายน-พฤษภาคม 2552	1. จัดเวที 10,000 บาท 2. สนับสนุนกิจกรรม 5,000 บาท x 3 พื้นที่ = 15,000 บาท รวม 25,000 บาท
5. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง					

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ ที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ดำเนินการ	กิจกรรม จะทำอะไร วิธีการอย่างไร	ระยะเวลา ที่ดำเนินการ	ประมาณการ ค่าใช้จ่าย
6. เพื่อยื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาการจัดการ ทรัพยากร น้ำบาดาล โดยชุมชน	มีข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากร น้ำบาดาลโดยชุมชน	1. กลุ่มองค์กร ชุมชนตำบล ท่าสะบ้า 2. กลุ่มองค์กร ชุมชนตำบล หนองตูด 3. กลุ่มคนรัก คลองน้ำเจ็ด 4. กลุ่มอนุรักษ์ คลองลำพู่ 5. กลุ่มองค์กร ชุมชน บ้านย่านซื่อ	ประชุมเพื่อระดมปัญหา และข้อเสนอการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในระดับยุทธ- ศาสตร์จังหวัดตรัง	พฤษภาคม - มิถุนายน 2552	10,000 บาท
	มีข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากร น้ำบาดาลโดยชุมชน ฉบับสมบูรณ์		เวทีประชาคมกลุ่มน้ำตรัง	มิถุนายน- กรกฎาคม 2552	40,000 บาท
	ข้อเสนอขององค์กร ชุมชนได้รับ พิจารณาจากส่วน ราชการที่เกี่ยวข้อง		เปิดเวทียื่นข้อเสนอแนว ทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ บาดาลโดยชุมชน(ฉบับ สมบูรณ์)กับส่วนราชการ และวิเคราะห์หาแนวทางการ พัฒนาไปสู่ยุทธศาสตร์ จังหวัดตรัง	กรกฎาคม- สิงหาคม 2552	40,000 บาท
7. เพื่อสร้าง องค์ความรู้ ในการจัดการ ทรัพยากร ธรรมชาติ กลุ่มน้ำตรัง โดยองค์กร ชุมชน	มีองค์ความรู้เกิดขึ้น 1 ฉบับ		รวบรวมองค์ความรู้และ ข้อเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาการจัดการ ทรัพยากรน้ำบาดาล โดยชุมชน (ฉบับสมบูรณ์)	กันยายน- พฤศจิกายน 2552	5,000 บาท
			ค่าประสานงานกิจกรรม		10 เดือน x 1,000 บาท= 10,000 บาท
			ค่าถ่ายเอกสาร		10 เดือน x 500 บาท= 5,000 บาท
รวมงบประมาณ ทั้งสิ้น					200,000 บาท

การบริหารโครงการ

แบ่งภารกิจการทำงาน โดยการประสานงาน เอกสาร บัญชี ผู้ประสานงานเป็นคนรับผิดชอบ ส่วนการปฏิบัติการในพื้นที่ ผู้ช่วยวิจัยและผู้วิจัยจะเป็นคนดำเนินการและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์โดยทำงานควบคู่ไปกับที่ปรึกษาโครงการและองค์กรเอกชนที่เข้ามาสัมพันธ์ ส่วนการเปิดบัญชีจะใช้หลัก สองในสาม เพื่อความโปร่งใสในการตรวจสอบโครงการ

งบประมาณ

งบประมาณรวม 200,000 บาท (รายละเอียดตามแผนการดำเนินกิจกรรม)

ความต่อเนื่องยั่งยืนและการขยายผล

เมื่อโครงการแล้วเสร็จกลุ่มองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังจะมีความเข้มแข็งขึ้นและสามารถติดตามยุทธศาสตร์จังหวัดที่นำเอาข้อเสนอการแก้ไขขององค์กรชุมชนลุ่มน้ำไปพิจารณา และร่วมกับโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกและเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนจังหวัดตรัง ซึ่งมีภาคีองค์กรชุมชนร่วมกัน 7 ภาคีและผลักดันให้มีคณะกรรมการของกลุ่มองค์กรชุมชนในการพิจารณายุทธศาสตร์ของจังหวัดต่อไป

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการ

มีเอกสารสรุปรายงานการดำเนินกิจกรรมและบทเรียนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง พร้อมทั้งมีพื้นที่ในการจัดการนำร่อง 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ป่าต้นน้ำชุมชน (บริเวณตำบลท่าสะบ้า) พื้นที่ลุ่มน้ำตรังตอนกลางกับการทำเกษตรชีวภาพ (กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุด) และการจัดการป่าจาก (กลุ่มคนรักรักษ์คลองลำพู-บางหมาก)

กลเม็ดการคิดและเขียนให้เป็นโครงการ

1. รวมคน เตรียมข้อมูลและความคิดให้พร้อม
2. เขียนถ่ายทอดความคิด และจัดลำดับความสำคัญ
ออกมาเป็นโครงการอย่างเป็นระบบ
ที่เชื่อมโยงสอดคล้องอย่างมีเหตุผล คือ
  - หลักการและเหตุผล
  - เป้าหมาย วัตถุประสงค์
  - ยุทธศาสตร์ (กิจกรรม) และกระบวนการดำเนินงาน
  - แผนปฏิบัติการ
  - คณะทำงานและภาคร่วมงาน
  - งบประมาณ
  - ผล/ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
  - การติดตามประเมินผลโครงการ
3. ทบทวนการเขียนโครงการให้แน่ใจว่า ได้ถ่ายทอด
จากความคิดอย่างมีส่วนร่วมที่ชัดเจน ถูกต้อง
สอดคล้อง และวางรูปแบบน่าชวนอ่าน

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์